

รายงานการศึกษาเรื่อง

ทุนทางสังคมกับระบบการจัดสวัสดิการสังคมในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย :
กรณีศึกษาชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน (Social Capital and Social Welfare in Upper
Northern Thailand : A Case Study of Rural Community in Lamphun Province)

สนับสนุนโดย

สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

จัดทำโดย

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน

เอกสารวิชาการ พมจ.ลพ. ลำดับที่ 1 / 2553

คำนำ

“ รายงานการศึกษาทูทางสังคมกับระบบการจัดสวัสดิการสังคมในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย : กรณีศึกษา ชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน ” ฉบับนี้ เป็นการศึกษาต่อเนื่องจากปี 2551 โดยการศึกษาครั้งนี้เน้นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน และสถาบันวิจัยหริ ภูมิชัยจัง หวัดลำพูน ร่วมกันดำเนินการ ในการสืบค้นและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงาม ซึ่งเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่งของชาวล้านนา ที่ยังคงมีบทบาทอยู่ในชุมชนชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน การศึกษาในครั้งนี้ศึกษาจำเพาะอยู่ 4 กรณีด้วยกัน คือ การอนุรักษ์ป่าชุมชน หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน และกองทุนสวัสดิการ

ดังนั้น การศึกษาถึงทุนทางสังคมทั้ง 4 กรณีนี้ จึงเป็นการศึกษาถึงกระบวนการบริหารจัดการของชุมชน ด้้นทุนเดิมที่มีอยู่ เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งด้านบุคคล ทรัพยากรสิ่งแวดล่อม กองทุนต่าง ๆ และการหนุนเสริมจากหน่วยงานทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน แต่ละพื้นที่มีทุนทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป และได้้นำทุนที่มีอยู่มาจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน ท่ามกลางสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน ซึ่งจะสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนชนบทที่มีระบบนิเวศวิทยาและบริบทที่คล้ายคลึงกันได้

คณะผู้จัดทำขอขอบพระคุณ ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือคลังปัญญาผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ทำให้รายงานฉบับนี้บรรลุผลออกมาเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชน กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสังคมโดยรวมต่อไป

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน

สารบัญ

คำนำ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับและหน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	3
1.5 ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่ได้รับ	3
1.6 นิยามศัพท์ (Key words) ของโครงการศึกษา	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 การทบทวนวรรณกรรม / สารสนเทศ (Information) ที่เกี่ยวข้อง	5
2.2 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย	7
บทที่ 3 วิธีการศึกษา	6
3.1 ขอบเขตการศึกษา	9
3.2 แหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวม	10
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	10
บทที่ 4 ผลการศึกษา	11
ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดลำพูน	11
ผลการศึกษา	18
พื้นที่เดิม ปี 2551	18
1. หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : บ้านอนหลวง	18
2. กองทุนสวัสดิการชุมชน : ตำบลป่าไผ่	22
3. การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน : หมออินสม สิริธินัน	25
4. การอนุรักษ์ป่าชุมชน : บ้านทาทุ่งไผ่	27
การดำเนินการวิจัย ปี 2552	30
1. ประเด็นการอนุรักษ์ป่าชุมชน : ตำบลบ้านโฮ้ง (ป่าดอยกานต์)	30
2. ประเด็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : บ้านแม่ขานาค	39
3. ประเด็นการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน : ตำบลบ้านปาง	55
4. ประเด็นกองทุนสวัสดิการชุมชน : ตำบลเหมืองจี้	63

บทที่ 5 บทสรุป การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	74
รูปแบบทุนทางสังคมด้านสวัสดิการสังคมที่มีในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน	74
เครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคม	76
แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม	79
ข้อเสนอแนะ	80

บรรณานุกรม

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การวิจัย เรื่องทุนทางสังคมกับระบบการจัดสวัสดิการสังคมในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย : กรณีศึกษาชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน (Social Capital and Social Welfare in Upper Northern Thailand : A Case study of Rural Community in Lamphun Province) เป็นโครงการต่อเนื่องจากปี 2551 โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบทุนทางสังคมด้านสวัสดิการสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน 2) เพื่อศึกษาถึงเครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบท และ 3) เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเด็นหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ 1) การอนุรักษ์ป่าชุมชน 2) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน และ 4) กองทุนสวัสดิการชุมชน

การศึกษานี้ ได้เลือกรูปแบบทุนทางสังคมกับการจัดสวัสดิการ 4 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) การอนุรักษ์ป่าชุมชน 2) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน และ 4) กองทุนสวัสดิการชุมชน จากการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมนั้นมอง 4 ด้าน คือ ด้านทุนเดิมที่มีอยู่ เช่น ประเพณีความเป็นมาของชุมชน ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งด้านบุคคล ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม กองทุนต่าง ๆ และการหนุนเสริมจากหน่วยงานทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน แต่ละพื้นที่มีทุนทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป และได้นำทุนที่มีอยู่มาจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน ซึ่งการจัดสวัสดิการนั้น ไม่เน้นเพียงแต่การช่วยเหลือ การจ่ายเงินสวัสดิการ แต่เป็นการให้สวัสดิการทั้งด้านการดูแลสุขภาพ การให้กำลังใจ การให้ความช่วยเหลือแบ่งปันกัน การดึงวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่อย่างพองามมาเป็นหลักในการดูแลซึ่งกันและกัน การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยทำการเลือกพื้นที่ศึกษา 4 พื้นที่ใหม่ ได้แก่ การอนุรักษ์ป่าชุมชน ตำบลบ้านโสัง (ดอยกานต์) อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านแม่ขนาด อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน กองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และจากการจัดกิจกรรมการถอดบทเรียน และการคืนข้อมูลสู่ชุมชนในพื้นที่เก่า 4 พื้นที่ ได้แก่ การอนุรักษ์ป่าชุมชน บ้านป่าไผ่ ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน ตำบลบ้านโสัง อำเภอบ้านโสัง จังหวัดลำพูน และ กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

การอนุรักษ์ป่าชุมชน มีพื้นที่ที่มีการอนุรักษ์ป่าชุมชนกันมากขึ้นเนื่องจาก ป่าชุมชนเป็นสิทธิร่วมกันของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการและใช้ประโยชน์จากป่า รูปแบบการจัดการป่าชุมชน

นั้นมีหลากหลาย ซึ่งในชุมชนที่ศึกษาทั้งบ้านป่าไผ่ ตำบลทาบปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และ ตำบลบ้านโฮ้ง อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน มีการดูแลรักษาป่ามานาน มีการปรับใช้พิธีกรรมทางความเชื่อดั้งเดิมจารีตที่สืบทอดกันมา เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ การบวชป่า ความเชื่อในการตัดไม้ลักษณะต่าง ๆ พื้นที่ห้ามตัดไม้รวมกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำแนวกันไฟ การปลูกต้นไม้ การทำกฎกติการ่วมกัน การตั้งคณะกรรมการป่า ในการดูแล กิจกรรมเหล่านี้ เกิดจากการที่สมาชิกในชุมชน ร่วมกันเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน การขยายแนวคิดจากรุ่นสู่รุ่น การพาเด็ก เยาวชนเข้ามาเรียนรู้ เข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การสร้างสำนึกรักท้องถิ่น รักผืนป่าของตัวเอง เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ชาวบ้านได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากป่า เพราะป่าเป็นแหล่งอาหาร เป็นดี น้ำลำธาร การสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ป่า เป็นการสร้างสวัสดิการให้สังคม ไม่ใช่เพียงแค่นกที่อยู่ใกล้ป่า แต่เป็นการจัดสวัสดิการให้กับทุก ๆ ชีวิตที่เกิดขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านดอนหลวง เป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่ยาวนาน มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่น คือการทอผ้า ซึ่งแต่เดิมนั้นมีการทอผ้าใช้เองในครัวเรือน เมื่อมีการทอผ้ามากขึ้น มีการแบ่งปัน และแบ่งขาย ทำให้มีคน สนใจมากขึ้นจึง มีการพัฒนา เป็นเชิงพาณิชย์ มีการพัฒนาสินค้า พัฒนาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น จนกลายเป็นแหล่งผลิตสินค้าพื้นเมืองและ มีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมและซื้อสินค้าอย่างต่อเนื่อง และในส่วนของบ้านแม่ชะนาค ความเป็นชุมชนชนเผ่าปกากะญอ ที่มีวิถีชีวิตความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบทอดกันมา แต่ด้วยวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้การท่องเที่ยวก็เลือนหายไปด้วย รวมทั้งคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับจารีต ประเพณีและพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี ทางชุมชนได้หาแนวทางในการรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ความเป็นอยู่ พิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ การแต่งกาย ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ การทอผ้าของชนเผ่า และการพัฒนาสถานที่สำคัญในชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้ชุมชนคงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิม สถานที่สำคัญของชุมชนให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป โดยการท่องเที่ยวเป็นเพียงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลชุมชนให้กับพื้นที่อื่นได้รับรู้ การดึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ให้กับคนอื่นเข้ามาเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กรุ่นใหม่ และผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนแม่ชะนาค เพื่อรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่า นอกจากนี้มีการประสาน เชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัด เพื่อเชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดลำพูนต่อไป

การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน เป็นทุนทางสังคมที่เกิดจากความเอื้ออาทร การช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน การรักษาพยาบาล นอกจากรักษาด้าน ร่างกายแล้ว การแพทย์พื้นบ้านเป็นการเข้าไป ดูแลสภาพจิตใจ ทั้งของผู้ป่วยเอง และของสมาชิกในครอบครัว เป็นการแพทย์แบบองค์รวม คือ ไม่แยกคนไข้ออกจากสมาชิกในครอบครัว วิธีการรักษามีหลากหลาย ทั้งการรักษาด้านสมุนไพร การนวด การเป่า การเรียกขวัญ การเลี้ยงผีในพื้นที่ มีหมอพื้นเมืองอยู่ค่อนข้างมาก แต่ละคนมีองค์ความรู้แตกต่างกันออกไป มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ทั้งมีการพัฒนารูปแบบการรักษา การผลิตตัวยาให้มีการใช้ที่ง่ายขึ้น การรักษาแบบพื้นบ้านจึงเป็นการเพิ่มทางเลือกหนึ่งที่ผู้เจ็บป่วยได้เข้าถึงการรักษาพยาบาลที่ใกล้ตัวมากขึ้น

กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นการจัดสวัสดิการโดยชุมชนในลักษณะการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการให้กับสมาชิกในกลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิต จากการรวมกลุ่มของแม่ค้าและพ่อค้าตลาด ของตำบล ป่าไผ่ ได้มีการ ขยายสมาชิกในชุมชน และพัฒนาจนเป็นเครือข่ายระดับตำบล ในการดูแลซึ่งกันและกันระดับตำบล ส่วนในพื้นที่ตำบลเหมืองจี้ นั้นเริ่มจากกลุ่มผู้อายุรวมตัวกันเป็นกลุ่มสวัสดิการผู้สูงอายุตำบลเหมืองจี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลซึ่งกันและกันยามเจ็บป่วย การเฝ้าอาหาร การช่วยเหลือแบ่งปัน และการสร้างหลักประกันให้กับลูกหลานในอนาคต ทั้งสองพื้นที่นี้มีคณะกรรมการในการดูแลบริหารกลุ่ม มีกฎระเบียบ สร้างข้อตกลงในการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก การจัดสวัสดิการนั้นนอกจากจะเป็นลักษณะของเงินสนับสนุนยามเจ็บป่วย ทุนการศึกษา ยังเป็นการช่วยเหลือแบ่งปันกัน การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน นำมาสู่สังคมแห่งความเอื้ออาทรแบ่งปันช่วยเหลือกัน

เครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบท “ ทุนทางสังคม ” ถือเป็นทุนประเภทหนึ่งที่จะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับความร่วมมือร่วมใจ จึงอาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมสามารถลดช่องว่างระหว่างคนกับคน คนกับสถาบัน หรือระหว่างสถาบันกับสถาบัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้ ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่คนได้มองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่า มีความคาดหวัง และเป้าหมายร่วมกัน (Common purpose) ก็จะ使人หรือสถาบันสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่า “ ทุนทางสังคม ” ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ทุนทางสังคมนั้น นอกจากจะเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของผู้นั้นในชุมชนแล้ว ยังจะก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ขยายออกไปในหลายระดับ ทั้งระดับกลุ่ม/องค์กร ระดับชุมชนและเครือข่าย ดังนั้น การให้ชุมชนสามารถใช้ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรและการบริหารจัดการตนเอง จะทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนได้อย่างกว้างขวาง และจะเกิดความยั่งยืนมากกว่าการที่คนภายนอก เข้าไปจัดการให้

ในการศึกษาเครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบท ครั้งนี้ เป็นการศึกษาเครือข่าย 4 ประเด็นหลัก มีรูปแบบและการบริหารจัดการที่แตกต่างกันออกไป แต่มีจุดเชื่อมโยงที่คล้ายคลึงกัน คือ การสร้างการเรียนรู้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งพาตนเอง การรักษาและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของผู้นั้นในชุมชน การช่วยเหลือ เกื้อหนุน และแลกเปลี่ยน ระหว่างคนในชุมชน ได้เริ่มลดลงโดยเฉพาะในชุมชนเขตใกล้เมือง เช่น ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน บ้านดอน ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ทั้งนี้ในพื้นที่เขตนอกเมืองความสัมพันธ์ลักษณะเช่นนี้ยังคงอยู่แต่ก็มีไม่มากนักเหมือนในอดีต เนื่องการเปลี่ยนแปลงในการวิถีการผลิตที่ชุมชนส่วนใหญ่มุ่งผลิตเพื่อการค้าหรือเกษตรเชิงเดี่ยวแทนการผลิตเพื่อการดำรงชีวิต การแลกเปลี่ยนแรงงาน หรือการเอามื้อเอววัน จะเกิดขึ้นเฉพาะกับเครือญาติหรือคนใกล้ชิดกันเท่านั้น

แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายจังหวัดลำพูนในการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการครั้งนี้ เน้นการได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พบปะพูดคุยกัน รู้ว่าแต่ละคนทำกิจกรรมอะไรบ้าง มีบทเรียน

ปัญหา และอุปสรรคด้านไหนก็นำมาแลกเปลี่ยนกันเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกัน การช่วยเหลือ ความเป็นพี่เป็นน้องเป็นเพื่อนที่ มีแนวคิดในทิศทางเดียวกันที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้นเครือข่ายที่เกิดขึ้นอาจจะไม่มีโครงสร้าง ไม่มีคณะกรรมการ แต่เป็นพื้นที่หรือ เวทีกลางในการได้มาแลกเปลี่ยนพูดคุย การสัญจรไปเยี่ยมเยือนแต่ละพื้นที่ การรู้จักพื้นที่ของตนเองและรู้จักพื้นที่ของคนอื่น เพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาตนเอง กลุ่ม เครือข่ายให้มีความยั่งยืนต่อไป

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

วัฒนธรรมคือองค์รวมของวิถีคิด คุณค่าและอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างสรรค์และสะสมขึ้นมา ภายใต้ภูมิปัญญาและการแสดงออกถึงจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ และการปรับตัวกับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขในบริบทที่แตกต่างกัน (ธีรพงษ์ แก้วหาญ 2544 : น.9 - 10) วัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย แตกต่างก็ทำหน้าที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในชุมชนและสังคมให้คง “ความเป็นชุมชน” เอาไว้ ที่มีนัยถึงความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนอาจมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันไปตามลักษณะทางสังคมและทางธรรมชาติ หรือเป็นไปตามลักษณะ ความหลากหลายทางชีวภาพชุดนั้นๆ

การทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นผลพวงอีกประการหนึ่งของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สาธารณสุข ฯลฯ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือเราได้เปลี่ยนวิถีคิดและวิถีชีวิตของเราให้เป็นแบบตะวันตกเท่านั้น ยังไม่พอเรายังเปลี่ยนวิถีชีวิต ชาวชนบทและชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ให้เหมือนกับของตะวันตกด้วย การเปลี่ยนแปลงที่ทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม อาจอ้างว่าเพื่อให้เกิด “บูรณาการทางการเมือง (Political integration)” ที่ดี หรืออ้างเหตุผลเรื่องความมั่นคงที่ดี ในท้ายที่สุดแล้ว มีผลในการทำลายความหลากหลายทางชีวภาพด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (วิระดา สมสวัสดิ์ 2545 : น.389 - 390) อันส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมตามมา กล่าวคือ ความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความเอื้ออาทรต่อกันหรือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมตลอดถึงเครือข่ายความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ที่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงามเริ่ม สั่นคลอนแต่ในทางกลับกัน “ความเป็นปัจเจกชน มีความเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดลักษณะ “ต่างคนต่างอยู่” ที่สูงขึ้น

การเพิ่มขึ้นของประชากรและการร่อยหรอของทรัพยากร ส่งผลกับการคงตัวของหมู่บ้าน มีการเอารัดเอาเปรียบกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่ถ้าถูกเอารัดเอาเปรียบแล้ว ชาวบ้านสามารถจะไปหาชดเชยจากธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ย้ายหมู่บ้านไปตั้งใหม่ในที่อุดมสมบูรณ์อย่างที่เคยทำกันมาในประวัติศาสตร์ ก็ไม่เป็นไร แต่ปัจจุบันนี้ทำยากลำบากขึ้นเรื่อยๆ ไม่มีที่จะไปอีกแล้ว เมื่อการเพิ่มขึ้นของประชากรและการไร้ที่ดินทำกินกระทบการคงอยู่ของหมู่บ้าน ฐานทางทรัพยากรของหมู่บ้าน เริ่มสั่นคลอน ปัญหาต่างๆ ก็มีลักษณะรุนแรง เพราะกระทบชีวิตชาวบ้านมาก จนบ้านแตกสาแหรกขาด เด็กต้องมาทำงานในโรงงาน ผู้หญิงต้องออกมาขายบริการ อันนี้เป็นสิ่งกระทบชีวิตชุมชนและเป็นรากฐานปัญหาหมู่บ้านไทย ต่อมาในระยะหลังก็มีความรุนแรงมากขึ้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2534 : น.265) การแข่งขันกันสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ มีความแหลมคมมากขึ้น บางครั้งละเลยต่อศีลธรรมอันดีงาม การวัดสถานภาพทางสังคมใช้ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นตัวกำหนดจึงเกิดขึ้นตามมา ทั้งในสังคมเมืองและในสังคมชนบท วัฒนธรรมอันดีงาม ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางสังคมและเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนและสังคม ถูกแปรเป็น “สินค้า” ไป

ทรัพยากรของสังคมที่ถูกแย่งชิงไปอย่างชัดเจนได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น ป่า แร่ น้ำ อากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพได้ถูกพรากจากชุมชนทุกแห่ง เพื่อนำไปสร้างกำไรให้แก่ภาคธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็น ในรูปของสินค้า วัตถุดิบหรือแหล่งระบายมลพิษ ใช่แต่เท่านั้น คนซึ่งควรจะเป็นกำลังให้แก่ชุมชนหรือสังคม ก็ถูกดึงไปเป็นแรงงานภาคธุรกิจ มีเพียงจำนวนน้อยที่ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมในภาคสังคม ส่วน ทรัพยากรทางนามธรรม เช่น วัฒนธรรมประเพณี ก็ถูกแปรเป็นสินค้าหรือสนองประโยชน์แก่ฝ่ายทุน กระทั่ง ความโอบอ้อมอารีในชุมชน ก็ถูกเสนอเป็น “ จุฑาขาย ” เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว แม้แต่งานศพซึ่งเดิมเป็นโอกาส เสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ก็ถูก “ แข่ง ” เป็นบ่อนชั่วคราวของทุนท้องถิ่น (พระไพศาล วิสาโล 2544 : น.25-26) จนขายกลายเป็นเครือข่ายใหม่ขึ้นมา ซึ่งเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางธุรกิจ (ที่ถูกหรือผิด ศีลธรรมก็ได้) ยิ่งแน่นแฟ้นเพียงใด การผูกขาดก็ยิ่งสูงเพียงนั้น การเอารัดเอาเปรียบกันก็จะสูงตามไปด้วย และกลับยิ่งละเลยต่อความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร ช่วยเหลือกันมากขึ้นเพียงนั้นหรืออาจจะมากกว่าเสียด้วยซ้ำ

กล่าวโดยสรุปแล้ว ในยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่พ.ศ.2500 หรือนับตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจเป็น ต้นมา เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเป็นอย่างมาก แล้วการเรียนรู้ของชุมชนในปัจจุบันถูกกระทบจาก ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่ว่่านั้นก็คือ 1) ความรู้ในเชิงปฏิบัติของชุมชนสร้างขึ้นได้ยาก กว่าเดิมคือ ชุมชนในปัจจุบันไม่ได้ทำการผลิตร่วมกันอีกต่อไปแล้ว คนที่อยู่ในชุมชนถูกทำให้กลายเป็น ปัจเจบุคคล ทำให้กลายเป็นต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำมาหากินมากขึ้น 2) การเกิดปราชญ์ชาวบ้าน ไม่ได้ เป็นการสร้างความรู้ของชุมชน แต่เป็นการสร้างควา มเป็นปัจเจก 3) เกิดชุมชนเรียนรู้ขึ้นหลายแห่ง แต่เป็น การเรียนรู้แบบเดิมทั้งหมด คือ เนื้อหาจะตอบปัญหาในเชิงปฏิบัติหรืออนุรักษ์วัฒนธรรมเก่า 4) ระบบ การศึกษาที่เป็นทางการ แยกเด็กออกไปจากวิถีชีวิตของคนปกติ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2547 : น. 63) ความ อ่อนแอของชุมชนมี มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนชนบทที่ขาดหายจากการสืบ ต่อ สืบทอดและ การปรับใช้ทุนทางสังคมหรือวัฒนธรรมอันดีงามที่ หลากหลายไป ทั้งๆ ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แต่ใช้ระยะเวลาเพียงแค่ 50 ปีเท่านั้น ที่ชุมชนชนบทล่มสลาย

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวแล้วเหล่านี้ คณะผู้ศึกษาต้องการศึกษาถึงความเป็นไปได้ มากน้อยแค่ ไหนเกี่ยวกับ

1. การรื้อฟื้นและปรับใช้ ทุนทางสังคมในด้านสวัสดิการสังคมให้กลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่ง
2. การพัฒนาเครือข่ายทุนทางสังคมด้านสวัสดิการสังคมจากฐานของครอบครัว ชุมชนและระหว่าง ชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึง รูปแบบทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคม ที่มีในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาถึง เครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคม ที่มีในชุมชนชนบทของ จังหวัดลำพูน

3. เพื่อศึกษาถึง แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทุนทาง สังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำความเข้าใจและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางสังคม ด้านระบบสวัสดิการสังคมของชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน ว่า เมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่รุกเข้าสู่ชุมชน ได้มีการจัดวาง ปรับเปลี่ยนและผสมผสาน ตลอดจนการขับเคลื่อนจนขยายเป็นเครือข่ายได้อย่างไรบ้าง

1.4 ประโยชน์ที่ได้รับและหน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.4.1 นำผลการวิจัยไปใช้ในการดำเนินงานด้านสังคมของหน่วยงาน ของรัฐเช่น หน่วยงานในสังกัดของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น องค์กรภาคประชาชน กลุ่ม/องค์กรภาคประชาสังคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

1.4.2 บริการความรู้แก่ประชาชน

1.4.3 ประโยชน์ต่อประชากรกลุ่มเป้าหมาย

1.4.4 หน่วยงาน/กลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปต่อยอดงานวิจัยได้

1.5 ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 จะทราบถึง รูปแบบทุนทางสังคมด้านสวัสดิการสังคม ที่มีในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน

1.5.2 จะทราบถึง เครือข่ายของทุนทางสังคมด้านสวัสดิการสังคม ที่มีในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน

1.5.3 จะได้แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคมในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน

1.6 นิยามศัพท์ (Key words) ของโครงการศึกษา

- ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ค่านิยมที่ไม่เป็นทางการ ที่มีความสอดคล้องกับศีลธรรมอันดีงาม และทำให้เกิดความชัดเจนว่า ถ้าความสัมพันธ์ดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับศีลธรรมความดีงาม ก็ไม่น่าจะถือว่าเป็นเรื่องของทุนทางสังคม เพราะทุนทางสังคมเน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดและค่านิยมความเชื่อ ที่มีส่วนทำให้บุคคลเกิดความเอื้ออาทร ช่วยเหลือ อเกื้อกูลกัน ไว้วางใจกันหรือต่างตอบแทนกัน ในบรรทัดฐานและจารีตประเพณีที่ดีงาม และมีความเป็นเครือข่ายที่ปรากฏอยู่ในองค์กร /กลุ่มที่มุ่งประโยชน์ต่อส่วนรวม (วรฤดี โรมรัตนพันธ์ 2548 : น.38-39) และสืบทอดต่อกันมา ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับหลักการและวิถีชีวิต เป็นเครือข่ายความช่วยเหลือกันในการแก้ไขปัญหา ซึ่งส่งผลถึงความเข้มแข็งของกลุ่ม /ของชุมชนด้วย ถือว่าเป็นการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน ที่อาศัยวัฒนธรรมอันดีงามในสังคม อันถือว่าเป็นทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง

- **ระบบสวัสดิการสังคม** หมายถึงระบบการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาใน สังคมไทยที่มีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบสวัสดิการสังคมของรัฐและระบบสวัสดิการสังคมท้องถิ่น โดยที่ระบบสวัสดิการสังคมของรัฐกับ ของท้องถิ่น อาจมีปฏิสัมพันธ์ในลักษณะที่เกื้อกูลกันหรือขัดแย้งกัน มีส่วนในการส่งเสริมให้การ จัดสวัสดิการสังคมมีความเข้มแข็งหรืออ่อนแอก็ได้ ซึ่ง ระบบสวัสดิการสังคมท้องถิ่นมี 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) **การสังคมสงเคราะห์** เป็นกิจกรรมทางสังคมเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบความเดือดร้อนทางสังคมแบบให้เปล่า
- 2) **การประกันสังคม** เป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของบุคคลแบบมีเงื่อนไข
- 3) **การบริการทางสังคม** เป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตแก่คนในสังคมโดยไม่คิดมูลค่า ไม่มี การตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ใช้บริการและให้บริการอย่างเสมอภาค(ทวิช จตุวรพฤกษ์ และคณะ 2546: น.12)

- **ประชาสังคม** หมายถึง ส่วนรวมที่ไม่ใช่รัฐ เกิดจากการที่ผู้ค นในสังคมแสดงออกซึ่งสำนึกและ ความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมส่วนรวม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อเพื่อก่อให้เกิดสังคมที่ดีงาม (ธีระพงษ์ แก้วหาญ 2544 : น.19) เป็นความสมัครใจของผู้ดำเนินงานเอง เพื่อความสันติสุขของสังคม

- **ความเป็นชุมชน** หมายถึง อุดมการณ์อำ นาจ หรือสิทธิของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ด้วยการร่วมสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาจัดการ ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและรัฐที่ผลิตซ้ำในบริบททาง วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2544 : น.57) อาจมีทั้งความกลมกลืนกัน / ความขัดแย้งกัน/เปลี่ยนแปลง/ผลิตซ้ำ/ผลิตใหม่ได้ ไม่ยึดติดกับพื้นที่ และมีหลายระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว / ชุมชน/หมู่บ้านจนถึงระดับเครือข่ายที่อาจซ้อนกันก็ได้ ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับภายนอกอีกด้วย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยเคยเป็นประเทศของชาวนาเล็ก แต่นโยบายพัฒนามุ่งจะทำลายชาวนาเล็กมากกว่าพัฒนาให้ชาวนาเล็กเข้มแข็งขึ้น เพราะเห็นว่าชาวนาเล็กคือสาเหตุของความยากจน เพราะฉะนั้นจึงสร้างอุตสาหกรรมเพื่อดึงดูดเอาแรงงานจากท้องถิ่นมาใช้ ในขณะเดียวกัน ก็ผลักดันให้เกษตรกร ผลิตเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้น ก่อให้เกิดการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรจำนวนมาก เศรษฐกิจพังทลายในบัดนี้ ทำให้ประจักษ์ชัดแล้วว่า ถึงอย่างไรการผลิตด้านเกษตรกรรมของชาวนาเล็ก ก็ยังคงเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจไทย เพราะจำคนได้มากที่สุด จำเป็นต้องทำให้การผลิตของชาวนาเล็กมีความเข้มแข็ง จนเป็นฐานการพัฒนาที่แท้จริงได้ เหตุฉะนั้น การกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม เพื่อทำให้การผลิตของชาวนาเล็กเข้มแข็ง จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะวางฐานการพัฒนาให้ประเทศได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2543 : น.69) การที่ชาวนาชาวยังคงมีการผลิตในไร่ในนาอยู่นั้น เป็นลักษณะของการผลิตเพื่อยังชีพและปลูกพืชเชิงพาณิชย์ควบคู่กันไป ด้วย การปลูกพืชเพื่อยังชีพของชาวนาในภาคเหนือตอนบน ยังคงมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันหรือที่เรียกว่า “ การเอามือเอารัน ” ที่เป็นรูปแบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้านแรงงาน เป็นวัฒนธรรมอันดีงามประเภทหนึ่ง

เช่นเดียวกัน ชาวนาก็ไม่คิดแต่เรื่องเศรษฐกิจเรื่องเดียว เพราะนั่นไม่ใช่วิถีชีวิตของชาวนาไม่ใช่วางเขตที่ชาวนาเข้มแข็งเต็มที่ ในสภาพความเป็นจริง เศรษฐกิจชาวนาฝังตัวอยู่ในสังคมและวัฒนธรรม ขบวนการเคลื่อนไหวของชาวนาควรเป็นแบบองค์รวมจะมีพลังกว่า สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเขาที่เป็นจริงมากกว่าระบบทุนที่จะแปลงทุกอย่างเป็นเศรษฐกิจ ทำให้เป็นสินค้า ระบบทุนเป็นระบบเศรษฐกิจที่หลุดออกจากระบบวัฒนธรรม แล้วกลับมาทำลายคุณค่าต่างๆ ของมนุษย์ ถ้าเราดูด้วยวิถีชีวิตอันเป็นองค์รวมคือ วัฒนธรรม วัฒนธรรมคือสินทรัพย์สำคัญที่ชุมชนมีมาช้านาน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2544 : น.157-176) วัฒนธรรมจึงเกี่ยวข้องกับระบบสวัสดิการสังคมที่ประกอบด้วย การสังคมสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือทางสังคม การสร้างหลักประกันความมั่นคงของชีวิต และการบริการสังคมหรือการบริการสาธารณสุข อันเป็นพลังในการรักษา “ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ” และ “ ความเป็นชุมชน ” เอาไว้ แต่ในขณะเดียวกัน ก็ไม่อาจปฏิเสธการเปลี่ยนแปลงที่ภายนอกรุกเข้าสู่ชุมชนแทบทุกด้าน ตามกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน ทั้งในด้านดีและด้านไม่ดี แล้วแต่ความเข้มแข็งของแต่ละชุมชน

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์เชิงชนชั้น ความแตกต่างหลากหลายภายในสังคม การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติแวดล้อม กระบวนการกลายเป็นเมืองและการขยายตัวของเขต เมือง เป็นต้น การอพยพย้ายถิ่นทั้งแบบฤดูกาล หรือการย้ายถิ่นระยะยาว ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบของความสัมพันธ์ทางเพศต่างๆ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และส่งผลในรูปแบบของครอบครัว เริ่มเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ

(ยศ สันตสมบัติ 2549 : น.148) โดยสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในชุมชนชนบทได้แก่ เป็นครอบครัว เดียวมากขึ้น เด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้อยู่ในชนบท ครอบครัวล่มสลาย การช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีน้อยลง ต่างคนต่างอยู่ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนมีน้อยลง เป็นต้น

สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของโลกคือ ประชากรทั่วโลกจะเพิ่มขึ้น มนุษย์จะมีอายุ ยืนยาว ประชากรวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงและมีผู้สูงอายุมากขึ้น ภาวะความเป็นเมืองจะเพิ่มสูงขึ้น (Hyper-urbanization) ด้วยปัจจัยสนับสนุนจากความก้าวหน้าของระบบโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยี รวมทั้ง การย้ายถิ่นแบบไร้พรมแดน ซึ่งมีผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และคุณภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ของคน (วิชัย รูปขำดี 2548 :น. 1) แนวโน้มดังกล่าว จังหวัดลำพูนก็หนีไม่พ้นเช่นเดียวกับ จังหวัดอื่นๆ แต่อาจจะเร็วกว่าจังหวัดอื่นก็ได้ ตรงที่จังหวัดลำ พูนเป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรม ภาคเหนือ ซึ่งคนในวัยแรงงานเข้าไปทำงานในโรงงานต่างๆ ทั้งแบบไป- กลับและอยู่ประจำ ทำให้ผู้คนกลุ่มนี้ห่างเหิน หรือมีความผูกพันกับชุมชนที่ตนสังกัดอยู่น้อยลง โดยบ้านในชนบทเป็นเหมือนกับ “ หอพัก ” หรือกลายเป็น สถานที่พักผ่อนในช่วงวันหยุด วัฒนธรรมชุมชนที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน หรือทุนทางสังคมที่สั่งสม กันมาถูกกลืนหายไป

ศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549 : น.11) เสนอว่า คุณภาพสังคมกับทุนทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน กล่าวคือสังคมใดที่มี ทุนทางสังคมมาก สังคมนั้นก็มีระดับคุณภาพสังคมสูงตามไปด้วย และในทางกลับกัน หากกลุ่มสมาชิกของ สังคมใดขาดพฤติกรรมที่เป็นทุนทางสังคม สังคมนั้นก็ย่อมไม่อาจคาดหวังพลังแฝงของการพัฒนาที่เป็นผล จากกลุ่มสมาชิคนั้น กล่าวโดยสรุปคือ การที่เด็กไทยมีสถานะพฤติกรรม ร่มเสี่ยงสูง ย่อมไม่มีพลังที่จะส่งผลให้ เกิดทุนทางสังคมอย่างที่คาดหวัง และเมื่อเด็กไทยซึ่งเป็นประชากรกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่ไม่มีความรู้หรือแทบขาด จากทุนทางสังคม ก็ยากที่จะหวังได้ว่า สังคมไทยจะเป็นสังคมที่มีคุณธรรมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ทุนทางสังคมอาจจะเป็นการต่อยอดจากสิ่งที่มีอยู่เดิมในชุมชน แล้วปรับใช้ให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ และ /หรือการเรียนรู้จากที่อื่น แล้วนำมาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน หากชุมชนนั้นขาดพลังสร้างสรรค์ของสมาชิกไป จะส่งผลให้การพัฒนาประสบความสำเร็จหรือไม่มี คุณภาพเพียงพอ เช่น ระบบการจัดสวัสดิการสังคมของชุมชน ไม่เป็นที่คาดหวังหรือพึงพิงได้ของสมาชิก ในชุมชนนั้นๆ ถึงแม้ว่าการก่อให้เกิดทุนทางสังคมมีความยืดหยุ่นสูง เพราะสามารถเริ่มได้ทุกระดับ (ระดับ ปัจเจก ครอบครัว เครือญาติ กลุ่ม องค์กร สถาบัน ชุมชนหรือเครือข่าย) ทุนทางสังคมสามารถต่อยอดจาก สิ่งที่มีอยู่ (ความเชื่อ ค่านิยมวัฒนธรรม) หรือเป็นการเรียนรู้สิ่งใหม่การเกิดทุนทางสังคมแม้จะเริ่มจากปัจจัย ภายใน แต่ก็ไม่ใช่ปฏิเสธปัจจัยภายนอก ที่สำคัญทุนทางสังคมเป็นกระบวนการเปลี่ยนระบบคิด และวิถีปฏิบัติ ของบุคคล หรือกลุ่มคนบนหลักแห่งศีลธรรม โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การจัดสรรและกระจายทรัพยากรในหมู่ สมาชิกอย่างเป็นธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชนให้ลุล่วงไปได้ สำหรับประโยชน์ที่เกิดจากทุนทางสังคมนั้น อย่างน้อยที่สุดทุนทางสังคมซึ่งมีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ ในสังคม ช่วยให้เกิดเครือข่ายทางสังคมขึ้น ทำให้งานมีประสิทธิภาพ รวดเร็วมากขึ้นและเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหา

ได้ง่ายขึ้น ทูทางสังคมช่วยให้บุคคลมีทางเลือกมากขึ้นในการพัฒนาชีวิตส่วนบุคคล หรือในส่วนที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ (วรุณี โรมรันพันธ์ 2548 : น.66-67) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านที่ต่างวัฒนธรรมกัน มีอยู่เสมอๆ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ที่มีความประนีประนอมสูง โดยไม่ใช้อำนาจของเงินตรา หรืออำนาจรัฐ แต่เป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการแก้ไขปัญหาในทิศทางที่จะทำให้สังคมเกิดความสันติสุข (ประเวศ วะสี 2547 ,สวิง ดันอุต 2547) ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ เป็นการส่งเสริมมิตรภาพ ระหว่างประชาชนต่างวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี และพัฒนาไปสู่เครือข่ายทางวัฒนธรรมในวงกว้างต่อไป เช่น การจัดฌาปนกิจสงเคราะห์ การจัดผ้าป่าสามัคคีเพื่อพัฒนาชุมชน หรือผ้าป่าข้าวเพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนข้าวของชุมชน การอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำทางการเกษตรและการอุปโภคบริโภค เป็นต้น และเป็นการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งจะเกิดความยั่งยืนในการจัดการความสัมพันธ์ และการปรับใช้จารีตประเพณีหรือวัฒนธรรมอันดีงาม เป็นการนำเอาทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว มาปรับใช้ โดยปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ไปเป็นการแก้ไขปัญหาของชุมชนแทนการสร้าง หรือการซ่อมแซมพุทธศาสนสถาน

วรุณี โรมรันพันธ์ (2548 ,น.16) ได้ให้คุณสมบัติของทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคมมีคุณสมบัติหลายประการที่แตกต่างไปจากทุนในมิติเศรษฐศาสตร์ อย่างน้อยก็เป็นทุนที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของคน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันของคน หรือสถาบันที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน และความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นทุนที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน และยิ่งใช้ยิ่งเพิ่มพูน

ดังนั้น ทุนทางสังคมจึงเป็นมิติทางสังคม โดยมีวัฒนธรรมอันดีงาม เป็นเครื่องเชื่อมร้อยของคาวบพ ในชุมชนในสังคมเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความสันติสุขขึ้น และขยายผลออกไปสู่สังคมนอกข้างได้อย่างไม่จำกัด เป็นการเปิดกว้างสู่ชุมชนอื่นๆ เป็นสายโยงใยซึ่งกันและกันที่มี 3 ประเภทด้วยกันประกอบด้วย การสังคมสงเคราะห์ การสร้างหลักประกันของสังคม และการบริหารทางสังคมนั้น บางชุมชนอาจมีการรื้อฟื้นและปรับใช้ทั้ง 3 ประเภท บางชุมชนอาจจะมีการรื้อฟื้นและปรับใช้ 1 – 2 ประเภทก็ได้ ซึ่งแล้วแต่ลักษณะทางนิเวศวิทยา และหรือสภาพของปัญหา/ความต้องการของชุมชนนั้นๆ

2.2 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

จากสถานการณ์ทางสังคมที่จำนวนประชากรเพิ่มสูงขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับร่อยหรอลง ประกอบ กับกระแสบริโภคนิยม ภายใต้ระบบทุนนิยม (Capitalism) ที่พัฒนาไปสู่ความเป็นโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ไหลบ่าเข้าสู่ชุมชนของไทยและการพัฒนาประเทศที่เน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมและบริการ ที่ดึงดูดเอาแรงงานจากภาคเกษตรกรรมของไทย เข้าไปเป็น แรงงาน ในภาคอุตสาหกรรมและบริการ และดึงเอาทรัพยากรของชุมชนเข้าไปเป็นวัตถุดิบ อันส่ง ผลกระทบต่อ “ความสัมพันธ์” ที่มีมาแต่เดิม ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างกันด้วยกันในครอบครัว ในชุมชน ระหว่างชุมชน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนไปอย่างมาก อาทิ เด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ครอบครัวล่มสลาย ความเข้มแข็งของชุมชนสั่นคลอน ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น มักจะเป็นไปในลักษณะที่ผกผันกับความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรมอยู่เสมอ ยิ่งเศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตมากขึ้นเท่าใด ก็ส่งผลให้ความหลากหลายทางชีวภาพและทางวัฒนธรรมลดลงเท่านั้น กล่าวคือ การเกษตรแผนใหม่เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และการเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งเป็นระบบทุนนิยม วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นเครื่องมือเชื่อมร้อยทางสังคมอ่อนล้าลง ถูกลดทอนบทบาทหน้าที่ลง จนวัฒนธรรมบางอย่างถูกแปรเป็น “สินค้า” โดยที่วัฒนธรรมทั้งหลายบรรดาที่มีในชุมชนชนบทของไทย ที่ถือว่าเป็น “ทุนทางสังคม” นั้นถูกละเลยไป และเมื่อชุมชนชนบทของไทยขาดเครื่องเชื่อมร้อยทางสังคม หรือเครื่องเชื่อมร้อยทางสังคมอ่อนล้าลงหมดพลังลง ส่งผลให้การจัดการ “ความสัมพันธ์แบบเดิมและความเป็นชุมชนในความหมายเดิม” ที่ยึดติดพื้นที่ถูกเปลี่ยนแปลงไป และเกิดความความสัมพันธ์แบบใหม่ขึ้นมา อาทิ ความสัมพันธ์แบบนายจ้างกับลูกจ้าง เนื่องจากลูกจ้างไม่มีทุนและปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง จึงกลายเป็นเพียงแรงงานรับจ้าง ที่ไม่มีอำนาจการตัดสินใจในกระบวนการผลิตและรับผิดชอบต่อเป็นเงินค่าจ้าง และประกอบกับความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างนั้น ผ่าน ระบบสื่อสารสนเทศสมัยใหม่ที่กว้างไกล ไม่มีขอบเขตจำกัดด้านเวลาและสถานที่ จึงเกิด “ความเป็นชุมชนในความหมายใหม่” ขึ้นมาซ้อนทับ ในขณะเดียวกัน “ทุนทางสังคม” ที่มีความหมายถึง ความเอื้อเฟื้อเอื้ออาทร ช่วยเหลือ อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการสังคมสงเคราะห์ การสร้างกลไกประกันทางสังคมและหรือการบริการทางสังคมยังคงอยู่ แต่อ่อนล้าลง บทบาทหน้าที่ (Function) บางอย่างลดลงหรือถูกกลืนเลื่อนไป

ดังนั้น การรื้อฟื้น “ทุนทางสังคม” ในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือสองสามลักษณะซึ่งแล้วแต่ชุมชนเหล่านั้นที่ยังมีประโยชน์อยู่ เพียงแต่ถูกกลืนเลื่อนไปหรืออ่อนล้าลง เพื่อให้กลับมามีบทบาทหน้าที่ (Function) อีกครั้ง โดยการปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ ซึ่งเป็นการผลิต “ความหมายใหม่” ขึ้นมาและสร้างวาทกรรมขึ้นมา ภายใต้สถานการณ์ การต่อสู้ระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ หรือสิ่งที่มาจากภายนอกชุมชน กับสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน โดยมี “ภาคปฏิบัติการ (Practice)” ขับเคลื่อน และ “สืบต่อ” ไปสู่ทุกองคาพยพของชุมชนและสังคมในภาพรวมต่อไป ซึ่งจะเกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความหลากหลายทางชีวภาพตามมา นั่นคือทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคมก็จะหวนกลับมาอีกครั้ง

บทที่ 3 วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่องทุนทางสังคมกับระบบการจัดสวัสดิการสังคมในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย : กรณีศึกษาชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน เป็นโครงการต่อเนื่องจากปี 2551 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบทุนทางสังคมด้านสวัสดิการสังคมที่มีในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน และเพื่อศึกษา ถึงเครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคม และแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทุนทางสังคม และการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน การศึกษา เน้นสืบค้นและ เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดีงาม ซึ่งเป็นทุนสังคมที่สำคัญและยังคงมีบทบาทอยู่ในชุมชนท้องถิ่น โดยในปี 2552 นี้ ทีมทำงานจะประกอบด้วยทีมงานของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน ร่วมกับทีมงานสถาบันวิจัยหรือรัฐวิสาหกิจ สำนักงานประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

3.1 ขอบเขตการศึกษา

3.1.1 ประเด็นในการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเด็นหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ

- 1) การอนุรักษ์ป่าชุมชน
- 2) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 3) การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน
- 4) กองทุนสวัสดิการชุมชน

3.1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การเลือกพื้นที่ครั้งนี้ ทางโครงการได้คัดเลือกพื้นที่ตามประเด็นที่กำหนดไว้ โดยเริ่มจากการ ทบทวนพื้นที่เดิมที่ได้ทำการศึกษาในปี 2551 4 พื้นที่ และขยายพื้นที่ศึกษาในปี 2552 อีก 4 พื้นที่ ดังนี้

ประเด็น	พื้นที่ปี 2551	พื้นที่ปี 2552
1) การอนุรักษ์ป่าชุมชน	บ้านทาทุ่งไผ่ ตำบลทาปลาตุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน	ตำบลบ้านโอง อำเภอบ้านโอง จังหวัดลำพูน(ป่าดอยกานต์)
2) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	บ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน	บ้านแม่ขนาด ตำบลทาเกาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
3) การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน	ตำบลบ้านโอง อำเภอบ้านโอง จังหวัดลำพูน (พ่อหมออินสม สิทธิตัน)	ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน (ชมรมหมอ พื้นบ้านตำบลบ้านปวง)
4) กองทุนสวัสดิการชุมชน	ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน	ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

3.1.3 กระบวนการศึกษา มีดังนี้

- 1) การวางแผนกระบวนการทำงานร่วมกัน
- 2) การวางแผนการจัดเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูลให้กับพื้นที่เดิมที่ได้ศึกษาในปีที่ 1 ทั้ง 4 พื้นที่ และเพื่อนำบทเรียนที่ได้ไปขยายผลยังพื้นที่ใหม่ อีก 4 พื้นที่
- 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นแต่ละพื้นที่จากหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง
- 4) การจัดเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้ศึกษาในปีที่ 1 ทั้ง 4 พื้นที่ เพื่อเติมเต็มข้อมูลให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น
- 5) การจัดเวทีเพื่อนำบทเรียนที่ได้ไปขยายผลยังพื้นที่ใหม่ อีก 4 พื้นที่ การค้นหาบทบทวนทุนเดิมของพื้นที่ และหาแนวทางในการขับเคลื่อนการทำงานในแต่ละพื้นที่
- 6) การเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละพื้นที่ ทั้งการสำรวจโดยชุมชนเอง การจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน การเข้าร่วมสังเกตจากกิจกรรมชุมชน เป็นต้น
- 7) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนทั้งพื้นที่เดิมและพื้นที่ขยาย เพื่อนำเสนอข้อมูล ตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
- 8) สรุปบทเรียนการดำเนินโครงการ
- 9) การติดตามและการประเมินผล

3.2 แหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล

- 1) ข้อมูลเบื้องต้นได้จากการจัดเวทีในพื้นที่ ทั้ง 8 พื้นที่ (พื้นที่เดิม 4 พื้นที่/พื้นที่ขยาย 4 พื้นที่) การพูดคุยแลกเปลี่ยน การสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน เป็นต้น
- 2) ข้อมูลต่างๆ ได้จากเอกสาร สิ่งพิมพ์ แผนที่ และข้อมูลการสำรวจที่ได้จากกลุ่ม องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการเก็บรวบรวม จะมีการจัดหมวดหมู่ข้อมูลทั้ง 4 ประเด็น วิเคราะห์เปรียบเทียบประมวล สรุปออกมา เพื่อตอบเป้าหมายหลัก คือ เพื่อการศึกษาทุนทางสังคมและระบบการจัดสวัสดิการสังคมที่มีในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางและเครือข่ายทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูนต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดลำพูน

ลำพูนเป็นเมืองเล็กที่สุดในภาคเหนือ เดิมชื่อเมืองหริภุญไชย เป็นเมืองโบราณมีอายุประมาณ 1,340 ปี ตามพงศาวดารโยนก เล่าสืบต่อกันถึงการสร้างเมืองหริภุญไชย โดยฤาษีวาสุเทพ เป็นผู้เกณฑ์พวกเม็งคบุตรหรือชนเชื้อชาติมอญมาสร้างเมืองนี้ขึ้น ในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสองสายคือ แม่น้ำกวงและแม่น้ำปิง เมื่อสร้างเมืองเสร็จได้ส่งทูตไปเชิญราชธิดากษัตริย์เมืองละโว้พระนาม "จามเทวี" มาเป็นปฐมกษัตริย์ปกครองเมืองหริภุญไชยสืบราชวงศ์กษัตริย์ต่อมาหลายพระองค์ จนกระทั่งถึงสมัยพระยาธิบาชจึงได้เสียการปกครองให้แก่พ่อขุนเม็งรายมหาราช ผู้รวบรวมแคว้นทางเหนือเข้าเป็นอาณาจักรล้านนา เมืองลำพูน ถึงแม้ว่า จะตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนา แต่ก็ได้เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมให้แก่ผู้ที่เข้ามาปกครองดังปรากฏหลักฐานทั่วไปในเวียงกุมกาม เชียงใหม่และเชียงราย เมืองลำพูน จึงยังคงความสำคัญในทางศิลปะและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมืองลำพูนจึงได้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรล้านนา มีผู้ครองนครสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมื่อเจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้าย คือ พลตรี เจ้าจักรคำ ขจรศักดิ์ เมื่อถึงแก่พิราลัย เมืองลำพูน จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปกครองสืบมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ที่ตั้ง

จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (สายเอเชีย) เป็นระยะทาง 689 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธิน เป็นระยะทาง 724 กิโลเมตร และตามทางรถไฟ 729 กิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 18 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศาตะวันออก อยู่ในกลุ่มจังหวัด ภาคเหนือตอนบนที่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคเหนือและอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงหรือพื้นที่สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ

ขนาด

จังหวัดลำพูนเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุดของภาคเหนือมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 4,505.882 ตร.กม. หรือประมาณ 2,815,675 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 4.85 ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน บริเวณกว้างที่สุดประมาณ 43 กม. และยาวจากเหนือจดใต้ 136 กม.

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อ.สารภี อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับ อ.เถิน จ.ลำปาง และ อ.สามเงา จ.ตาก

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อ.ห้างฉัตร อ.สบปราบ อ.เสริมงาม จ.ลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อ.ฮอด อ.จอมทอง อ.หางดง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

ลักษณะภูมิอากาศ

จังหวัดลำพูนตั้งอยู่ในภาคเหนือ ซึ่งตามตำแหน่งที่ตั้งอยู่ในเขตร้อนที่ค่อนข้างไปทางเขตอากาศอบอุ่นในฤดูหนาวจึงมีอากาศเย็นค่อนข้างหนาว แต่เนื่องจากอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินห่างไกลทะเล จึงมีฤดูแล้งที่ยาวนานและอากาศร้อนถึงร้อนจัดในฤดูร้อน จังหวัดลำพูนมีสภาพภูมิอากาศแตกต่างกันอย่างเด่นชัด 3 ช่วงฤดู คือ ช่วงเดือนมีนาคมกับเมษายนมีอากาศร้อน ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม จะมีฝนตกชุกเป็นฤดูฝน และช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์มีอากาศหนาวเย็นเป็นฤดูหนาว ซึ่งฤดูหนาวและฤดูร้อนนั้น เป็นช่วงฤดูแล้งที่มีระยะเวลาติดต่อกันประมาณ 6 เดือน ในช่วงฤดูฝนอีก 6 เดือน นั้น อากาศจะไม่ร้อนเท่ากับ ในฤดูร้อนและไม่หนาวเย็นเท่าฤดูหนาว คือมีอุณหภูมิปานกลางอยู่ระหว่างสองฤดูดังกล่าว

สภาพพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดลำพูนมีลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบหุบเขา และพื้นที่ภูเขา ที่ราบอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบเชียงใหม่ - ลำพูน หรือที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง กวง ลี และแม่ทา เป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง และตอนเหนือของอำเภอบ้านโฮ่ง มีความสูงเฉลี่ย 200 - 400 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตัวเมืองลำพูนมีระดับความสูง 290.29 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลางพื้นที่ค่อยลาดสูงขึ้นในตอนกลาง ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้และตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งแต่อำเภอแม่ทา ตอนใต้ของอำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอทุ่งหัวช้าง และอำเภอเถิน มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและภูเขาสูง มีระดับความสูงระหว่าง 400 - 800 เมตร ขึ้นไป ระดับความสูงจะลดลง เมื่อเข้าเขตที่ราบในอำเภอเถินที่ระดับความสูงประมาณ 400 - 800 เมตร แล้วค่อย ๆ ยกตัวสูงขึ้นมาทางทิศใต้ซึ่งเป็นเขตชายแดนติดต่อกับจังหวัดลำปางและจังหวัดตากที่ระดับความสูง 600 - 1,000 เมตร

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน

ลักษณะดินในจังหวัดลำพูน เป็นดินภูเขา เนื่องจากภูมิประเทศเป็นภูเขา ภายในหุบเขามีที่ราบเล็ก ๆ ประกอบด้วยที่ราบลุ่มแม่น้ำ และที่ราบขั้นบันไดระดับต่าง ๆ ที่ราบเหล่านี้เกิดจากการทับถมของตะกอนแม่น้ำพามา ในที่ราบลุ่ม มักเป็นดินเหนียว ส่วนที่ราบขั้นบันไดมักเป็นดินร่วนหรือดินทราย

ทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดลำพูนมีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 2,725.49 ตารางกิโลเมตร หรือ 1,703,429 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 60.49 ของพื้นที่ทั้งหมด ป่าไม้ที่พบในบริเวณจังหวัด ประกอบด้วยป่าไม้ 3 ประเภทคือ

1. ไม้เต็งรัง ป่าแพะ ป่าแดง พบในที่แห้งดินขาดความอุดมสมบูรณ์ มีกรวดปน ไม้ที่พบคือ ไม้เหียง ไม้พลวง

2. ป่าเบญจพรรณหรือป่าผสมผลัดใบ พบบริเวณที่มีดินค่อนข้างลึกตามเชิงเขา และพื้นที่ราบมีความชุ่มชื้นมาก โดยเฉพาะริมห้วยและหุบเขา มักจะมีไม้สักขึ้นปะปนทั่วไป ไม้อื่นๆ ประกอบด้วย ไม้ประดู่ ตะแบก มะค่าโมง จีว ส่วนไม้พื้นล่างได้แก่ ไม้ชนิดต่าง ๆ

3. ป่าดิบแล้ง พบบริเวณหุบเขา ริมลำห้วย เหมือนป่าเบญจพรรณ แต่บริเวณที่พบป่าประเภทนี้จะมีดินลึกกว่า ความชุ่มชื้นมากกว่าพันธุ์ไม้ที่พบ คือ ยาง ตะเคียนทอง

ทรัพยากรน้ำ

ในจังหวัดลำพูนมีน้ำที่สำคัญ 4 สาย คือ แม่น้ำปิง แม่น้ำกว๊ง แม่น้ำแม่ทา แม่น้ำลี้

แร่ธาตุ

ในเขตท้องที่จังหวัดลำพูนมีชนิดแร่ที่สำรวจพบในปัจจุบัน จำนวน 17 ชนิด ได้แก่ แร่ถ่านหิน แร่ฟลูออไรต์ แร่แมงกานีส แร่พลวง แร่เฟลด์สปาร์ แร่ดินขาว แร่บอลเคลย์ แร่ตะกั่ว แร่สังกะสี แร่คีนุก แร่แบไรต์ แร่แคลไซต์ แร่ฟอสเฟต แร่ทองคำ หินอ่อน หินอุตสาหกรรมก่อสร้างและหินประดับ ชนิดหินปูน เป็นต้น

การแบ่งเขตการปกครอง

อำเภอ	พื้นที่ (ตร.กม.)	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาลเมือง/ ตำบล	อบต.	สภา ตำบล	ห่างจาก ตัวจังหวัด
เมืองลำพูน (รวมเทศบาลเมือง ลำพูนพื้นที่ 6 ตร.กม.)	479.825	15	176 (159หมู่บ้าน, 17 ชุมชน)	12	4	-	2 กม.
ป่าซาง	299.950	9	89	4	4	1	11 กม.
บ้านโฮ่ง	596.950	5	62	2	4	-	36 กม.
แม่ทา	762.630	6	71	7	1	-	25 กม.
ลี้	1,701.990	8	99	5	5	-	105 กม.
ทุ่งหัวช้าง	486.129	3	35	1	3	-	105 กม.
บ้านธิ	129.024	2	36	1	1	-	26 กม.
เวียงหนองล่อง	49.433	3	24	3	-	1	45 กม.
รวม	4,505.882	51	592	35	22	2	-

ประชากร จังหวัดลำพูนมีประชากรจำนวน 405,739 คน จำแนกเป็นชาย 199,068 คน หญิง 206,671 คน

พืชเศรษฐกิจ

ชนิดพืช	พื้นที่ปลูก (ไร่) Planted Area (Ral)	ผลผลิต Production (TON)	มูลค่า (VALUE)
1. ลำไย (LONGAN)	219,769	66,131.00	1,989.93
2. มะม่วง(MANGO)	25,369	9,376.10	121.88
3. กระเทียม(GARLIC)	21,779	18,151.00	453.78
4. หอมแดง(SHALLOT)	23,343	46,916.00	938.32
5. ข้าว(RICE)	201,516	124,985.30	624.93
6. ถั่วเหลือง(SOYBEAN)	1,195	280.00	2.24
7. ถั่วลิสง (PEANUTS)	4,935	1,298.20	12.98
8. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (CORN)	44,530	35,892.00	125.62
9. ละหุ่ง (COSTOR BEAN)	2,256	978.70	12.74
10. พืชผักอื่น ๆ (VEGETABLA)	35,534	59,644.30	715.73

อุตสาหกรรม

จังหวัดลำพูนมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมทั้งหมด 828 โรงงาน เงินลงทุน 32,485 ล้านบาท การจ้างงาน 51,357 คน แยกเป็น นอกเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือจำนวน 760 โรงงาน มีเงินลงทุน 5,591 ล้านบาท มีคนงาน 14,417 คน โรงงานที่ตั้งอยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือที่เปิดดำเนินการแล้ว 68 โรงงาน มีเงินลงทุนประมาณ 26,867 ล้านบาท และมีแรงงานประมาณ 36,940 คน และมีสวนอุตสาหกรรมเอกชนในเครือสหพัฒน์อินเตอร์ โฮลดิ้ง จำกัด จำนวน 9 โรงงาน คนงาน 2,397 คน

นิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ

นิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือจัดตั้งขึ้นเพื่อสนองนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ซึ่งกำหนดให้มีการกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ซึ่งเน้นให้มีการพัฒนาเมืองหลัก เมืองรองของภาคต่าง ๆ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) จึงได้มีโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือขึ้นที่จังหวัดลำพูน เนื่องจากมีความเหมาะสมหลายประการ เช่น มีความพร้อมสาธารณูปโภค แรงงาน วัตถุดิบทางการเกษตร ระบบสื่อสาร และการคมนาคม จึงได้มีการพัฒนาพื้นที่ริมถนนทางหลวงหมายเลข 11 ช่วงกิโลเมตรที่ 69-70 (ลำปาง-เชียงใหม่) ตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ 1,788 ไร่ โดยเริ่มก่อสร้างและพัฒนาพื้นที่เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2526 และสร้างเสร็จในเดือนมีนาคม พ.ศ.2528 โดยใช้เงินทุนทั้งสิ้นประมาณ 358 ล้านบาท

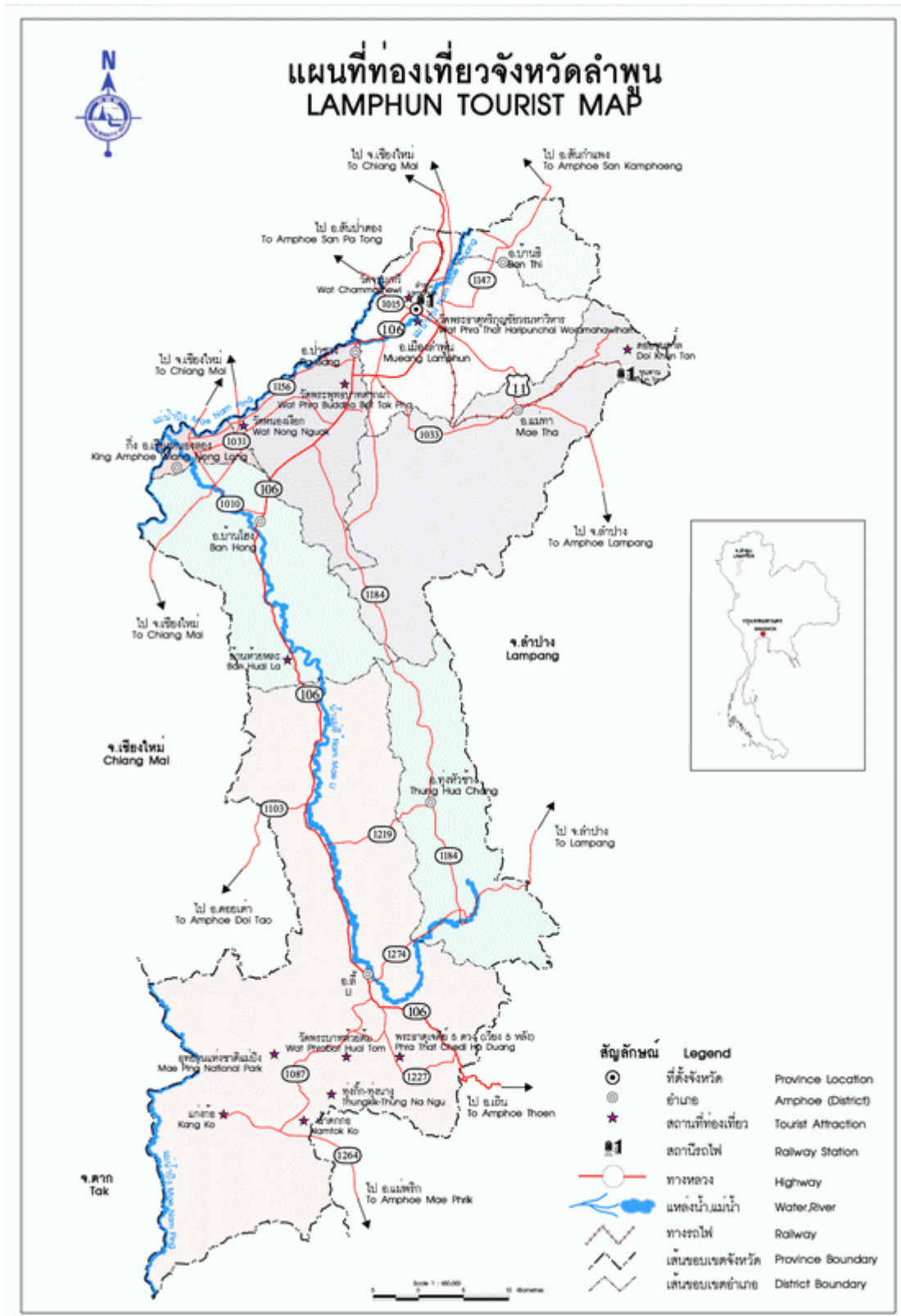
หัตถกรรม

ผ้าฝ้ายทอมือ นิยมทำกันทุกอำเภอเป็นอาชีพเสริมหลังจากเสร็จสิ้นงานเกษตรกรรมแต่ที่มีชื่อเสียงมาก คือ อำเภอป่าซาง โดยเฉพาะที่บ้านหนองเจือก หมู่ที่ 5 ตำบลแม่แรง ผ้าฝ้ายทอมือของจังหวัดลำพูนทำกันในหลายรูปลักษณะ ทั้งผ้าผืนสำหรับไปจัดเย็บผ้าชิ้น เสื้อผ้าสำเร็จรูป ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน ในด้านการจำหน่ายผ้าทอและผลิตภัณฑ์นั้น โดยทั่วไปอาศัยตลาดใหญ่เป็นหลัก คือ กรุงเทพฯ และเชียงใหม่

ผ้าไหมยกดอก โรงงานผลิตผ้าไหมยกดอกที่มีชื่อเสียงของจังหวัดลำพูน คือ โรงงานเพ็ญศิริไหมไทย ซึ่งได้รับการปรับปรุงแบบด้านลวดลาย โดยอาศัย ขยายผ้าในสมัยโบราณประยุกต์ปรับปรุง ประกอบกับฝีมือที่ประณีตทำให้ผ้าไหมยกดอกของลำพูนมีเอกลักษณ์และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไป

ไม้แกะสลัก แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ในเขตอำเภอแม่ทา มีการแกะสลักไม้จามจุรีเป็นรูปคน สัตว์ เครื่องใช้และเครื่องประดับภายในบ้านเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

เซรามิกส์ ถึงแม้ว่าจะมีโรงงานผลิตเพียงไม่กี่โรง แต่ก็สามารถสร้างมูลค่าในการจำหน่ายให้กับจังหวัดลำพูน โดยมีการส่งออกไปจำหน่ายทั้งภายในและต่างประเทศมูลค่าปีละหลายล้านบาท โดยผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของ เครื่องใช้และเครื่องตกแต่งบ้านในลักษณะการเลียนแบบของโบราณ ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศ

ผลการศึกษา

พื้นที่เดิม ปี 2551

การศึกษาวิจัยทุนทางสังคมกับระบบการจัดสวัสดิการสังคม ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยปีที่ 2 ซึ่งในปีแรก(2551) มีการศึกษาวิจัยใน 4 พื้นที่ 4 ประเด็น คือ

จากที่ได้มีการศึกษาในปีแรกนั้น ทางคณะทำงานจึงได้มีการนำข้อมูลที่ได้มานำเสนอในเวที “ถิ่นข้อมูลสู่ชุมชน” เพื่อเป็นการเติมเต็มและตรวจสอบข้อมูลให้มีความชัดเจนมากขึ้น รวมทั้งการนำบทเรียนแนวทางที่ได้นำไปปรับใช้ในการขยายผลสู่พื้นที่ในปีที่ สองต่อไป ซึ่งจากเวทีการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนนั้น สามารถสรุปผลการจัดกิจกรรมดังนี้

1. ประเด็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : บ้านดอนหลวง

วันที่ 24 มิถุนายน 2552 ณ บ้านดอนหลวง ต.แม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

ช่วงแรกทางเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นำเสนอข้อมูลจากการดำเนินวิจัยในปีที่ผ่านมา จากนั้นสถาบัน วิจัยหรือภูษชัย ได้ชวนตัวแทนชาวบ้านดอนหลวงได้เพิ่มเติมข้อมูล โดยใช้เวทีการแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีออกเป็น 4 กลุ่ม ตามประเด็น ดังนี้ 1) ประวัติศาสตร์ชุมชน 2) ต้นทุน 3) การจัดสวัสดิการชุมชน 4) การท่องเที่ยวชุมชน ทั้งสี่กลุ่มได้มีการแลกเปลี่ยนและพูดคุยถึงข้อมูลในประเด็นที่ได้รับโดยมีเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน และ เจ้าหน้าที่จากสถาบันวิจัยหรือภูษชัย เป็นพี่เลี้ยงและคอยอำนวยความสะดวกให้แก่แต่ละกลุ่ม และมีการนำเสนอข้อมูลของแต่ละกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประวัติศาสตร์ชุมชน บ้านดอนหลวงนั้น เป็นชาวอพยพเข้ามาอยู่ในจังหวัดลำพูน เมื่อปี พ.ศ.2352 จากแคว้นสิบสองปันนา เริ่มอพยพเข้ามาตั้งรกราก ณ บ้านดอนหลวง 20 ครอบครัว บ้านดอนหลวง เดิมเป็นพื้นที่ดอนขนาดใหญ่ จึงอพยพมาอยู่เพื่อหนีจากน้ำท่วม อาชีพในอดีต ทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลุกฝ้าย ทอผ้าไว้ใช้ในครัวเรือน พัฒนาการของผ้าทอ ในอดีตชุมชนบ้านดอนหลวงมีการปลุกฝ้าย ทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน มีการย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น หักกล้วยเฒ่า ให้สีน้ำตาลแก่ มะเกลือ ให้สีดำ ใบคราม ให้สีคราม เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีการติดต่อค้าขายกับชุมชนภายนอกมากขึ้น ทำให้มีคนภายนอกและพ่อค้าที่สนใจ สั่งซื้อผ้าจากบ้านดอนหลวง โดยมีลายต่างๆ ดังนี้ ลายเม็ดมะยม ลายเก็ดเต่า ลายขอด ลายคิงคอก ลายตัวหนอน ลายช้าง เป็นต้น เมื่อมีคนมาสั่งผ้าทอจากบ้านดอนหลวงมากขึ้น จึงมีการรวมตัวกันเพื่อผลิตให้ทันต่อความต้องการของลูกค้า ต่อมาทางหน่วยงานราชการ โดยศูนย์อุตสาหกรรมผ้าทอ ได้เข้ามาจัดตั้งกลุ่มและสนับสนุนให้ชาวบ้านทำบัญชี ทางกลุ่มเห็นว่าควรจะมีศูนย์เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม จึงได้ใช้งบประมาณมีयाว่า มาพัฒนาที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านให้เป็นศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง และชาวบ้านได้จัดผ้าป่าเพื่อสมทบทุนในการสร้างศูนย์หัตถกรรมบ้านดอนหลวง และในภายหลังทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้พัฒนาให้มีความสวยงามขึ้น มาจนถึงปัจจุบัน

ผลิตภัณฑ์ของบ้านดอนหลวงได้รับ รางวัล OTOP ระดับ3-5ดาว และได้รับรางวัลระดับประเทศอื่นๆ การจัดงานหัตถกรรมบ้านดอนหลวง เริ่มต้นจากการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด 200,000 บาทและปัจจุบันได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดงานจาก เทศบาลตำบลแม่แรง สนับสนุนปีละ 1,000,000 บาท และได้รับการสนับสนุนจาก องค์การบริหารส่วนจังหวัด 150,000 บาท จะมีการจัดงานในช่วงสัปดาห์แรกของเดือนเมษายน ของทุกปี รูปแบบของงานมีภาค มั่ว ชันโตก คนตรีพื้นเมือง การฟ้อนเป็นต้น ร้านค้าจะตั้งอยู่ตามบ้านเรือนของชาวบ้านโดยจะคิดค่าเช่าแผง แผงละ 500 บาท โดยเจ้าของบ้านได้รับ 250 บาท และเข้ากองทุน 250 บาท

กลุ่มที่ 2 ต้นทุน บ้านดอนหลวงมีต้นทุนที่สำคัญ คือ การทอผ้า ผ้าลายโบราณ สีธรรมชาติ ที่กระตุก ผลิตภัณฑ์ ผ้าคลุมโต๊ะ ผ้าม่าน ปลอกหมอน พรมเช็ดเท้า ผ้าคลุมเตียง ฯลฯ การจักสาน มีไม้กวาด ลุ่มไก่อ่ คุติข้าว รม การแกะสลักไม้ มีโรงงานจ้างชาวบ้านรับไปทำใน ครัวเรือนแล้วนำมาส่งที่โรงงาน หมอเมือง เป็นพระสงฆ์ทำยาสมุนไพร ด้านภาษา มีภาษาของ การแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ ด้าน วัฒนธรรม เช่น การฟ้อนเล็บ(กลุ่มแม่บ้าน) กลองปู่จา คอนตริพื้นเมือง(เยาวชน)

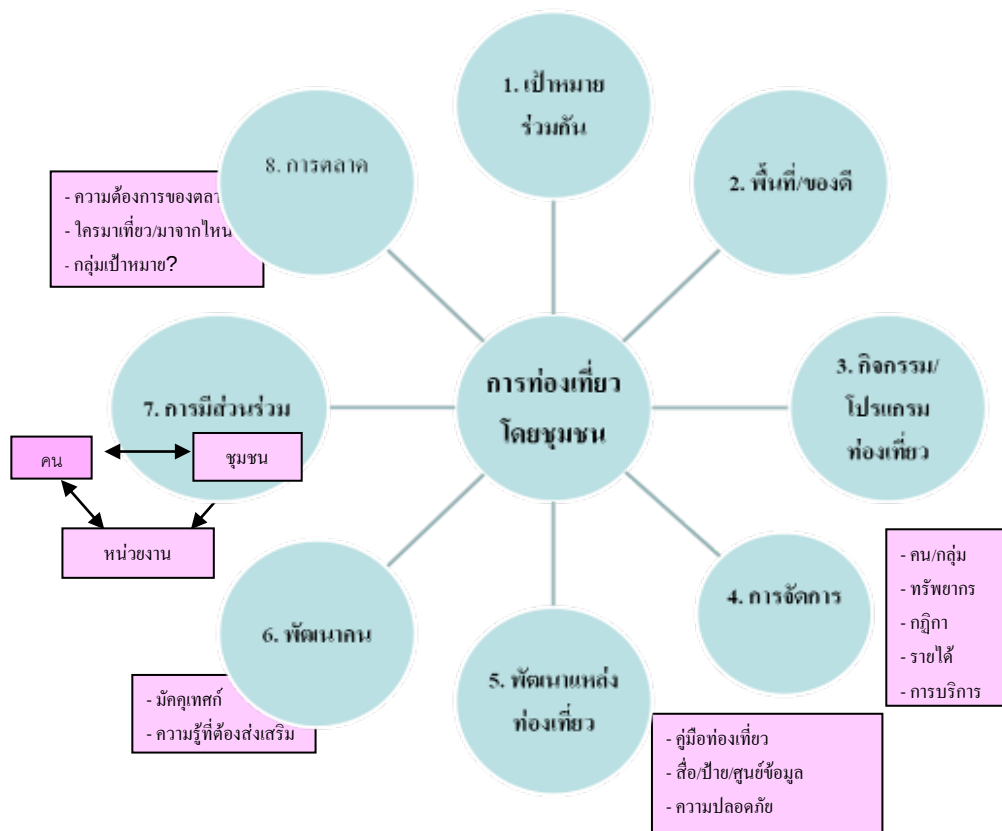
กลุ่มที่ 3 ศักยภาพชุมชน บ้านดอนหลวงมีกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ดังนี้ 1) กลุ่มออมทรัพย์ ออมทุกวันที่ 5 และวันที่ 12 ของเดือน 2) กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เก็บเงินสมาชิก 100 บาทต่อหลังคาเรือน เพื่อไปจ่ายให้สมาชิกที่เสียชีวิตเป็นเงิน 50,000 บาท ส่วนที่เหลือเก็บเข้ากองกลางเพื่อนำไปพัฒนาสู่สถานต่อไป 3) กลุ่มกองทุนเงินล้าน มอบทุนการศึกษาให้บุตรสมาชิก ครอบครัวละ 1 ทุน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 4) กลุ่มแม่บ้าน มีการออมทรัพย์ช่วยเหลืองานต่างในหมู่บ้าน 5) กลุ่มเยาวชน คนตริพื้นเมือง(เล่นงานต่างๆ ของหมู่บ้าน) รายได้จากการแสดงเป็นทุนการศึกษาและเข้ากลุ่ม 6) กลุ่ม

อสม. ทุกวันศุกร์ ออกกำจัดลูกน้ำยุงลาย ตรวจสอบสุขภาพคนในชุมชน 7) กลุ่มผู้สูงอายุ มีจำนวนสมาชิก 154 คน มีกิจกรรม กีฬาเปตอง กลองปี่จ่า มีการออมทรัพย์เดือนละ 5 บาท และจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุ (เข้าโรงพยาบาล 2 ครั้งขึ้นไปครั้งละ 200 บาทไม่เกิน 2 ครั้งต่อปี ในกรณีเสียชีวิตได้รับ 500 บาท) และทางกลุ่มกำลังจะได้รับการสนับสนุนจากโครงการออมวันละ 1 บาท และโครงการสวัสดิการชุมชนจาก พอช. 55,000 บาท แก่นำของกลุ่มได้รับการอบรมและมีการ จัดรายการวิทยุชุมชน 7) กลุ่มประปาหมู่บ้าน คิดค่าน้ำหน่วยละ 3 บาท 8) ประเพณีตานใจบ้าน(ทำบุญประจำปีของชุมชน) 9) การรักษาพยาบาล(หมอเมือง) หมอเป่า, ขวากซุย ค่าตอบแทนแล้วแต่ศรัทธาหรือคำหัว น้ำขมิ้นส้มป่อย

กลุ่มที่ 4 การท่องเที่ยว จุดเด่น ของบ้านดอนหลวง ในการจัดการท่องเที่ยว คือ มี Home stay (15 หลัง) งานหัตถกรรมบ้านดอนหลวง มีมัลกุเทศ์(รุ่นเล็ก/รุ่นใหญ่) มีการแสดง ฟ้อนเล็บ(แม่บ้าน), ฟ้อนยอ(นักเรียน), ดนตรีพื้นเมือง(เยาวชน), กลองปี่จ่า(ผู้สูงอายุ) ศูนย์ผูกข้อมือ มีจักรยานไว้ปั่นเที่ยวชมรอบหมู่บ้าน (ชมการทำผ้ามัดย้อม , การทอผ้า, การแกะสลัก) ชุมชนเข้มแข็ง มีส่วนร่วม ชุมชนมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จัก มีการแต่งกายชุดพื้นเมือง ปัญหา อุปสรรค ขาดแคลนที่จอดรถ ทางแคบ รถทัวร์ขนาดใหญ่ไม่สามารถเข้ามาได้เนื่องจากติดสายไฟฟ้า ขาดแคลนห้องน้ำสาธารณะ ป้ายบอกทางมีน้อย ขาดสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

แนวทางการแก้ไข หาที่จอดรถเพิ่มหรือจัดสถานที่จอดรถทัวร์แล้วมีรถขนาดเล็กไปรับ แก้ไขปัญหาเรื่องสายไฟฟ้า(โดยผลักดันส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีการเอาสายไฟลงใต้ดิน) จัดหาสถานที่สร้างห้องน้ำเพิ่ม ใช้วัดและบ้านเป็นสถานที่ต้อนรับแขกเพิ่มเติม

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

งานวิจัยเข้าไปจัดกระบวนการอะไรบ้าง

- สืบค้นประวัติความเป็นมาของชุมชน ทุนและสวัสดิการของชุมชน (เวทีแลกเปลี่ยน
สัมภาษณ์)
- วิเคราะห์ ปัญหาอุปสรรค ผลการดำเนินการ และแนวทางแก้ไข
- กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน(เวที)
- แนะนำช่องทางในการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนทรัพยากร ความรู้และ
แนวทางการดำเนินงาน

ผลเป็นอย่างไร

- ทราบประวัติความเป็นมาของชุมชน ทุนและสวัสดิการของชุมชน
- ได้รับรู้ ปัญหา อุปสรรค ผลการดำเนินการและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน
- แยกให้เห็นความสำคัญของการร่วมกันจัดการการท่องเที่ยว
- มีช่องทางและแนวทางในการขอรับการสนับสนุนทรัพยากรและความรู้จากภายนอก
- มีกระบวนการจัดการการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ

2. ประเด็นกองทุนสวัสดิการชุมชน : ตำบลป่าไผ่

วันที่ 1 กรกฎาคม 2552 ณ อบต. ป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

เริ่มจากการนำเสนอข้อมูลงานวิจัยในปี 2551 และมีการแลกเปลี่ยนและเพิ่มเติมข้อมูล โดยได้แบ่งผู้เข้าร่วมเวทีออกเป็น 3 กลุ่ม 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ต้นทุนของชุมชน 2) มีการเชื่อมโยงกับกองทุนอื่นอย่างไร และ 3) ระบบสวัสดิการชุมชนป่าไผ่มีปัญหาอะไร/แนวทางการจัดการปัญหาอย่างไร

กลุ่มที่ 1 ต้นทุน แนวคิดในการจัดสวัสดิการ เนื่องจากคนในชุมชนเริ่มละทิ้งฮีตฮอย (วัฒนธรรมประเพณี) ขาดการดูแลซึ่งกันและกัน กลุ่มสวัสดิการชุมชนป่าไผ่ เริ่มต้นจากพ่อค้า-แม่ค้า 25 คน ออมเงินและให้กู้ยืม เพื่อใช้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ ปัญหาหนี้สินและการกู้ยืมเงินจากนายทุนเงินกู้ (นอกระบบ) มีดอกเบี้ยและร่วมหุ้น หุ้นละ 20 บาท โดยนำดอกเบี้ยมาปันผลให้สมาชิก กลุ่มออมทรัพย์ นำดอกเบี้ยมาจัดสวัสดิการ ช่วยเหลือสมาชิกในกรณีเสียชีวิต กลุ่ม สพค. (ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน) ให้ความรู้ในการลดความรุนแรงในครอบครัว ชุมชน และสังคม มีการจัดสวัสดิการให้ผู้ประสบภัย ในการชดเชยสิ่งของที่เสียหาย กลุ่มผู้สูงอายุ มีการจัดกา รสวัสดิการ กรณีเสียชีวิต รายละ 2,000 บาท กลุ่มผู้ติดเชื่อมีการอบรม ให้ความรู้ชุมชน เยาวชน รณรงค์ร่วมกับ อสม. และมีการร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น แข่งกีฬา

ระบบการผลิต หมู่ที่ 1 มีการจักสาน กว๊าย ส้า หวด ตะกร้า สุ่มไก่ แข่งไล่ขะ เปลนอน ไม้กวาด หมู่ที่ 3 ทำไร่ ไร่ไผ่ หมู่ที่ 5 ศูนย์เรียนรู้ปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรอินทรีย์ ทำไม้กวาด ฝักมิด สุ่มไก่ หมู่ที่ 8 ทำไม้กวาด ฝักมิด สุ่มไก่ หมู่ที่ 11 มะม่วงแผ่น สวนทิวทอง กล้วยฉาบ ศูนย์เรียนรู้การจัดสวัสดิการชุมชน

กลุ่มที่ 2 การเชื่อมโยงกับกองทุน ได้รับการสนับสนุนจาก พอช . 55,000 บาท การเชื่อมโยงกับกองทุนหมู่บ้านยังไม่สามารถทำได้เนื่องจากคนในแต่ละหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านแต่บางส่วน ไม่ได้เป็นสมาชิกสวัสดิการชุมชนป่าไผ่ ทำให้มีปัญหาในเรื่องของการจัดสวัสดิการ และหน่วยงานภายนอก ที่เข้ามาส่วนใหญ่จะเข้ามาสนับสนุนด้านองค์ความรู้แต่ไม่มีงบประมาณอุดหนุน

กลุ่มที่ 3 ระบบสวัสดิการชุมชนป่าไผ่มีปัญหาอะไร /แนวทางการจัดการปัญหาอย่างไร ปัญหา ขาดทุนในการจัดสวัสดิการ (รายรับ-รายจ่าย) ไม่สมดุลกัน เด็กเกิดใหม่มีเยอะ คนป่วยเข้าโรงพยาบาลบ่อย, สวัสดิการชุมชนป่าไผ่มีชื่อเสียงได้รับรางวัล แต่คนในชุมชนบางคน บางพื้นที่ ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ , ขาดการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการบริหารจัดการกลุ่ม, ขาดการสนับสนุนจากแหล่งทุนอื่น , อบต./ผู้นำท้องถิ่น ยังไม่เห็นความสำคัญของสวัสดิการชุมชน , ประเพณี ฮีตฮอย ถูก บิดเบือน คลาดเคลื่อน เช่น ประเพณีดำหัว ในวันปีใหม่เมือง

แนวทางการแก้ปัญหา มีการจัดผ้าป่าเพื่อระดมทุนในการใช้จัดสวัสดิการเพิ่มเติม , ขอให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งงบประมาณสำหรับสวัสดิการชุมชนบรรจุไว้ในแผนของ องค์การบริหารส่วนตำบล, คณะกรรมการสวัสดิการ ระดับตำบลต้องลงไปชี้แจง ขอความร่วมมือกับผู้นำหมู่บ้าน (ใช้โอกาส วาระการประชุมของหมู่บ้าน) เพื่อชี้แจงกิจกรรมของกลุ่มสวัสดิการชุมชน ให้ลูกบ้าน และสมาชิกได้รับทราบ , ดึงเยาวชนที่มีศักยภาพ เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการทั้งระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน (ขยายสมาชิกในกลุ่มเยาวชนด้วยกัน) , การสนับสนุนระบบสวัสดิการชุมชน ตำบลป่าไผ่ ต้องเป็นนโยบายหนึ่งของนักการเมืองท้องถิ่น / เป็นนโยบายของ อบต. , ทำเรื่อง/โครงการ ขอสนับสนุนจากแหล่งทุน , คณะกรรมการต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่ม , สำรวจหนี้สินของชุมชน / ค่าใช้จ่ายในงานศพ

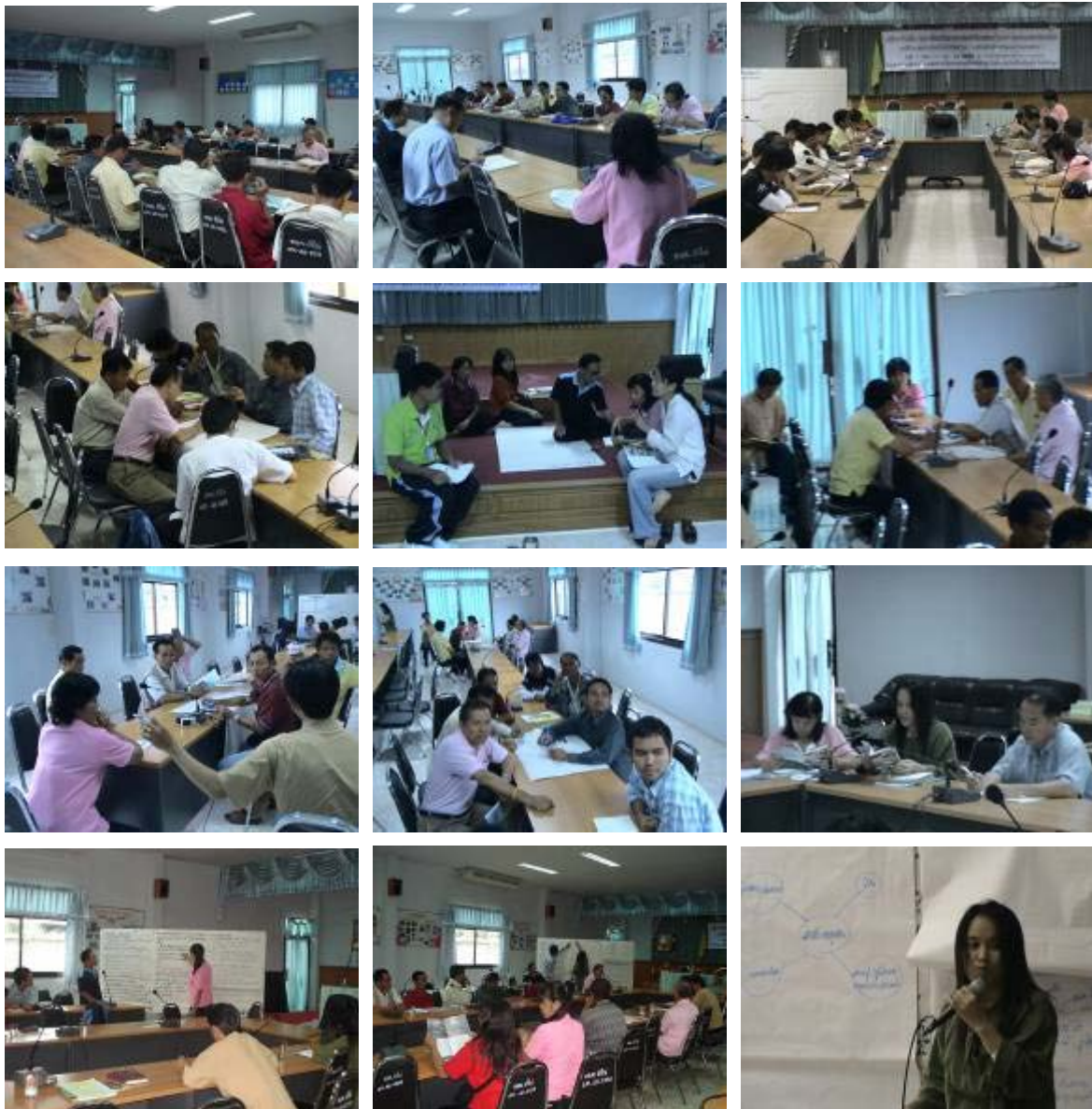
งานวิจัยเข้าไปจัดกระบวนการอะไรบ้าง

- สืบค้น ทุนของชุมชน ในทุกด้านเพื่อใช้เป็นต้นทุน ลดการพึ่งพาภายนอก เน้นสวัสดิการด้านอื่นๆ (ที่ไม่ใช่ตัวเงิน) มาช่วยลดภาระของกองทุน
- วิเคราะห์ ปัญหาอุปสรรค ผลการดำเนินการ และแนวทางแก้ไข
- กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน(เวที)
- แนะนำช่องทางในการประสานหน่วยงานและองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนทรัพยากร ความรู้และแนวทางการดำเนินงาน

ผลเป็นอย่างไร

- รู้ข้อมูลทุนทางสังคมที่มีในชุมชน ที่จะนำมาใช้จัดสวัสดิการ
- ได้รับรู้ ปัญหา อุปสรรค ผลการดำเนินการและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน
- มีช่องทางและแนวทางในการขอรับการสนับสนุนทรัพยากรและความรู้จากภายนอก
- มีกระบวนการจัดการการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ

3. ประเด็นการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน : หมออินสม ลิทธิตัน

วันที่ 2 กรกฎาคม 2552 ณ สำนักปฏิบัติธรรมสังวราราม ต.บ้านโอง อ.บ้านโอง จ.ลำพูน

บททวนข้อมูลงานวิจัย ปี 2551 โดยหมออินสม ลิทธิตัน ได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับองค์ความรู้ การรักษาพยาบาลพื้นบ้าน ประวัติ ความเป็นมาของการศึกษาเรียนรู้เรื่องสมุนไพรและการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน(หมอเมือง) ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่เป็นเด็ก การได้ลองฝึกทดลองถูก การเรียนรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้ที่ได้ประสบพบเจอ สิ่งสมความรู้และประสบการณ์จริงในการรักษา การเข้าสำรวจและเสาะแสวงหา สมุนไพร องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง จากประสบการณ์และถ่ายทอดความรู้ มายาวนานจนได้รับการยกย่องให้เป็นหมอ เป็นครู (ผญา)หรือปราชญ์ จากชาวบ้าน ผู้ที่รับการรักษาและผู้ที่ได้รับถ่ายทอดภูมิปัญญา และยังได้รับการยกย่องเป็นหมอพื้นบ้านล้านนาเวชกรรมไทย ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 6 จากสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปี 2552 ได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษในมหาวิทยาลัยรังสิต ได้รับใบประกอบโรคศิลปะสาขาแพทย์แผนไทย ประเภทเวชกรรมไทย โดยไม่ต้องสอบ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาไทย เป็นวิทยากร คณะทำงาน คณะอนุกรรมการ อีกมากมาย ล่าสุดได้รับเลือกเป็นต้นแบบคนดีศรีแผ่นดินหมออินสมจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประจำปี 2552

ประเด็นการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน มีลักษณะเป็นข้อมูลเชิงบุคคลมากกว่าเป็นประเด็นร่วมของชุมชน ชุมชนจึงมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้น้อยกว่าประเด็นอื่น ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นส่วนใหญ่และจากการสอบถามจากชาวบ้านในชุมชน ผู้ที่สนใจและที่ได้รับบริการจากหมออินสม

แม้คนในชุมชนเองอาจมองไม่เห็นค่า หมออินสม เป็นสวัสดิการรูปแบบหนึ่งของชุมชน เนื่องจากไม่ได้เป็นในรูปแบบตัวเงินหรือกลุ่มสวัสดิการโดยตรง ดังนั้นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และให้เห็นความสำคัญในการจัดสวัสดิการจึงแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนในประเด็นการมีส่วนร่วมกับการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน(หมออินสม)

ปัญหาและอุปสรรค ไม่มีศูนย์เรียนรู้ด้านสมุนไพร/การรักษาพยาบาลพื้นบ้าน ที่มีอยู่ปัจจุบันคือบริเวณบ้านของหมออินสม ซึ่งใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้แบบองค์รวม ด้านภาษาล้านนา พิธีกรรม พิธีกรรม (มัททายก) เรียนรู้สมุนไพร(จากรูปถ่ายและที่มีปลูกไว้บ้างบางส่วน) การบำบัด รักษา แต่พื้นที่นั้นไม่สะดวกต่อการเรียนรู้(ไม่กว้างขวาง) ไม่มีพื้นที่สาธิต(สวนสมุนไพร) เอกสาร/สื่อ ที่จำเป็น การรวบรวมรายชื่อรูปภาพ สรรพคุณ รายละเอียดของสมุนไพรชนิดต่างๆ ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์(หมออินสม เป็นผู้รวบรวมได้ส่วนหนึ่ง ตามกำลังที่มี) หมออินสมเพียงคนเดียวไม่สามารถผลักดันหรือดำเนินการได้เต็มที่ เนื่องจากได้รับเชิญจากหลากหลายองค์กร/หน่วยงาน ทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางและมีค่าใช้จ่าย และยังขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน(การให้ความสำคัญกับการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน) การหาสมุนไพรเพื่อใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ การตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่สมุนไพร (ป่าดอยกานต์ ดอยภูคำ) ผู้ที่สนใจศึกษาเรียนรู้เพื่อสืบทอดอย่างจริงจังมีน้อยมาก ขาดงบประมาณสนับสนุน การดำเนินการและประชาสัมพันธ์ ขาดการประสานงานกันระหว่างผู้ให้และผู้รับ (หมออินสมกับ ผู้สนใจศึกษาเรียนรู้

ผู้ต้องการสนับสนุนและผู้รับบริการ) แม้หมออินสมเองจะมีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องจากสถาบันภายนอกให้เป็นวิทยากรหรือครูผู้สอน แต่ภายในชุมชนยังไม่ได้บรรจุให้เป็นหลักสูตรเรียนรู้ในระดับชุมชนท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง

แนวทางแก้ไขและการสนับสนุน การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ โดยใช้พื้นที่ของชุมชน (บริเวณพื้นที่สาธารณะป่าดอยภูคำ) ให้เป็นศูนย์กลางการอบรมให้ความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยหมออินสมเพื่อความสะดวกของหมออินสมในการเดินทางและการจัดการความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจ มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น(ระดับประถม) ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ จัดตั้งกลุ่ม/องค์กรระดับตำบลเพื่อร่วมกันดำเนินการและขอสนับสนุนงบประมาณ ร่วมกันรวบรวมองค์ความรู้ จัดทำเอกสาร /สื่อ และตัวอย่างสมุนไพรไว้ในศูนย์เรียนรู้ รวมทั้งองค์ความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จัดทำสวนสมุนไพร ไว้บริเวณศูนย์ฯ การร่วมกันปลูกสมุนไพรในครอบครัวๆ ละอย่างน้อย 1 ชนิด พร้อมมีการจัดทำรายละเอียดของสมุนไพรที่ปลูกนั้นด้วย มีการจัดทำสวนสมุนไพรไว้ในโรงเรียนเพื่อการศึกษาและใช้ประโยชน์ ประสานความร่วมมือหรือสร้างเครือข่ายระดับตำบล อำเภอและจังหวัด

งานวิจัยเข้าไปจัดกระบวนการอะไรบ้าง

- สืบค้นความเป็นมาของการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน(สัมภาษณ์,เวทีแลกเปลี่ยน)
- วิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ผลการดำเนินการ และแนวทางแก้ไข
- กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน(เวที)
- แนะนำ ความรู้ การประสานงานเครือข่ายระดับอำเภอและแนวทางการดำเนินงาน(เน้นที่ชุมชนเป็นหลัก)

ผลเป็นอย่างไร

- คนในชุมชนทราบความเป็นมาของการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน(อัตโนประวัติ หมออินสม สิทธิตัน)
- ได้รับรู้ ปัญหา อุปสรรค การดำเนินการและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน
- คนในชุมชนเห็นความสำคัญของสมุนไพร องค์ความรู้ด้านการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน
- มีช่องทางและแนวทางในการขอรับการสนับสนุนทรัพยากรและความรู้จากภายนอก
- มีกระบวนการจัดการการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ

4. ประเด็นการอนุรักษ์ป่าชุมชน

วันที่ 6 กรกฎาคม 2552 ณ วัดท่าทุ่งไผ่ ต.ท่าปลาตูก อ.แม่ทา จ.ลำพูน

นำเสนอข้อมูลผลการวิจัย ปี 2551 แล้ว ได้แบ่งผู้เข้าร่วมเวที ออกเป็น 4 กลุ่ม ในการระดมสมอง (Brain storming) เพื่อรวบรวมข้อมูลของชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน บ้านท่าทุ่งไผ่ 4 หัวข้อ ดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมา 2) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน 3) ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขที่ผ่านมา และ 4) แนวทางการจัดการการอนุรักษ์ป่า

กลุ่มที่ 1 ประวัติความเป็นมา ในอดีตพื้นที่บ้านท่าทุ่งไผ่เป็นป่าหนาทึบ จนกระทั่งมีครอบครัวของนายมหาราช เข้ามาเลี้ยงวัว และได้เห็นว่าพื้นที่นี้มีควา มอุดมสมบูรณ์จึงได้ชักชวนชาวบ้านท่าปาเปา อีก 2 ครอบครัวเข้ามาตั้งรกราก และทำไร่ ทำนา คือ ครอบครัวของ นายพรหมมาและนายปิยะ ซึ่งอพยพเข้ามาเมื่อปี พ.ศ.2511 และต่อมาได้มีชาวบ้านจากบ้านท่าชุมพูนและท่าปลาตูกอพยพเข้ามาอีก 8 ครอบครัว จึงได้มีการแต่งตั้ง เป็นหมู่บ้านท่าทุ่ง ไผ่ หมู่ที่ 3 ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2458 โดยในปี พ.ศ.2461 ชาวบ้านได้ให้นายมหาราช เป็นพ่อหลวงคนแรก บ้านท่าทุ่งไผ่ มีพื้นที่ทั้งหมด 7,889 ไร่ เป็นพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ป่า 6,851 ไร่ พื้นที่เกษตรกรรม 951 ไร่ และเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 189 ไร่ บ้านท่าทุ่งไผ่มีประชากร ทั้งหมด 432 คน เป็นชาย 220 คน หญิง 212 คน มีบ้านพักอาศัย 175 หลังคาเรือน เดิมพื้นที่บ้านท่าทุ่งไผ่ เคยเป็นพื้นที่ที่ได้รับการสัมปทานป่าไม้ ในการทำไม้หมอนรถไฟ และอุตสาหกรรมไม้เรื่อยมา เช่นเดียวกับพื้นที่ป่าในเขตภาคเหนือ การอนุรักษ์ป่า ของบ้านท่าทุ่งไผ่ เริ่มขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยมีกลุ่ม NGO เข้ามาทำงานอนุรักษ์ป่าในพื้นที่บ้านท่าทุ่งไผ่ และได้มีการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนขึ้น โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นมา 17 คน มีกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่า และมีการทำแนวกันไฟ ทำฝายชะลอน้ำ สร้างประปาภูเขาเมื่อปี พ.ศ. 2513 (สมัยพ่อหลวงทอง) มีการตั้งศาลผีขุนน้ำ จนถึงปัจจุบัน

ทางกลุ่มที่ 1 ได้มีการนำเสนอแผนที่ลำห้วยทุ่งไผ่ ซึ่งประกอบด้วยลำห้วยสาขาต่างๆ ดังนี้ ห้วยป่าหอบ ห้วยต้นหวาย ห้วยหลาว ห้วยน้อย ห้วยผาไหล ห้วยป่าซางน้อย ห้วยป่าซางหลวง ห้วยเข็ก ซึ่งไหลลงสู่ห้วยทุ่งไผ่ ก่อนที่จะไหลลงสู่ลำน้ำแม่ทาต่อไป

กลุ่มที่ 2 การใช้ประโยชน์จากป่า ในอดีต ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีการล่าสัตว์ใหญ่และอาหารจากป่า เช่น เก้ง กวาง หมูป่า กบ อีเปาะ ลูกออก ปลา กุ้ง ปู เต่า อึ่งอ่าง แตน กระรอก อีเปาะ งู ไก่ป่า ผึ้ง ต่อ หน่อไม้ เห็ดต่างๆ ผักดอกก้าน ดอกอาว เอื้อง ผลไม้ป่า ใช้ไม้ในการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ทำรั้ว

จักตอก ไม้จักสาน มุงหลังคา ใช้ประโยชน์ในด้านยาสมุนไพร เช่น โดไม่รู้ล้ม จะค่าน มะเขือแจ้เครือ รางจืด กระจายดำ เป็นต้น

ปัจจุบัน ยังมีใช้ประโยชน์จากป่า การล่าสัตว์เล็ก แล่น กระรอก หนู ไก่ป่า อีเปาะ งูและอาหารจากป่า เช่น เห็ด หน่อ ผักดอกก้าน ดอกอาว ผึ้ง ต่อ แตน, ไม้จักสาน จักตอก, เอื้อง ผลไม้ป่า เช่น บะแพน บะโจก มะขามป้อม มะกอก เป็นต้น และพืชสมุนไพร, มีประปาภูเขา (การสร้างฝายและการอนุรักษ์ป่า ทำให้มีน้ำใช้อุดมสมบูรณ์ ทำให้ลำน้ำสะอาด ชะลอน้ำ เก็บความชุ่มชื้น)

กลุ่มที่ 3 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขที่ผ่านมา ปัญหา ไฟป่า ซึ่งเกิดจากการเผาป่า, มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า, ประสบปัญหาดินถล่ม, พื้นที่ป่ามีความลาดชันไม่สามารถอุ้มน้ำได้, พื้นที่ป่าทับซ้อนกับพื้นที่อุทยาน, เส้นทางเดินเข้าไปดูแลรักษา ประปาภูเขาที่ยังไม่เป็นทางที่สะดวก **แนวทางแก้ไข** ทำแนวกันไฟ, ปลูกลำต้นพืชปกคลุมดินให้เกิดความรู้สึกผูกพันและรักษาป่า, ปลูกลำต้นทดแทน, จัดตั้งคณะกรรมการดูแลป่า (ปัจจุบันใช้ตำรวจบ้านเป็น หลักในคณะกรรมการป่าชุมชน), ในปี พ.ศ.2550 - 2551 มีการทำฝายแม้ว ฝายหินทิ้ง ที่ห้วยป่าหอบ 6 จุด และห้วยอื่นๆ 5 จุด และจะดำเนินการสร้างจนครบ 60 จุด, ทำโครงการสร้างเส้นทางเข้าสู่ที่ตั้งประปาภูเขา เสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มที่ 4 แนวทางการจัดการการอนุรักษ์ป่า ร่วมกันปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ เช่น 5 ธันวาคม, 12 สิงหาคม, วนรณรงค์ไม่ให้ตัดไม้ ทำลายป่า, สร้างฝายแม้ว กักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง, ทำแนวกันไฟ, จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (ระดับประถมศึกษา) เพื่อให้เด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของป่า, ชาวบ้านช่วยกันเป็นหูเป็นตา ในการป้องกันรักษาป่า, เลี้ยงผีขุนน้ำ, ตั้งคณะกรรมการป่า เพื่อดำเนินการกับผู้ตัดไม้ทำลายป่าอย่างจริงจัง

งานวิจัยเข้าไปจัดกระบวนการอะไรบ้าง

- สืบค้นความเป็นมาของชุมชนและป่าชุมชน(เวทีแลกเปลี่ยน,สัมภาษณ์)
- วิเคราะห์ ปัญหาอุปสรรค ผลการดำเนินการ และแนวทางแก้ไข
- กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน(เวที)
- แนะนำช่องทางในการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนทรัพยากร ความรู้และแนวทางการดำเนินงาน(เน้นที่ชุมชนเป็นหลัก)

ผลเป็นอย่างไร

- คนในชุมชนทราบความเป็นมาของชุมชนและป่าชุมชน
- ได้รับรู้ ปัญหา อุปสรรค ผลการดำเนินการและแนวทางการแก้ไขร่วมกัน
- คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่า
- มีช่องทางและแนวทางในการขอรับการสนับสนุนทรัพยากรและความรู้จากภายนอก
- มีกระบวนการจัดการการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ

การดำเนินการวิจัย ปี 2552

หลังจากที่มีการนำเสนอข้อมูลให้กับพื้นที่เดิมที่ได้ศึกษาในปีที่ 1 ได้นำบทเรียนมาขยายต่อในพื้นที่ใหม่ 4 พื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่มีทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการอยู่แล้ว บางพื้นที่ได้นำบทเรียนที่ได้มาปรับใช้ในพื้นที่เพื่อให้มีการจัดการที่ดีขึ้น และเกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างพื้นที่เพื่อเป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งในระดับพื้นที่และประเด็นในการดำเนินงาน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นการอนุรักษ์ป่าชุมชน : ตำบลบ้านโฮ้ง (ป่าดอยกานต์)

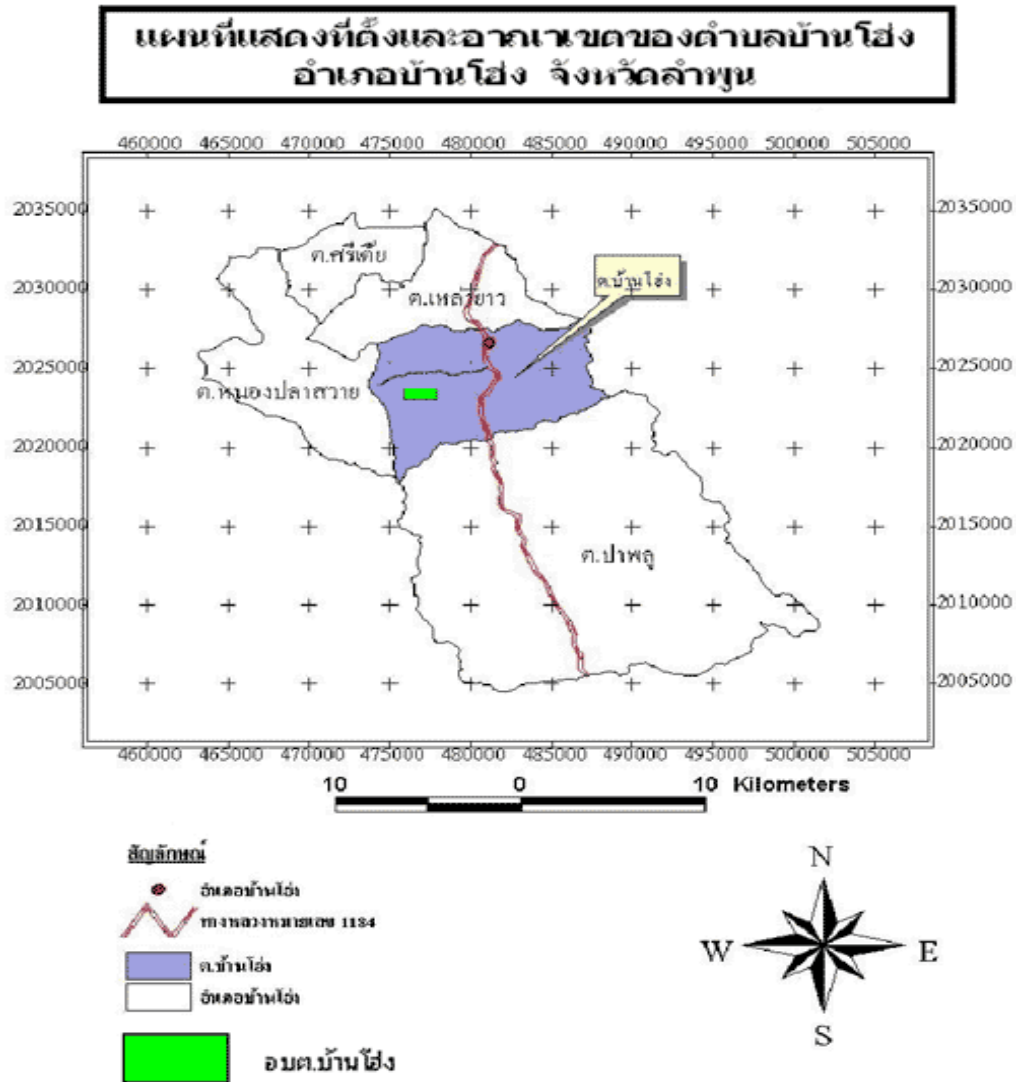
1) ข้อมูลพื้นฐานตำบลบ้านโฮ้ง

1.1 ขนาดที่ตั้ง และพื้นที่

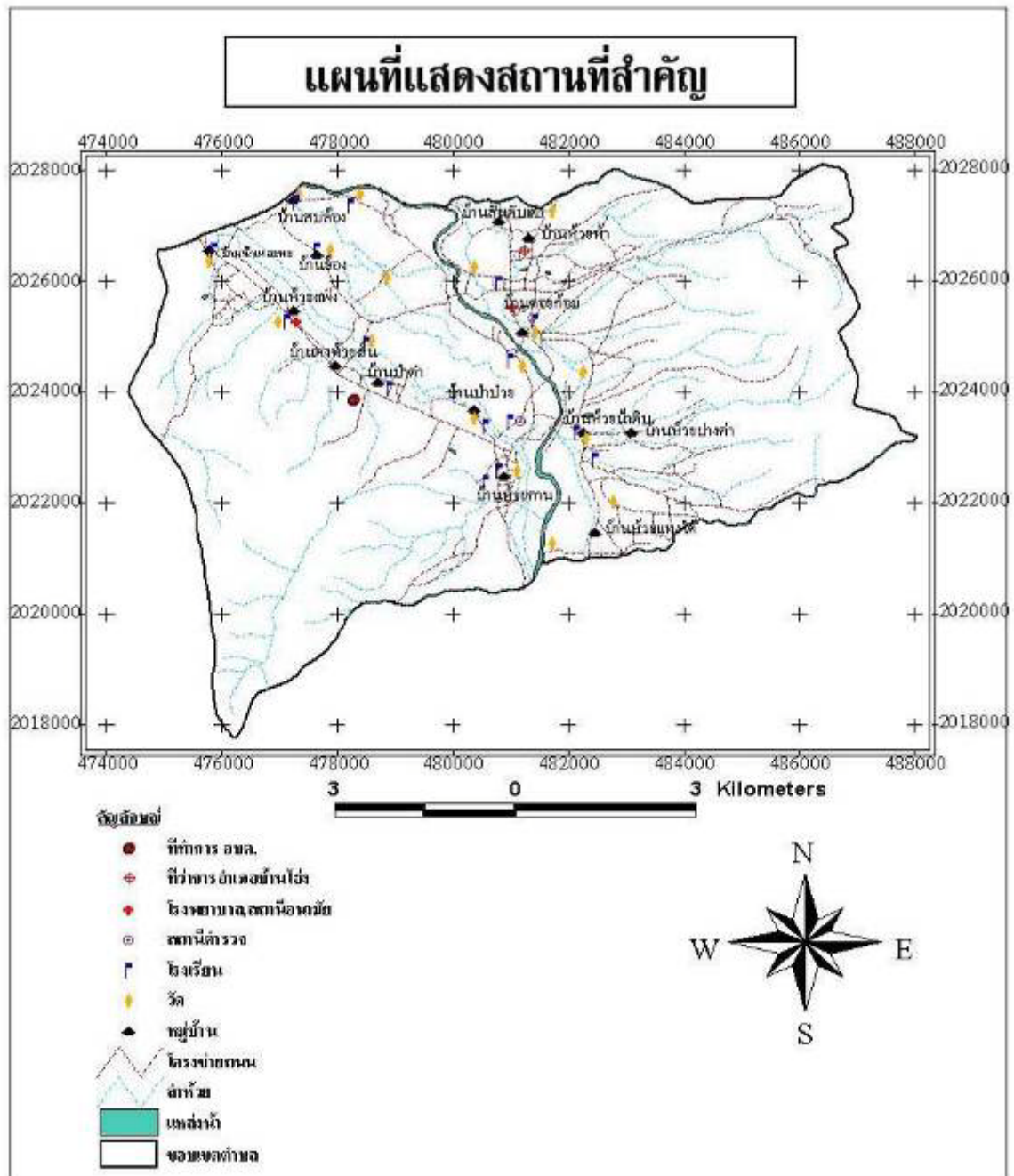
องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงกานต์ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตำบลเหล่ายาว และทางทิศเหนือ ของตำบลป่าพลู และมีพื้นที่บางส่วนที่อยู่นอกเขตเทศบาลตำบลบ้านโฮ้ง มีพื้นที่ทั้งหมดโดยประมาณ 71 ตารางกิโลเมตร หรือ 41,000 ไร่

1.2 อาณาเขต

ทิศเหนือจด	ต.เหล่าขาว	อ.บ้านไผ่
ทิศใต้จด	ต.ป่าพลู	อ.บ้านไผ่
ทิศตะวันออกจด	ต.นครเจดีย์	อ.ป่าซาง
ทิศตะวันตกจด	ต.หนองปลาทราย	อ.บ้านไผ่

1.3 แผนที่แสดงหมู่บ้านในเขตพื้นที่ อบต.เวียงกานต์

1.4 สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบจนถึงราบลุ่มมีแม่น้ำลี้ไหลผ่าน และมีลำน้ำสายเล็ก ๆ ไหลผ่านชุมชนหลายสาย เช่น ลำเหมืองตั้ง ลำห้วยน้ำดิบ ลำเหมืองล้อง และลำเหมืองป็นใจ

1.5 ลักษณะภูมิอากาศ

ฤดูร้อนช่วงระยะเวลาตั้งแต่ เดือนมีนาคม ถึง เดือนพฤษภาคม อุณหภูมิ 28 - 35 c

ฤดูฝนช่วงระยะเวลาตั้งแต่ เดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม อุณหภูมิ 25 - 30 c

ฤดูหนาวช่วงระยะเวลาตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน ถึง เดือนกุมภาพันธ์ อุณหภูมิ 17-25 c

2) ข้อมูลด้านสังคมและวัฒนธรรม

2.1 ขอบเขตการปกครอง

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงกานต์ ประกอบด้วยหมู่บ้านทั้งหมด 14 หมู่บ้าน แยกเป็นพื้นที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด จำนวน 14 หมู่บ้าน รวมกับพื้นที่คาบเกี่ยวเขต อบต.เวียงกานต์ กับเทศบาลตำบลบ้านโฮ้งบางส่วน จำนวน 5 หมู่บ้าน มีประชากร ทั้งหมด 6,284 คน เป็นชาย จำนวน 3,119 คน หญิง จำนวน 3,165 คน มีจำนวนครัวเรือน 2,068 ครัวเรือน และมีความหนาแน่นเฉลี่ย 88.5 คนต่อตารางกิโลเมตร ¹

ที่	ชื่อบ้าน	หมู่ที่	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน ครัวเรือน	ประชากร (คน)		
					ชาย	หญิง	รวม
1	บ้านห้วยกาน	1	12	37	22	9	31
2	บ้านป่าปวย	3	2	22	31	21	52
3	บ้านห้วยน้ำดิบ	5	14	441	705	665	1,370
4	บ้านดอยก่อม	6	6	31	32	42	74
5	บ้านห้วยห้า	7	5	25	32	33	65
6	บ้านล้อง	9	2	202	291	331	622
7	บ้านน้ำเพอะพะ	10	4	257	385	387	772
8	บ้านสบล้อง	11	2	121	200	210	410
9	บ้านห้วยแพ่ง	12	3	185	275	288	563
10	บ้านป่าคำ	13	3	123	201	206	407
11	บ้านดงห้วยเย็น	14	5	311	479	487	966
12	บ้านห้วยแทงใต้	15	2	139	209	224	433
13	บ้านห้วยปางคำ	16	8	101	147	165	312
14	บ้านสันตติบเต่า	17	3	73	110	97	207
รวม	-	14	71	2,068	3,119	3,165	6,284

- ที่มา : ข้อมูลเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2551 จากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ตรวจสอบประชากรจากทะเบียนบ้านอำเภอบ้านโฮ้ง โดยแยกเป็นพื้นที่ในระดับตำบลบ้านโฮ้ง

¹ ข้อมูลความหนาแน่นได้มาจากจำนวนประชากรในเขตพื้นที่ อบต.เวียงกานต์ทั้งสิ้น จำนวน 6,284 คน ต่อพื้นที่ 71 ตารางกิโลเมตร

2.2 จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง แยกตามช่วงอายุ (เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย)

ช่วงอายุ	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
น้อยกว่า 1 ปีเต็ม	5	5	10
1 ปีเต็ม - 2 ปี	51	45	96
3 ปีเต็ม - 5 ปี	77	78	155
6 ปีเต็ม - 11 ปี	156	149	305
12 ปีเต็ม - 14 ปี	123	135	258
15 ปีเต็ม - 17 ปี	134	125	259
18 ปีเต็ม - 49 ปี	1,570	1,670	3,240
50 ปีเต็ม - 60 ปีเต็ม	575	550	1,125
มากกว่า 60 ปีเต็มขึ้นไป	428	408	836
รวมทั้งหมด	3,119	3,165	6,284

2.3 สถานศึกษา

โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ	2	แห่ง
โรงเรียนระดับอนุบาล, ศูนย์เด็กเล็ก	2	แห่ง
โรงเรียนระดับประถม	2	แห่ง

2.4 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

สนามกีฬาท้องถิ่น	2	แห่ง	(หมู่ 5 และ หมู่ 14)
สวนสาธารณะ	1	แห่ง	(หมู่ 5)

2.5 สถานบริการ

โรงแรม	1	แห่ง
ร้านอาหาร	1	แห่ง

2.6 การสื่อสาร

1. ตู้โทรศัพท์สาธารณะ 11 แห่ง
2. โทรศัพท์บ้าน 539 หลังคา

2.7 สาธารณสุข

ศูนย์บริการสาธารณสุข/สถานอนามัย 1 แห่ง

2.8 ศาสนา

วัด โบสถ์ มัสยิด 11 แห่ง โดยประชากรส่วนใหญ่ได้นับถือศาสนาพุทธ

2.9 ประเพณีและวัฒนธรรม

ในทุกปีจะมีการจัดงานประเพณีทำพิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรจาก ณ ห้วยปู่คำ บ้านคงห้วยเย็นซึ่งได้จัดเป็นประเพณีขอฝนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลานตาม เจตนารมณ์ของคนรุ่นเก่าเพื่อสืบทอดความศักดิ์สิทธิ์ เป็นการอนุรักษ์รักษารักษาธรรมชาติ ป่าไม้ และแหล่งต้นน้ำลำธาร

3) เศรษฐกิจ

3.1 อาชีพ

❖ เกษตรกรรม

พื้นที่ทำนา 5,021 ไร่ พื้นที่ทำสวน 7,958 ไร่ พืชที่สำคัญได้แก่

1. ลำไย จำนวน 4,300 ไร่
2. มะม่วง จำนวน 3,766 ไร่
3. หอมแดง จำนวน 665 ไร่
4. กระเทียม จำนวน 284 ไร่

❖ ปศุสัตว์

จำนวนสัตว์ในพื้นที่โดยประมาณ

โค 799 ตัว สุกร 639 ตัว เป็ด 160 ตัว ไก่ 9,505 ตัว

❖ ประมง

แหล่งน้ำสาธารณะเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ 5 แห่ง พื้นที่ 17 ไร่
สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเอกชน 4 แห่ง พื้นที่ 4 ไร่ 2 งาน

❖ อุตสาหกรรม

จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก 1 แห่ง
(มีคนงาน ต่ำกว่า 10 คน หรือมีทรัพย์สินถาวรไม่เกิน 10 ล้านบาท)

กิจการอุตสาหกรรม (1) ผลิตลำไยอบเนื้อสีทอง

❖ การพาณิชย์

สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง/ปั้มน้ำมันหลอด 8 แห่ง
ตลาดสด 2 แห่ง
ร้านค้าขายของชำ 44 แห่ง
โรงฆ่าสัตว์ 1 แห่ง
ร้านซ่อมรถ/เครื่องใช้ไฟฟ้า 2 แห่ง

ข้อมูลเครือข่ายป่าชุมชนคอยกานต์

ประวัติ (ตำนาน) ของป่าคอยกานต์ นั้นเป็นยังไม่ได้มีการเก็บรวบรวมและชำระประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน เป็นเพียงคำบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น ซึ่งจะแยกเรื่องราวเป็นแต่ละป่าที่ชุมชนตั้งอยู่ เช่น ป่าคอยปู่ (ภูคำ) จะอดีตมีต้นปู (ภู) คำ ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนป่าอื่นๆ นั้นก็มีประวัติอยู่แต่ขาดการรวบรวม ซึ่งในอดีตป่าแถบนี้มีความอุดมสมบูรณ์สูง การใช้สอยเป็นแบบใช้สอยเพื่อดำรงชีวิต (ปลูกบ้าน, แหล่งอาหาร, แหล่งยาสมุนไพร) ต่อมาเมื่อชุมชนขยายตัวและมีความเจริญเพิ่มมากขึ้น ป่าก็ถูกบุกรุกมากขึ้น ทั้งการเข้าใช้ป่าของคนในพื้นที่และกลุ่มนายทุนที่เข้ามาหาผลประโยชน์ เมื่อเห็นความเสื่อมโทรมของป่าและการใช้ประโยชน์จากป่าที่ต่างคนต่างใช้ ประกอบกับมีการอบรมอาสาสมัครป้องกันไฟป่า (ปี พ.ศ. 2539) แก่นนำที่เข้าอบรมจึงให้ความรู้แก่คนในชุมชน จึงมีการกำหนดข้อตกลง ระเบียบการอนุรักษ์และบทลงโทษร่วมกัน บางหมู่บ้านจะใช้วิธีพูดจาทำความเข้าใจ (สัจจะ) บางแห่งก็กำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร ก็สามารถช่วยได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังคงมีการบุกรุก ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ปี 2540 แก่นนำในชุมชน ได้ริเริ่มร่วมกันจัดกิจกรรมบวชป่าขึ้น และทำมาต่อเนื่องทุกๆ ปี

ปัจจุบันบริเวณป่าพื้นที่อำเภอบ้านโฮ่ง (รวมป่าคอยกานต์) เป็นพื้นที่ โครงการชงพิทักษ์ ป่าเพื่อรักษาชีวิต ขององค์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งโครงการเข้ามาเมื่อ ปี 2546 ซึ่งมีการอบรมและจัดตั้ง ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ ป่า(รสทป.) / คณะกรรมการป่าชุมชนแต่ละหมู่บ้าน ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจนได้รับ ชงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ แต่ปัจจุบันยังมีปัญหาการบุกรุกทำลายป่าอยู่ การเข้าใช้ป่าของคนในชุมชนและปัญหาสำคัญคือ การเผาป่าที่เกิดจากคน ซึ่งการดำเนินการในปัจจุบันยังขาดความต่อเนื่องของการดำเนินการเนื่องจากขาดความร่วมมือ (รวมตัว) ที่เข้มแข็งของแก่นนำและชุมชน แนวทางการทำงานของคณะกรรมการป่าชุมชน ที่ยังไม่มีแผนหรือแนวทางที่ชัดเจน ขาด งบประมาณสนับสนุน และรวมไปถึงการติดตามของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง แม้จะพบปัญหาและข้อขัดขัด แต่แก่นนำซึ่งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ก็พยายามที่จะดำเนินการทำกิจกรรมต่างๆ ตามกำลังความสามารถที่มีและได้รับการสนับสนุน เช่น การบวชป่า การปลูกป่า การสร้างพระพุทธรูปบริเวณป่า การสำรวจป่า (ปี 2546 มีการสำรวจป่า พบพันธุ์ไม้ในป่ากว่า 300 ชนิดและพันธุ์สัตว์ เช่น นกยูง) และตรวจตระเวนป่า เป็นต้น

ปัญหาที่ผ่านมาของการดำเนินการอนุรักษ์ป่า

- แก่นนำ และคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้ให้ความสำคัญและไม่มีความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าชุมชน
- ความขัดแย้ง หรือไม่เข้าใจกันระหว่าง คนในชุมชน ต่างชุมชน และกับเจ้าหน้าที่รัฐ
- การกำหนดเขตพื้นที่ที่ชัดเจนในการใช้ อนุรักษ์ป่า
- ขาดการสนับสนุนที่ต่อเนื่องจาก รัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง(และการบูรณาการของรัฐ)

- คนในชุมชนมีความเข้มแข็งและการร่วมมือกันน้อย รวมทั้งไม่มีแกนนำหรือเครือข่ายที่ทำงานด้านนี้อย่างจริงจัง(ทำงานเพียงไม่กี่คนและไม่ใช้แกนนำชุมชน) มีระบบบริหารจัดการที่ไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรม(ขาดความรู้ในการจัดกระบวนการทำงาน)
- ขาดการรวบรวมข้อมูล รายละเอียด (ประวัติความเป็นมา แผนการดำเนินการ ผลการดำเนินการ)ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

แนวทางการดำเนินงานต่อไป

- จัดตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงานและที่ปรึกษา เครือข่ายอนุรักษ์ป่าดอยกานต์ ระดับตำบลและหมู่บ้าน เพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ที่ชัดเจน สอดคล้อง บูรณาการ และมีการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งในและนอกพื้นที่
- สร้างข้อตกลงร่วม หรือกฎระเบียบ แนวทางการดำเนินงานและแนวทางปฏิบัติ ร่วมกันของคนในชุมชน/เครือข่าย
- การสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ ความตระหนัก แก่แกนนำและคนในชุมชน ในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า
- การสร้างความเข้มแข็งของคนในชุมชน ในการอนุรักษ์ป่า โดยคนในชุมชนต้องสามารถคิด ทำ และแก้ปัญหาโดยชุมชนเอง(การพึ่งพาตนเอง) เพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืนในการดำเนินงาน โดยมีภาครัฐและองค์กรภายนอกสนับสนุนความรู้และงบประมาณ(ไม่ใช่เป็นผู้กำหนด)
- ทบทวน สำรวจ รวบรวมและบันทึกข้อมูลของ ป่าดอยกานต์(หรือแต่ละป่าชุมชน) และมีการกำหนดแบ่งเขตพื้นที่ให้มีความชัดเจน
- มีการร่วมกันจัดทำแผนการอนุรักษ์ป่า(รวบรวมมาจากแผนของแต่ละชุมชน/หมู่บ้าน) และเสนอเข้าบรรจุเป็นข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น(อบต./เทศบาล) และเชื่อมโยงหรือเสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดการป่าชุมชน

โครงสร้าง เครือข่ายอนุรักษ์ป่าดอยกานต์ (ระดับตำบล) ประกอบด้วย

คณะกรรมการ

- 1) นายอินสม สิริรัตน์
- 2) นายนายอิศกร หลวงมูล
- 3) นายไสว พรหมประวัติ
(ผู้มีจิตอาสาเสนอตัวร่วมทำงาน)
- 4) ตัวแทนจากทุกหมู่บ้าน ประกอบด้วย
 - a) ผู้ใหญ่บ้าน
 - b) คณะกรรมการป่า/ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า(รสป.)/ประธานป่าชุมชน

c) ศ.อบต./สท.

d) ประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน(ผู้ที่มีจิตอาสาและต้องการทำงานด้านการอนุรักษ์ป่า)

ที่ปรึกษา

- 1) เจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะตำบล/เลขาฯ อำเภอบ้านไผ่
- 2) นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านไผ่
- 3) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงกานต์
- 4) ป้าไม้ลำพูนเขตที่ 2 (อำเภอบ้านไผ่)
- 5) กำนันตำบลบ้านไผ่
- 6) สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน
- 7) สถาบันวิจัยทรัพยากรชีววิทยาจังหวัดลำพูน

คณะทำงานติดตาม/ประสานงานเครือข่าย(ชั่วคราว)

เป็นผู้ติดตาม ประสานงาน ติดต่อและ ทำความเข้าใจกับ คณะ กรรมการเครือข่ายในแต่ละหมู่บ้าน/ชุมชน ก่อนมีหนังสือเชิญจาก สนง.พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จ.ลำพูน

- 1) นายสุทัศน์ เสาเย็น (บ้านป่าปวย)
- 2) นายสุริยัน ฅ เชียงพันธ์ (บ้านห้วยดงเย็น)
- 3) นายอนันต์ สุภาณี (บ้านห้วยกาน)
- 4) นางยุพิน อินตะกอก (บ้านล้อง)
- 5) นายจันทร์คำ ติ้อออด (บ้านห้วยแพ่ง)
- 6) นายจรัส ใจปิ่น (บ้านน้ำเพอะพะ)
- 7) นายสีมา จอมมณี (บ้านป่าคำ)
- 8) นายवास นันตะ (บ้านสบล้อง)
- 9) นายอิศกร หลวงมูล
- 10) นางมาลัย วงศ์อำนาจ (ประสาน สนง.พมจ.ลพ)

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ

2. ประเด็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : บ้านแม่ขนาด ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ข้อมูลพื้นที่ตำบลทากาศ

มีตำนานเล่าขานว่าในเขตตำบลทากาศ ในปัจจุบันเคยเป็นเส้นทางเดินทางของพระนางจามเทวี เมื่อคราวเดินทางจากนครหริภุญชัย จะไปพำนักอยู่กับอนันตยศกุมาร ที่ตั้งเมืองเขลางค์นคร ตั้งอยู่ลุ่มน้ำแม่วังทางทิศตะวันออก (คาดว่าผ่านขึ้นไปตามแม่น้ำแม่ขนาด ขึ้นห้วยหมู ข้ามเขาไป เขตอำเภอห้างฉัตร แล้วไปเมืองเขลางค์ในลุ่มแม่น้ำวัง) แล้วอนันตยศกุมารเจ้าเมืองหริภุญชัยได้แต่งตั้งคนในท้องถิ่นเป็น "นายด่าน" เพื่อเก็บส่วยคนผ่านทางและรายงานความเคลื่อนไหวของผู้คนและข้าศึก ต่อมาภายหลังนายด่านได้รับการยกย่องจากคนในท้องถิ่นเป็น "เจ้าพ่อผาด่าน" ซึ่งมีการตั้งอนุสาวรีย์ที่อ่างเก็บน้ำแม่กิมที่มีประเพณีบวงสรวงสักการะทุกวันที่ 28 เมษายน ของทุกปี

ต่อมาระหว่าง พ.ศ.1835 - 2101 เมืองหริภุญชัย ตกอยู่ภายใต้การปกครองของเมืองเชียงใหม่ และระหว่าง พ.ศ. 2102 - พ.ศ. 2317 เชียงใหม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพม่า ถึงแม้ว่าพระเจ้ากรุงธนบุรีจะสามารถปลดปล่อยเชียงใหม่จากอิทธิพลของพม่าในปี พ.ศ.2317 แต่ก็ยังเป็นเพียงช่วงเวลาอันสั้น พม่ากลับมายึดคืนได้ในภายหลัง ต่อมาพระเจ้ากาวิละสามารถปลดปล่อยอิทธิพลของพม่าออกจากเชียงใหม่ (และลำพูน) ได้สำเร็จในปี พ.ศ.2339 โดยใช้ฐานตั้งมั่นที่ เวียงป่าซาง นับตั้งแต่ พ.ศ.2325 มาแล้ว แต่เมื่อสามารถเข้าไปตั้งมั่นที่เมืองเชียงใหม่ได้ หัวเมืองในดินแดนล้านนาโดยเฉพาะเชียงใหม่และลำพูน คุกเมืองร้าง เนื่องจากกระแหว่งอยู่ภายใต้การปกครอง ของพม่า พลเมืองได้ถูกกวาดต้อนไปพม่าหลายครั้ง คงเหลือคนท้องถิ่นบางส่วนที่หลบหนีภัยสงครามเข้าไปอยู่อาศัยตามป่าลึก พระเจ้ากาวิละและพันธมิตรได้ยกทัพไปตีเมืองเชียงแสน (2348) เมื่อพ้นจากอิทธิพลของพม่าแล้ว ได้มอบหมายให้พระยาธรรมลังกาอนุชาเป็นแม่ทัพ ให้ยกทัพไปเกลี้ยกล่อมกวาดต้อน ชาวไตของ ไตลื้อ ไตเงิน เหนือเมืองเชียงแสนขึ้นไปให้อพยพมาสร้างบ้านแปงเมือง ในหัวเมืองเหนือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2349 จนถึงระหว่าง พ.ศ. 2356 - 2395 ที่ถือเป็นการกวาดต้อนครั้งสุดท้าย แต่การอพยพโดยความสมัครใจของชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานมาอยู่กับพี่น้องที่เข้ามาอยู่ก่อน ยังคงมีอยู่เรื่อยมา (แสง มาละแซม, 2540 : 124) ชาวไตของ ไตลื้อ ไตเงิน บางส่วนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำกินอยู่ในลุ่มแม่น้ำทา ที่มีคนท้องถิ่นที่เป็นชาวละว้าและชาวกะเหรี่ยงเป็นคนดั้งเดิม

เมื่อมีชุมชน หมู่บ้าน หนาแน่นได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน แต่งตั้งผู้ปกครอง ตำแหน่งให้เป็น "ขุน" หรือ "ท้าว" หรือ "แสน" ปกครองชุมชนโดยขึ้นกับเจ้าผู้ครองนครเมืองโดยตรง ตำบลทากาศ เดิม เมื่อมีการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ให้หัวเมืองประเทศราชขึ้นอยู่กับส่วนกลาง พ.ศ. 2441 เปลี่ยนฐานะเมืองลำพูน จากหัวเมืองประเทศราชมาเป็นเมืองลำพูนขึ้นกับรัฐบาลกลาง(กรุงเทพฯ) โดยให้มีการ จัดตั้งแขวง (อำเภอ) ออกเป็น 2 แขวง คือแขวงในเมืองและนอกเมืองลำพูน และแขวงเมืองดี ตำบลทากาศ ในสมัยนั้นเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นทาทุ่งหลวง ขึ้นกับแขวงในเมืองและนอกเมืองลำพูน ต่อ มาในปี พ.ศ. 2458 ตั้งเป็นแขวงแม่ทา แยกออกมาจากแขวงในเมืองและนอกเมืองลำพูน แคว้นทาทุ่งหลวงมาขึ้นกับแขวงแม่ทา ต่อมาภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นตำบลทากาศ หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ต่อมาได้ยุบตำบลทากาศ ขึ้นกับตำบลทุ่งแฝง (บ้านทุ่งแฝง ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านศรีป่าน ต. ทาขุมเงิน) แล้วกลับมาใช้ชื่อตำบลทากาศ อีกครั้งหนึ่ง ต่อมาได้แยกตำบลทาขุมเงินออกไป (ในปี 2495) และต่อมาได้แยกตำบลทาทุ่งหลวงออกไป (ในปี 2523) ปัจจุบันตำบลทากาศ มีหมู่บ้านทั้งหมด 15 หมู่บ้าน

สภาพทั่วไป ตำบลทากาศ ตั้งอยู่ทางตอนกลางก่อนไปทางใต้ของอำเภอแม่ทา การตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่จะตั้งใกล้กับแม่น้ำและลำห้วย มีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำทา ลำห้วยแม่ขนาด ที่จะมีการสร้างระบบเหมืองฝายเพื่อทดน้ำ เข้านาตลอดลุ่มน้ำ เหมืองฝายที่สำคัญคือ ฝายคอยแซ่ ฝายหมื่นข้าว ฝายทากาศ และยังมีฝายลูกเล็กตามลำห้วย อีกมาย มีภูเขาสูงอยู่ทางตอนใต้ของตำบล เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาขุนตาล(เทือกเขาฝิปันน้ำตะวันตก) ที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของลำห้วยแม่ขนาด ห้วยแม่สะออน ห้วยแม่กิม เป็นต้น

- มีพื้นที่ทั้งหมด 114,207 ไร่
- พื้นที่ราบ 18,500 ไร่
- ภูเขา 95,375 ไร่
- พื้นน้ำ 500 ไร่

หมู่บ้าน	ขนาดตาราง กม.	จำนวนไร่	ร้อยละ	ระยะห่าง จากอำเภอ	ระยะห่าง จากจังหวัด
ท้องฟ้าย	14.48	9,031	7.91	14	34
แพะยันต์	3.80	2,375	2.08	16	36
คอยแซ่	1.25	687	0.61	16	36
หมื่นข้าว	}	เขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลทากาศ			
เกาะทราย					
ทากาศ					
นาห้า					
แม่ขนาด	1.20	750	0.63	18	30
ป่าเลา	3.49	2,187	1.91	19	32
ผาด่าน	12.23	7,644	6.62	20	33
หนองผึ้ง	49.79	31,125	27.31	25	37
หนองบัว	2.29	1,437	1.28	17	37
คอยคำ	4.44	2,781	2.43	15	35
ปงผาง	1.63	937	0.83	18	30
แม่สะเงาะ	48.25	28,281	24.79	36	46
คอยยาว	24.43	15,273	13.38	31	43
	18.72	11,699	10.22	19	32
รวม	183	114,207	100.00	-	-

อาณาเขตของตำบลทากาศ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ต.ทาทุ่งหลวง และ ต.ทาสบเส้า อ.แม่ทา จ.ลำพูน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จ.ลำปาง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ต.ทาสบเส้า อ.แม่ทา จ.ลำพูน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ต.ทาขุมเงิน และ ต.ทาแม่ลอบ อ.แม่ทา จ.ลำพูน

จำนวนประชากรของ อบต.ทากาศ

จำนวนประชากรในเขต อบต. 5,183 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,742 หลังคาเรือน

ท้องถิ่นอื่นในตำบล ได้แก่ เทศบาลตากาศ

จำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขตเทศบาลตากาศ มีอยู่ 3 หมู่บ้านซึ่ง ประกอบด้วย หมู่ที่ 4 บ้านหมื่นข้าว หมู่ที่ 5 บ้านเกาะทราย หมู่ที่ 6 บ้านตากาศ

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำน้ำ ลำห้วย 2 แห่ง
- บึง หนองและอื่นๆ – แห่ง

ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านแม่ขนาด ตำบลตากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ประวัติความเป็นมาหมู่บ้าน

สันนิษฐานว่าที่ตั้งของบ้านแม่ขนาด เดิมมีผู้อาศัยมาก่อน แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเป็นใคร แต่มีร่องรอยปรากฏที่วัดร้างในหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่ามีผู้อยู่อาศัยเดิมซึ่งนับถือศาสนาพุทธ ต่างจากชาวกระเหรี่ยงชาวที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันซึ่งเดิมนับถือผี

ประมาณหนึ่งร้อยปีเศษ ชาวกระเหรี่ยงขาว หรือกระเหรี่ยงโป ซึ่งมีอาชีพหาของป่าและทำไร่เลื่อนลอย ได้อพยพมาตามเทือกเขาทางด้านทิศใต้ บ้างก็ว่ามาจากอำเภอแม่สะเรี ยง จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้างก็ว่ามาจากจังหวัดลำปาง มาตั้งรกรากทำไร่ ทำนา บริเวณที่ราบลุ่มน้ำแม่ขนาด จึงเรียกชื่อชุมชนตามลำน้ำว่า “บ้านแม่ขนาด”

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านดอยคำ	หมู่ที่ 13 ตำบลตากาศ
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านป่าเลา	หมู่ที่ 9 ตำบลตากาศ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านหนองผึ้ง	หมู่ที่ 11 ตำบลตากาศ
ตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านปง	หมู่ที่ 12 ตำบลตากาศ

พื้นที่ ครัวเรือน และประชากร

บ้านแม่ขนาด มีพื้นที่ จำนวน 2,187 ไร่ มีครัวเรือน จำนวน 213 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวกระเหรี่ยงโป จำนวน 708 คน แยกเป็น ชาย 355 คน หญิง 353 คน

การคมนาคม

บ้านแม่ขนาด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอแม่ทา ระยะทาง 21 กิโลเมตร

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของราษฎรประกอบด้วย รับจ้างทั่วไป ทอผ้า ทำนา

ประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชน

1. การรดน้ำดำหัวผู้อาวุโส
2. การเลี้ยงผีต่างๆ ตามวัฒนธรรมชาวกระเหรี่ยง เช่น ผีบ้าน ผีฝาย ผีน้ำ
3. การจัดการแต่งงาน งานศพ ตามแบบอย่างชาวกระเหรี่ยงชาว

สถานที่สำคัญในหมู่บ้าน

1. วัดร้าง
2. พิพิธภัณฑสถานกระเหรี่ยงชาวประจำหมู่บ้าน
3. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

วัฒนธรรมประเพณี

1. งานศพ

ในสมัยก่อนได้รับการสืบทอดจากผู้เข้าร่วมประชุม โดยที่หญิงหม้ายผู้หนึ่งเป็นผู้เริ่มในการขอ (หญิงหม้ายผู้นั้นไม่มีใครทราบว่าเป็นใครและชื่ออะไร) เพื่อไว้อาลัยต่อผู้ตายเป็นเวลา 3 คืน โดยหญิงหม้ายผู้นั้นเป็นผู้เริ่มขอ เพื่อไว้อาลัยต่อผู้ตาย เป็นเวลา 3 วัน สมัยนั้นใช้สื่อเป็นการห่อศพ สืบเนื่องจากสมัยนั้นยังไม่มีวิวัฒนาการที่ทันสมัย ทุกคนในหมู่บ้านจะไว้อาลัยกันหมด โดยจะทำการขอผสมชายหญิง, หญิง รอบ ๆ พิธีศพ

กิจกรรมในงานศพ

1. ชอรอบศพ
2. ขึ้นหน่วยไม้ (ภาษาพื้นบ้าน) โดยใช้กระดูกวางเป็นรูปต้นไม้ แล้วใช้ถ่าน 9 ก้อน และกิ่งไม้เป็นตัวชี้ ระยะหลังเปลี่ยนเป็นเงิน 9 บาท ถือเป็นการไว้อาลัยต่อผู้ตาย กระดูกที่ใช้ต้องนำไปเผาในคืนสุดท้ายก่อนจะทำพิธีเผาศพ
3. ไก่ส่งทาง (ชังแนแกล) เพื่อดวงวิญญาณของผู้ตายไปสู่สุคติ
4. สถานที่ฌาปนกิจหรือป่าช้า ต้องอยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับหมู่บ้าน

ต่อมาได้มีการปรับปรุงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย จึงเริ่มมาใช้โลงในปี พ.ศ. 2525 ศพแรกคือนายคำสุข ระเบียบ และได้ทำพิธีกรรมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาในด้านพุทธศาสนา

2. งานแต่งงาน – ขึ้นบ้านใหม่

เมื่อสมัยก่อนพิธีกรรมทางศาสนานั้นยังไม่มี ก็จะร่วมกันขอ (กะเหรี่ยง) เพื่อเป็นหมู่คณะ และเพื่อความสามัคคี ต่อมาระยะหลังๆ ก็ได้ทำพิธีทางศาสนาพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่สมัยก่อนทำกันง่าย ๆ คือใช้ไม้ซางผ่าซีก เอาน้ำใส่กระบอกไม้ซาง ใส่หินขาวลงไป 3 ก้อน ใส่ลงไป ให้ผู้สูงอายุที่ชาวบ้านนับถือ ทำพิธีกวาดล้างเท้า อันเป็นเสร็จพิธี ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงโดยนำพุทธศาสนาเป็นหลัก เพราะราษฎรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

3. การเจ็บไข้ได้ป่วยในสมัยก่อน

สมัยก่อนวงการแพทย์ยังไม่ทันสมัย ประกอบกับชาวบ้านไม่มีปัจจัยในการรักษา เนื่องจาก ไม่มีรายได้อะไร และไม่สามารถเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุขได้สะดวก

ในกรณีชาวบ้านเจ็บไข้ได้ป่วย ส่วนใหญ่ก็จะไปหาหมออยู่ในหมู่บ้าน ให้เฝ้าดูตามอาการของผู้ป่วย และคั้นน้ำมันตะไคร้ไปด้วย พร้อมกับการเลี้ยงผี

- การเลี้ยงผีโป่ง (ขาม้าง) จะต้องนำไก่ขาวไปเลี้ยง ตามทิศทางที่หมอชี้แนะ จะให้ผู้เฒ่า 1 คนและเด็กโต 1 คน นำไปเลี้ยง หรือทำพิธี ณ จุดที่หมอชี้
- การเรียกขวัญไม้ตายข่า (อั้งเซียวหล่าเซงเกียะ)

อุปกรณ์

1. ไก่ 1 คู่ สุรา 1 ขวด	4. ฝ้ายขาว ฝ้ายดำ
2. ข้าวต้ม ข้าวาง	5. ลูกปัด (แพ) 1 เส้น
3. อ้อย และกล้วย	

นำเครื่องครัวทั้งหมดใส่ กระบุง แล้วนำไปขอขวัญใต้ต้นไม้ตายข่า นำผู้ชาย 1 คน ผู้หญิง 1 คน ไปเรียกขวัญ ณ จุดที่ไม้ตายข่าของหมู่บ้าน แล้วนำไปผูกข้อมือให้กับผู้ ที่เจ็บป่วยอาการป่วยของผู้นั้นก็ จะทุเลาลง

4. การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน

การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน จะไปกันหลังคาละ 1 คน โดยจะต้องนำไก่หลังคาละ 1 ตัว จะทำการเลี้ยงปีละ 2 ครั้ง ซึ่งตรงกับเดือน 5 เหนือ ขึ้น 9 ค่ำ ทำทุกๆ 3 ปี จะทำพิธีเลี้ยงด้วยหมู 1 ครั้ง

วัตถุประสงค์ การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน

เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่สิงสถิตอยู่ในป่า ได้โปรดช่วยดูแล คนในหมู่บ้านได้อยู่ดีมีสุข และคุ้มครองสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน ให้ปลอดภัย

ในหมู่บ้านจะมีการแต่งตั้งผู้สูงอายุ 2 คน เป็นหัวหน้าเผ่า หรือเรียกว่า “ตั้งข้าว” จะทำหน้าที่นำชาวบ้านไปเลี้ยงผีเสื้อบ้าน การเลี้ยงแต่ละครั้งจะต้องทำการอยู่กรรม 3 วัน โดยไม่ให้คนนอกห้ามเข้ามาในหมู่บ้าน จะมีการสานไม้ไผ่ที่เรียกว่า “ตะแลว” ปักไว้ตามถนนที่คาดว่าจะมีคนเข้าออก

การทำพิธิเลี้ยง

ชาวบ้านทุกคนต้องนำไก่ไปผูกไว้รวมกัน ณ จุดทำพิธิ และทำกรวยดอกไม้ คนละ 2 กรวย ไปรวมกัน เพื่อให้ผู้นำเผ่าทั้ง 2 คน ได้ทำพิธิ แล้วนำไก่ของแต่ละคนมาเชือดแล้วทำพิธิต้ม เมื่อต้มสุกแล้วก็จะนำไก่สุกทั้งหมด นำมารวมกันเพื่อทำพิธิอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นก็จะนำไก่ของแต่ละคนแกะกระดูกขาไก่ที่สุกแล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญนำกระดูกไก่ดู ถ้ากระดูกไก่ดีก็จะนำไปเก็บไว้ที่หอพิธิ ถ้าของคนไหนไม่ดีก็ให้นำไข่ไก่ที่ต้มสุกแล้วไปแก้ ณ จุดทำพิธิอีกครั้ง เพื่อแก้ไขข้อผิดพลาดให้ถูกต้อง ก่อนจะทานอาหารร่วมกันก็จะมีการใส่ข้าวเจ้าที่เจ้าทาง แล้วร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน รับประทาน อาหารเสร็จแล้วก็จะทำการขอ บริเวณ ที่ทำพิธิ แล้วเดินกลับมาขอร่วมกันจนถึงหมู่บ้านผู้นำเผ่าทั้งสองคน ตอนกลางคืนก็จะมีการนัดหมายการขอที่บ้านผู้นำเผ่าทั้ง 2 คน อีกครั้งหนึ่ง แล้ว พิธีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านก็เสร็จสิ้นลงในวันเดียวกัน

5. การเลี้ยงผีเสื้อบ้านของหมู่บ้านชนเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่ขนาด ตำบลตากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

1) ประวัติความเป็นมา “การเลี้ยงผีเสื้อบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยง ” บ้านแม่ขนาด หมู่ที่ 8 ตำบลตากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

การเลี้ยงผีเสื้อบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านแม่ขนาด เรียกกันว่าเลี้ยงผีเสื้อบ้านประจำปี ภาษากะเหรี่ยง เรียกการเลี้ยงผีเสื้อบ้านว่า “หลือซาง” ซึ่งสืบทอดมาจากสมัยบรรพบุรุษปู่ ย่า ตา ทวด ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชนเผ่ากะเหรี่ยงต่อเนื่องกันมาจนถึง ปัจจุบัน เชื่อกันว่าสถานที่เลี้ยงผีเสื้อบ้านเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้าน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน เชื่อกันว่าเป็นเทพเจ้าที่คอยดูแลปกป้องผู้คนในหมู่บ้าน พร้อมทั้งสัตว์เลี้ยง ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ 4 เท้า หรือ สัตว์ 2 เท้า นี่คือการเชื่อจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

2) ตั้งข้าว

ในหมู่บ้านชนเผ่าแม่ขนาดจะมีผู้ดูแลผีเสื้อบ้านอยู่ 2 คน เรียกว่า “ตั้งข้าว” บางหมู่บ้านเรียกว่า หมอผี ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า “จั้งกู” เป็นผู้นำในการรักษา ดูแลผีเสื้อบ้าน บุคคลทั้งสองคนจะเป็นผู้อาวุโสของคนในชนเผ่า ซึ่งชนเผ่าให้การนับถือและเชื่อมั่นในตัวที่ตั้งข้าวทั้งสองคน และบุคคลทั้งสองจะต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมอันดี

3) สถานที่

สถานที่ที่ชนเผ่าจะทำการประกอบพิธี

- จะอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน และจะเป็นพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์
- จะมีหอประกอบพิธีอยู่ 2 หลัง แต่ละหลังจะมีความกว้าง 2 เมตร ยาว 3 เมตร สูง 3 เมตร

หน้าหอประกอบพิธีจะทำเป็นซุ้มกอไม้ไผ่หรือไม้บงปลูกไว้ จะนำไม้มากำเป็นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย หมู หมา กา ไก่ และปลา

จากการถามผู้เฒ่าผู้แก่ว่าทำไมต้องมีรูปสัตว์เหล่านี้ด้วย ก็ได้รับคำตอบว่าเทพเจ้าที่จะมารับเครื่องสังเวยในวันนั้นจะนำพาสัตว์ต่างๆเหล่านั้นมาด้วยเพื่อพิธีจะได้สมบูรณ์แบบ

4) กำหนดการวันเลี้ยงผีเสี่ยวบ้าน(หลือขาง)

ภายใน 1 ปีจะประกอบพิธีเลี้ยง 2 ครั้ง คือ เดือน 5 เหนือ ขึ้น 9 ค่ำ และเดือน 9 เหนือ ขึ้น 9 ค่ำ จะตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ และเดือนมิถุนายนของทุกๆปี

*เว้นแต่หญิงสาวในหมู่บ้านมีเพศสัมพันธ์ก่อนพิธีแต่งงานถือว่าผู้นั้นกระทำความผิดจารีตประเพณี หรือ “ผิดผี” จะต้องซ่อมผีให้ชาวบ้านเสียก่อน แล้วจะเลื่อนการประกอบพิธีเลี้ยงผีในวันถัดไป ขึ้นอยู่กับตั้งข่าวทั้งสองคนจะสั่งว่าจะเลื่อนให้เป็นวันไหน

ก่อนจะถึงวันเลี้ยง 7 วัน ทุกหลังคาเรือนจะต้องนำข้าวสารหลังคาละ 1 จอกนำมารวมกันเพื่อกลั่นเป็นเหล้าที่จะเตรียมทำพิธีในวันเลี้ยง ซึ่งเราจะไม่นำเหล้าที่กลั่นจากโรงงานไปทำพิธีอย่างเด็ดขาด

5) วันเลี้ยงผีเสี่ยวบ้าน (หลือขาง)

ต้องห้ามบุคคลภายนอกเข้ามาในหมู่บ้านเป็นอันขาด ผู้ใดฝ่าฝืนหรือดล่เข้าไ้จะต้องทำการปรับตามความเหมาะสมจะทำการปิดหมู่บ้านเป็นเวลา 2 วัน

ทุกหลังคาจะต้องมีไก่อ่นละ 1 ตัว ทรายดอกไม้ 2 ทราย หรือ 2 อันในทรายดอกนั้นจะใส่ ข้าวตอก ดอกไม้ และเทียนจี๊ตึง 1 คู่

เมื่อไปถึงบริเวณพิธีชาวบ้านจะนำทรายดอกรวบรวมกันใส่ขันที่ ตั้งข้าวได้จัดไว้ให้พร้อมทั้งนำ ไก่ผูกรวมกันได้ถุนหอซึ่งเรียกว่า หอเสียวบ้าน

เมื่อรวบรวมกันเป็นที่เรียบร้อย ตั้งข้าวทั้งสองก็จะทำการนั่งพับเพียบพร้อมกันนั้นตั้งข้าวก็ได้ บริการหรืออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเจ้าป่าเจ้าเขาที่ให้การคุ้มครองชาวบ้านและสัตว์ เลี้ยงของชาวบ้าน ให้อยู่ดีมีสุขพ้นจากภัยพิบัติต่างๆไม่ให้เกิดขึ้น แล้วนำขันและสุรากลั่นขึ้นไปยังหอทั้งสองหลัง

เมื่อได้เวลาอันสมควรชาวบ้านที่ไปร่วมพิธีทุกคนก็จะจับเอาไก่ของใครของมันเชือดที่คอไก่แล้วเอาเลือดไก่สดแปะที่ก้านเสาของหอทุกด้านโดยจะเรียงแถวกันอย่างมีระเบียบจนครบทุกด้าน

จากนั้นก็จะทำการต้มไก่หม้อใครหม้อมันจนไก่ทุกคนสุกแล้วก็จะตักไก่ออกจากหม้อขึ้นไปรวมกันที่บนหอทั้งสองหลังโดยการนำของตั้งข้าวทั้งสองคน ตั้งข้าวก็จะทำการจุดเทียนจี๋ผึ้งไว้บนหอแล้วบริกรรมหรืออาราธนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์อีกครั้ง

เมื่อได้เวลาพอสมควรแล้วประมาณเวลา 14.30 น. ตั้งข้าวก็จะขึ้นไปนำไก่ลงมาจากหอคืนให้เจ้าของไก่เพื่อจะทำพิธีดูกระดูกไก่ (กว่าชอกรี)

6) พิธีดูกระดูกไก่

พิธีดูกระดูกไก่ก็จะฉีกเอาเนื้อที่โคนขาของไก่ทั้งหมดออกจะเหลือแต่กระดูกซึ่งในกระดูกไก่นั้นจะมีรูเล็กๆ อยู่ทุกตัว ไก่แต่ละตัวจะมีรูไม่เหมือนกัน เจ้าของไก่ จะนำไม้จิ้มเล็กๆ เสียบเข้าไปที่รูกระดูกของไก่ เพื่อให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นผู้ดูแลทำนายทายทักว่ากระดูกไก่ของผู้นั้น จะเป็นอย่างไร ถ้ากระดูกไก่ดีจะนำมาไว้ที่หอ ถ้าหากว่ากระดูกไก่ของใครไม่ดีจะเอากระดูกทิ้ง และทำการแก้เคล็ดด้วยไข่ต้ม

การดูกระดูกไก่นั้นจะมีชื่อเรียกเป็นอย่างไร ไป เช่น

1. โคล่คอแอ	แปลว่า	หัวลง เท้าห้อย ถือว่า ดี
2. โคล่คอครอ	แปลว่า	หัวตรง เท้าตรง ถือว่า ดี
3. คีโตจะ	ไม่มีคำแปล	ถือว่าผู้นั้นจะประสบความสำเร็จในด้านการงาน
4. คีโตมี หรือ มีโวเตะ	ไม่มีคำแปล	อันนี้ถือว่าไม่ดีเป็นอย่างยิ่ง
5. ซอดิมอย	แปลว่า	กระดูกเมื่อย ถือว่าไม่ดี
6. วะหมื่อ	แปลว่า	ล่อมเมือง ถือว่าไม่ดี
7. โคล่ค้อสี	แปลว่า	หัวเลื้อน เท้าเลื้อน ถือว่าไม่ดี
8. โคล่ค้อแอ	แปลว่า	หัวเลื้อน เท้าห้อย ถือว่าดี
9. โคล่คอโต	แปลว่า	หัวลง เท้าขึ้น ถือว่าไม่ดี
10. น่อเครดรอ	ไม่มีคำแปล	ถือว่าดีมาก
11. น่อคิปู	แปลว่า	กระดูกกรอบ ถือว่าไม่ดี
12. ลอปู ทอปู	แปลว่า	ลงถูกทิศ ขึ้นถูกทิศ ถือว่าดี
13. เหวโค่ล่อ	แปลว่า	กลับหัว กลับหาง ไม่มี

ผู้ใดออกมาในลักษณะที่ไม่ดีต้องทำการแก้โดยนำไปที่สุกแล้วขึ้นไปแก้บนหอผี

7) เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้วผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะใส่ข้าวเจ้าที่เจ้าทางก่อน แล้วรับประทานอาหารพร้อมกัน
อย่างสงบเรียบร้อย

- 8) เมื่อรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะทำการขอเป็นภาษาชนเผ่าโดยการล้อมวงกันชออย่างสนุกสนานของชนเผ่าเมื่อถึงเวลาประมาณ 17.00 น. ก็จะพากันชอกลับเข้าบ้านเป็นทิวแถว
- 9) พอถึงตอนค่ำก็จะนัดผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวชน มาร่วมกันชอที่บ้านตั้งข้าวทั้งสองคนอย่างสนุกสนาน

การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน เป็นการสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษที่เป็นของฝากชิ้นสุดท้าย ที่ชนรุ่นหลังพึงจะปฏิบัติสืบทอดกันไปชั่วลูกชั่วหลาน ไม่ให้ประเพณีเลี้ยงผีเสื้อบ้าน(หลือขาง)ได้หายไปอย่างน้อยชนเผ่าจะได้ตระหนักว่า

1. ไม่ให้หญิงสาวมีเพศสัมพันธ์ก่อนการทำพิธีแต่งงานหรือทำพิธีจารีตประเพณี ซึ่งอยู่ในศีลข้อที่ 3 ของศาสนาพุทธ
2. เพื่อให้ชนรุ่นหลังมีความรัก ความสมัคร สนิท เป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน
3. ให้มีความอดทนต่อการใช้ชีวิตประจำวันและอดทนต่อความหิว อยู่อย่างพออยู่พอกิน
4. มีความเสมอภาคและความเป็นอยู่ที่เท่าเทียมกัน อยู่ในชุมชนโดยไม่มีการเอาเปรียบกัน
5. อย่างน้อยชนเผ่าในหมู่บ้านจะได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

ทั้งหมดนี้เป็นจารีตประเพณีของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านแม่ขนาดได้ปฏิบัติและจะปฏิบัติต่อไปจนก่อนคืนสุดท้ายกลับมาเรา

**ผู้เรียบเรียง หว่างพู ภาพถ่าย สะหว่าง

6. วิถีชีวิตในการใช้ชีวิตประจำวันในอดีต

บ้านแม่ขนาดหลวงก็เช่นเดียวกันลักษณะค วามเป็นอยู่ค่อนข้างสันโดษ เรียบง่าย มีวิถีชีวิตที่ผูกพันและผสมผสานกลมกลืนไปกับธรรมชาติจนเกือบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กระเหรี่ยงที่นี่เป็นกระเหรี่ยงโป มีความเข้าใจธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ธรรมชาติที่แวดล้อมพวกเขากลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ยังมีการบูชาธรรมชาติ และเชื่อว่าป่าเขาเป็นที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อว่าสามารถบันดาลความเป็นความตายของเผ่าพันธุ์ได้ วิถีชีวิตของชาวกระเหรี่ยงที่นี่ ผู้ชายจะเข้าป่าเพื่อเก็บของปามาเป็นอาหารและออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้านเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงชาวกระเหรี่ยงหลังฤดูเก็บเกี่ยวก็จะอยู่บ้านทอผ้าสำหรับทุกคนในครอบครัว

อาชีพเสริมอีกอย่างหนึ่งในสมัยก่อน คือการพายตอง ไข่ตองเหียงและตองตึง เพื่อนำมาใช้มุงหลังคาบ้านเรือนในอดีต และพายไ่ว้จำหน่ายบ้าง ในสมัยนั้นวิวัฒนาการไม่ทันสมัย ยังไม่มีการใช้กระเบื้องต้องใช้ ใบตองในการมุงหลังคา แต่ปัจจุบันเราไม่ค่อยเห็นในการมุงหลังคาบ้านโดยใช้ใบตองอีก

สำหรับอาชีพในปัจจุบัน ชาวชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา จึงหันมารับจ้างในภาคอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ที่การศึกษาน้อยหรือไม่มีเลย ก็ได้ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างขึ้น ลำไย การถางหญ้าในสวนลำไย แล้วแต่ความถนัดของแต่ละคน

ปัจจุบันทำให้รายได้จากชุมชนดีขึ้น ทำให้ชุมชนจึงมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสินค้าผ้าทอ ก็ได้ออกสู่ตลาดตลอดจนถึงทุกวันนี้

การจัดการท่องเที่ยว

ในอดีต บ้านมีหมู่บ้านแม่ขนาดที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติเข้ามาเยี่ยมชม วิถีชีวิตของคนชนเผ่าปกากะญอ (ภาษา การแต่งกาย จารีตประเพณี รวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ) และเป็นเส้นทางท่องเที่ยวภาคเหนือ โดยการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติมี 2 แบบ คือมาเองซึ่งเกิดจากการบอกต่อของชาวต่างชาติที่เข้ามาช่วยเหลือให้ความรู้ แก่ชนเผ่า อีกแบบคือมากันเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีการจัดโปรแกรมไว้จากบริษัทท่องเที่ยว

ปัจจุบัน วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป วัฒนธรรมความเจริญจากสังคมภายนอกส่งผลต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่า(ภาษา การแต่งกาย จารีตประเพณี รวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ) คนในชุมชน(คนรุ่นใหม่) เปลี่ยนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไปตามกระแสสังคมที่เข้ามา คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับจารีต ประเพณี และพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี ความร่วมมือ/การพึ่งพิงอาศัยกัน แบบทุกคนในชุมชนเป็นครอบครัวเดียวกันหายไป ทำให้วิถีชีวิตในแบบของคนชนเผ่าปกากะญอดั้งเดิมเริ่มสูญหาย เลือนราง และลดเสน่ห์ความน่าสนใจลงไปมาก ส่งผลให้ทำให้การท่องเที่ยว(เชิงวัฒนธรรม)ก็เลือนหายไปด้วย

แนวทางการดำเนินการต่อไป

- 1) จัดตั้งคณะทำงาน(ตั้งข้าว(หัวหน้าเผ่า), แกนนำ(ผู้ใหญ่บ้าน,ผู้ช่วยฯ,ส.อบต.), กลุ่มผู้สูงอายุ, กลุ่มแม่บ้าน, กลุ่มเด็กและเยาวชน)
- 2) สืบค้นประวัติความเป็นมาของชุมชน
- 3) แผนที่ชุมชน(ที่ตั้งสถานที่สำคัญๆ เขตหมู่บ้าน ที่ทำกิน ป่า ปราชญ์)
- 4) รื้อฟื้นจารีต ประเพณี และพิธีกรรม อาทิเช่น การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน การแต่งงาน วันขึ้นปีใหม่ การทอผ้า ภาษา การแต่งกาย
- 5) การทำหลักสูตรชุมชน การทอผ้า ภาษา จารีต ประเพณี พิธีกรรม การละเล่นของชนเผ่า
- 6) จัดทำปฏิทินกิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีประจำปีของชุมชน

ปฏิทินพิธีกรรม

- เดือน 4 เหนือ (มกราคม) ผูกข้อมือต้นปี
- เดือน 5 เหนือ ขึ้น 1 ค่ำ (กุมภาพันธ์) นัดหมายรวมข้าวสาร
- เดือน 5 เหนือ ขึ้น 3 ค่ำ (กุมภาพันธ์) รวบรวมข้าวสารเพื่อนำไปหมักเหล้า
- เดือน 5 เหนือ ขึ้น 9 ค่ำ (กุมภาพันธ์) เลี้ยงผีเสื้อบ้าน การประกอบพิธีเลี้ยงผีเสื้อบ้านในเดือน 5 เหนือ (กุมภาพันธ์) ครอบรอบ 3 ปี จะประกอบเลี้ยงด้วยหมู 1 ครั้ง โดยใช้เงินของชุมชนแต่ละหลังคาที่เก็บได้มาตามราคาหมูที่ซื้อ
- เดือน 7 เหนือ (เมษายน) พิธีกรรมส่งบ้าน
- เดือน 9 เหนือ (มิถุนายน) พิธีกรรมคล้ายกับพิธีกรรมเดือน 5 แต่ไม่มีการเลี้ยงหมู

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ

3. ประเด็นการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน : ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

ข้อมูลทั่วไปตำบลบ้านปวง

ชุมชนตำบลบ้านปวง หรืออดีตผู้เฒ่า ผู้แก่ เคยเรียกว่า “บ้านป้ง” “บ้านปลง” หรือบ้าน ปวง ซึ่งเป็นชื่อลำห้วยๆ หนึ่ง ที่เรียกว่า “ลำห้วยแม่ปวง” ไหลสู่แม่น้ำลี้มาก่อน ตามตำนานเล่าขานในสมัยเจ้าต๋อปันมะหาด ซึ่งเป็นผู้ปกครองบ้านเมือง ได้หนีเข้ามาพักอาศัยในเขตพื้นที่บ้านปวง จากภัยสงครามในสมัยนั้น ในขณะเดียวกันผู้ตรวจนครลำพูน และชาวบ้านจากที่อื่นเดินทางมายังพื้นที่นี้ โดยมีช้าง และวัวเป็นพาหนะในการเดินทาง หรือค้าขายได้หยุดพัก ปลูกสัมภาระ สิ่งของ พร้อมกับพักแรม สร้างกระท่อม (ตุง) และตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเวลาต่อมา ต่อมาได้มีหมู่บ้านในพื้นที่ใกล้เคียง และชุมชนที่อยู่รายรอบ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ตามพื้นที่ราบลุ่มน้ำ พื้นที่ราบเชิงเขา โดยมีเจ้าพระยาเชื้อนได้ปกครองดูแลบ้านเมืองหรือเป็นคุ้ม (ตรงบริเวณวัดคอนแก้ว) และได้ปรับเปลี่ยนการปกครองตามนโยบายรัฐบาล โดยการแบ่งการปกครองออกเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาได้มีการขยายหมู่บ้านออกไปอีกหลายหมู่บ้าน และได้รวมกันตั้งเป็นตำบลบ้านปวง โดยมี นายทา อุ่นกันตา เป็นกำนันคนแรกขึ้นตรงต่ออำเภอลี่ ปัจจุบันเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอทุ่งหัวช้าง ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2520

ตำบลบ้านปวง ได้ยกฐานะเป็นสภาตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลปี พ .ศ. 2537 ซึ่งเป็นนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลและได้ให้มีผลบังคับในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 3 มีนาคม 2538 ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ตำบลบ้านปวงได้รับการยกฐานะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และได้มีการเลือกตั้งสมาชิกหมู่บ้านละ 2 คน และกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน แพทย์ประจำตำบลเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง คราวละ 4 ปี ใน 4 ปีแรก มีนายบุญธรรม อินมณี กำนันตำบลบ้านปวง เป็นประธานกรรมการ บริหารที่ทำการอยู่ที่ 94 หมู่ที่ 9 ตำบลสันดอยหอม ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนตำบลบ้านปวง เป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองลำพูน ด้วยระยะทางประมาณ 122 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตำบลอำเภอทุ่งหัวช้าง เป็นระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งหมด 215,578 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ทางทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลแม่ถอด อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลเสริมซ้าย อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลลี่ อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน

ปัจจุบัน ตำบลบ้านปวง มีหมู่บ้านในเขตการปกครอง 11 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชื่อผู้นำ/ผู้ใหญ่บ้าน	หมายเหตุ
1.	บ้านแม่บ่อนเหนือ	นายโสโณ คำฝั้น	เผ่ากระเหรี่ยง
2.	บ้านห้วยโป่ง	นายอนันต์ จุ่มป่าน้ำ	เผ่ากระเหรี่ยง
3.	บ้านห้วยปิง	นายเจริญ แก้ววอ	เผ่ากระเหรี่ยง
4.	บ้านหนองบัว	นายวิชาญ คำใจหนัก	
5.	บ้านหนองกอก	นายอินสอน วันใจ	
6.	บ้านใหม่	นายสุรัชย์ ไทยใหม่	
7.	บ้านปวง	นายวินตร คำแปง	
8.	บ้านดอนมูล	นายพนพล ภูวานันท์	
9.	บ้านสันดอนหอม	นายทองอินทร์ คำทา	กำนัน
10.	บ้านแม่บ่อนใต้	นายสุขใบ คำศิริ	เผ่ากระเหรี่ยง
11.	บ้านล้อง-สันติสุข	นายชุม วงศ์จันทร์	

จำนวนประชากร/จำนวนครอบครัวของหมู่บ้านในตำบลบ้านปวง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนผู้ชาย	จำนวนผู้หญิง	จำนวนรวม	จำนวนครอบครัว
1.	บ้านแม่บ่อนเหนือ	93	104	196 คน	49
2.	บ้านห้วยโป่ง	199	188	387 คน	105
3.	บ้านห้วยปิง	535	520	1,055 คน	237
4.	บ้านหนองบัว	132	130	262 คน	68
5.	บ้านหนองกอก	38	35	73 คน	17
6.	บ้านใหม่	105	94	199 คน	56
7.	บ้านปวง	136	131	267 คน	70
8.	บ้านคอนมูล	347	339	686 คน	185
9.	บ้านสันดอนหอม	188	195	383 คน	102
10.	บ้านแม่บ่อนใต้	168	151	319 คน	83
11.	บ้านลือ-สันติสุข	101	99	200 คน	57
	รวม	2,041	1,986	4,027 คน	1,028

ข้อมูลเครือข่ายหมอพื้นบ้านตำบลบ้านปวง

ในอดีตหมอเมือง หรือหมอชาเมืองเป็นหมอชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาของการใช้พืชสมุนไพรเป็นยาดูแลสุขภาพและเป็นหมอโดยตรง และมีการใช้เวทย์มนต์คาถาประกอบกันเพื่อบำบัดรักษาชาวบ้าน มา 200 กว่าปี สมัยก่อนโรงพยาบาลไม่มี อยู่ห่างไกลเมือง การเดินทางลำบาก การทำมาหากินลำบาก อยู่กับป่ากับธรรมชาติ เมื่อมีการเจ็บป่วยก็ต้องพึ่งพาอาศัยหมอชา /หมอเมืองหรือพ่อหมอ แม่หมอในหมู่บ้าน ที่ใช้พืชสมุนไพรต่างๆ นำมาปรุงดื่มหรือฝนเป็นยาแก้รักษาคนไข้ บริ เวณป่ามีใกล้บ้านสามารถหาพืชสมุนไพรตามต้องการ ตามตำรายาได้ง่าย สะดวกรวดเร็วและทันต่อการนำมาใช้กับคนป่วยไข้ ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านกับป่าไม้ /สมุนไพรได้มีการอยู่คู่กันมาช้านาน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตลอดมา ชุมชน/ชาวบ้านมีการดูแลสุขภาพป่าไม้ สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดี มีการใช้อย่างมีสติ

ในช่วงเวลาประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่านมา ภูมิปัญญาหมอเมือง /หมอพื้นบ้าน /หมอชา/พ่อหมอ แม่หมอ ในตำบลบ้านปวงได้มีการสืบทอด ถ่ายวิชาภูมิปัญญาด้านหมอสมุนไพรสู่ลูกๆ และหลานตลอดจนผู้คนที่สนใจในชุมชน และผู้คนที่อยากจะให้สืบทอด และตามการสืบค้นหาข้อมูลของหมอเมืองก็พอรับทราบจำได้ในอดีตนานมาแล้ว 100 กว่าปีมีพ่อหมอหลายคนที่ได้ช่วยการบำบัด ดูแลรักษาชาวบ้านที่ไม่สบาย ป่วยไข้ในอาการต่างๆ ที่จำได้มี ดังนี้ 1) พ่อหมอหนานตา 2) พ่อหมอน้อยพิทใจ

3) พ่อหมอน้อยนั้นใจ และการช่วยเหลือคนป่วยไข้ของพ่อหมอทั้งสาม ได้หายขาดช่วงไปนานประมาณ 50 ปี และต่อจากนั้นมาก็มีพ่อหมอน้อยอ้าย ตาปวน ได้มีโอกาสสืบทอดตำรายาหมอเมืองมาใช้เพื่อดูแลรักษาชาวบ้านในตำบลบ้านปวง และเป็นหมอพื้นบ้าน /หมอเมืองที่ชาวบ้านได้พึ่งพาอาศัยมาก และต่อมาทางการอำเภอได้แต่งตั้งให้พ่อหมอน้อยอ้าย ตาปวน เป็นหมอแพทย์ประจำตำบลบ้านปวง ในสมัยนั้น ตำบลบ้านปวงได้ขึ้นกับอำเภอ

และช่วงนั้นเองก็มีการเกิดโรคระบาดคือโรคฝีดาษ หรืออีสุกอีใส ที่หมู่บ้านนาสาในสมัยนั้น (บริเวณทุ่งนา นาสา ในปัจจุบัน) และบทบาทของ พ่อหมอน้อยอ้าย ตาปวน ได้ออกช่วยเหลือทุกคน /ทุกคนรอบครัว โดยใช้ยาสมุนไพรและคาถาอาคม การทำพิธีกรรมช่วยในการรักษาคนป่วยไข้ และยาสมุนไพรเป็นทั้งยากิน /ยาต้มกิน และยาแช่อาบก็ทำให้ชาวบ้านที่ป่วยไข้จากโรคได้หายมากมาย และพ่อหมอน้อยอ้ายก็ได้เสียชีวิตเมื่ออายุได้ 80 ปี (เมื่อ 180 ปี ผ่านมา) พ่อหมอน้อยอ้าย ตาปวน เป็นบุคคลที่ไม่มีลูกเพื่อการสืบทอดภูมิปัญญา สืบทอดองค์ความรู้ต่อในเรื่องการบำบัดและการดูแลรักษาคนไข้ โดยใช้สมุนไพรกับเวทย์มนต์คาถา

การสืบทอด/การถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา หมอสมุนไพร/คาถาอาคม

หลังจากพ่อหมอน้อยอ้าย ตาปวน ได้เสียชีวิตไป และไม่มีทายาทสืบทอดองค์ความรู้ และภูมิปัญญา หมอสมุนไพร/คาถาอาคมในการบำบัดดูแลคนป่วยในชุมชน /หมู่บ้าน ก็ได้ผู้เฒ่าชื่อว่า พ่อหมอน้อยดำคำ ซึ่งมาจากบ้านห้วยสูงสิงห์ ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัด ลำพูน มามีครอบครัวที่บ้านดอนมูล ตำบลบ้านปวง ได้รับการสืบทอดองค์ความรู้ /ภูมิปัญญา และตำแหน่งแพทย์ประจำตำบลบ้านปวง พ่อหมอน้อยดำคำ ก็ได้ช่วยเหลือชาวบ้านในการรักษายาเจ็บ บป่วยและเมื่อเสียชีวิตไป การสืบทอดหมอสมุนไพรก็ขาดช่วงที่ขาดคนสืบต่อ

ผู้ที่สืบทอดการเป็นหมอเมือง หรือการเป็นผู้นำทางธรรมชาติที่ ปฏิบัติงานอย่างอาสาต่อมา มีพ่อหมอน้อยก้อน เป็นหมอเมืองที่มีความรู้ทางการเป่าและแขก ชาวบ้านที่เจ็บป่วยไข้ และได้มา บัดการ ทำพิธีขับไล่พิษงู พิษแมลงต่างๆ และการถูกทางไสยศาสตร์ทำให้ เจ็บป่วย พ่อหมอเสียชีวิตจากไป ก็ มีพ่อหมอนานคำป็น อุ่นกันทา ปัจจุบัน ยังมีชีวิต อยู่ที่บ้านสันดอนหอม ตำบลบ้านปวง มีอายุ 83ปี เป็น ผู้สืบทอดองค์ความรู้/ภูมิปัญญาต่อมา พ่อหมอนานคำป็น ได้มีการ ทำยาสมุนไพร ในรูปแบบต่างๆเพื่อนำมารักษาคนป่วยไข้ เช่น ทำยาฝน ,ทำยาหมัดต้ม ,ทำยาผง (ยาขาง) ฯลฯ และพ่อหมอนานคำป็น เป็น หมอเมืองทำพิธีการส่งเคราะห์ชาวบ้าน การส่งผี การดูเมื่อ (โดยใช้น้ำปูนใสพร้อมกับการใช้เวทย์มนต์คาถา ในการทายเมื่อ /ดูเมื่อคนไข้) และทำพิธีเรียกขวัญ การส่งเถาน การตัดผีเกิด เป็นต้น และบทบาทที่สำคัญของพ่อหมอนานคำป็น เมื่อยามหนุ่ม คือ เป็นแก่ฝ่าย ,ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ,ผู้ใหญ่บ้าน และเป็น พ่ออาจารย์วัดในปัจจุบัน ด้วย และในช่วง 80-150 ปี ถึงปัจจุบัน (2551) ตำบลบ้านปวงมีการถ่ายทอดองค์ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง สืบทอดต่อกันมา ทั้งในสายเครือญาติ ,ผู้นำ ,คนใกล้ชิด หรือผู้ที่สนใจในและนอกชุมชน/หมู่บ้าน และได้มีการใช้ปฏิบัติต่อการดูแลรักษาคนป่วยไข้ คนไม่สบายเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ในปี 2542 ก็ได้เกิดกลุ่มของหมอเมืองในตำบลบ้านปวง เป็นการรวมกลุ่มเล็กๆ ที่มีความเข้าใจ มีความรัก มีความเอื้ออาทรต่อชีวิตชาวบ้านเช่นเดียวกัน และการต้องการฟื้นฟู /อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ทางสุขภาพภาวะที่ดีขึ้นของชุมชน และได้เชื่อมร้อยกับกลุ่มหมอเมืองในอำเภอเดียวกันและอำเภอใกล้เคียง ได้มีการร่วมมือกันก่อสร้างอาคารสถานที่ บริการด้านหมอเมืองของตำบล เมื่อปี 2547 ช่วยกันบริจาคทุนทรัพย์ จาก สมาชิก/ผู้นำ, วัดคอนแก้ว, อนามัย, หน่วยจัดการต้นน้ำแม่ลี, โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะ ลำพูน, สมาคมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น, ผู้อาวุโส, กลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในตำบล เช่น อบต., โรงเรียน, พัฒนาสังคมฯ, ชมรมฯ เป็นต้น

และในปี 2550-2551 ทางชมรม/เครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลบ้านปวงได้รับการช่วยเหลืองบประมาณเพื่อการทำงานพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น /องค์กร/ผู้นำและเครือข่ายฯ จาก สำนัก งานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำให้การทำงานอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันและอนาคตข้างหน้า เพื่อการเกิดสุขภาพที่ดีของตำบลบ้านปวง ต่อไป

เครือข่าย/ชมรม หมอพื้นบ้านตำบลบ้านปวง

ภารกิจการทำงานของหมอเมือง /หมอพื้นบ้านในอดีตถึงปัจจุบัน ของตำบลบ้านปวง อดีต หมอเมือง/หมอพื้นบ้าน ในตำบลบ้านปวงต่างคนต่างอยู่ ยังไม่ได้รวมตัวกันเป็นลักษณะกลุ่ม แต่ก็มีมีการไป-มาหาสู่ เพื่อการเรียนรู้ แบ่งปัน สืบสาน แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน สิ่งสำคัญกับภารกิจอาสาของหมอเมือง คือ การให้บริการ การแบ่งปัน ดูแล รักษา ใจ กาย ดูแลสุขภาพของพี่น้องชาวบ้าน ตามการขอความช่วยเหลือ หรือเห็นคนไม่สบาย พอสรุปได้ดังนี้

- การดูแลรักษาจิตใจ/ให้กำลังใจ ให้มีพลังในการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น-เข้มแข็ง ใช้พิธีสงเคราะห์, แบ่งขวัญ หรือสู่ขวัญ หรือสืบชะตา เป็นประจำทุกปี
- การดูแลอาการป่วยไข้หรือไม่สบาย ก็มีการทำพิธีรดน้ำหัวหลวง, สะเดาะเคราะห์, สืบชะตา หรือการต้มยา/กินยาพื้นเมือง, สมุนไพรต่างๆ
- พิธีกรรมต่างๆ มากมายที่ใช้ศาลาอาคมเข้าช่วย ใช้เป่า/เซ็ด/ແຂກ อาการปวด-บวมต่างๆ ฯลฯ
- การดูดวง/ดูเมื่อ ชะตาชีวิต การดำเนินชีวิตในรอบวัน-รอบปี การทำมาหากิน/อาชีพ ทุกอย่าง ฯลฯ
- การบริการการนวด/บีบไล่ตัว/บีบเส้นเอ็น
- การตอกเส้น, ย่ำขาง
- การบำบัด ผดุงครรภ์ /การทำคลอด หมอตำแยในอดีต

และในปัจจุบันการบริการ ภารกิจของหมอเมือง/หมอพื้นบ้านก็ยังมีเช่นเดิม ยกเว้นบางอย่างหายไป เช่น หมอทำค ลอด (หมอตำแย) และปัจจุบันได้รวมตัวกันเป็นกลุ่ม/เป็นชมรมหมอพื้นบ้านของตำบลบ้านปวง มีศูนย์จัดการบริการกลางร่วมกัน ณ วัดคอนแก้ว ตำบลบ้านปวง

มีการแลกเปลี่ยน /ประชุม- สัมมนา “การเรียนรู้ร่วมกันและการจัดหาแนวทางใหม่ๆ ของหมอพื้นบ้านในตำบลบ้านปวง” ทุกเดือน

ปี พ.ศ.2548 – ปัจจุบัน หมอพื้นบ้าน- หมอเมือง ประชาชนชาวบ้าน ผู้ที่สนใจ สนใจ(ที่ปรึกษา-ผู้สนับสนุน) และร่วมกับ วัดดอนแก้ว ได้มีการจัดเวทีประชุมกลุ่มเล็กๆ ปรึกษาหารือกัน ถึงการฟื้นฟู-การจัดการบริการงานด้านหมอเมืองขึ้นในตำบล แรกๆ มี 3 เรื่อง/ 3 กิจกรรมเร่งด่วน

1. การจัดรูปแบบ กลุ่ม/ชมรม/และคณะกรรมการ ด้านหมอเมือง-หมอพื้นบ้าน
2. การจัดทำแนวทางดำเนินการ รูปแบบ กิจกรรม/งาน ที่ชัดเจน
3. การจัดหาบริเวณสถานที่บริการ/ศูนย์รวมของกลุ่ม

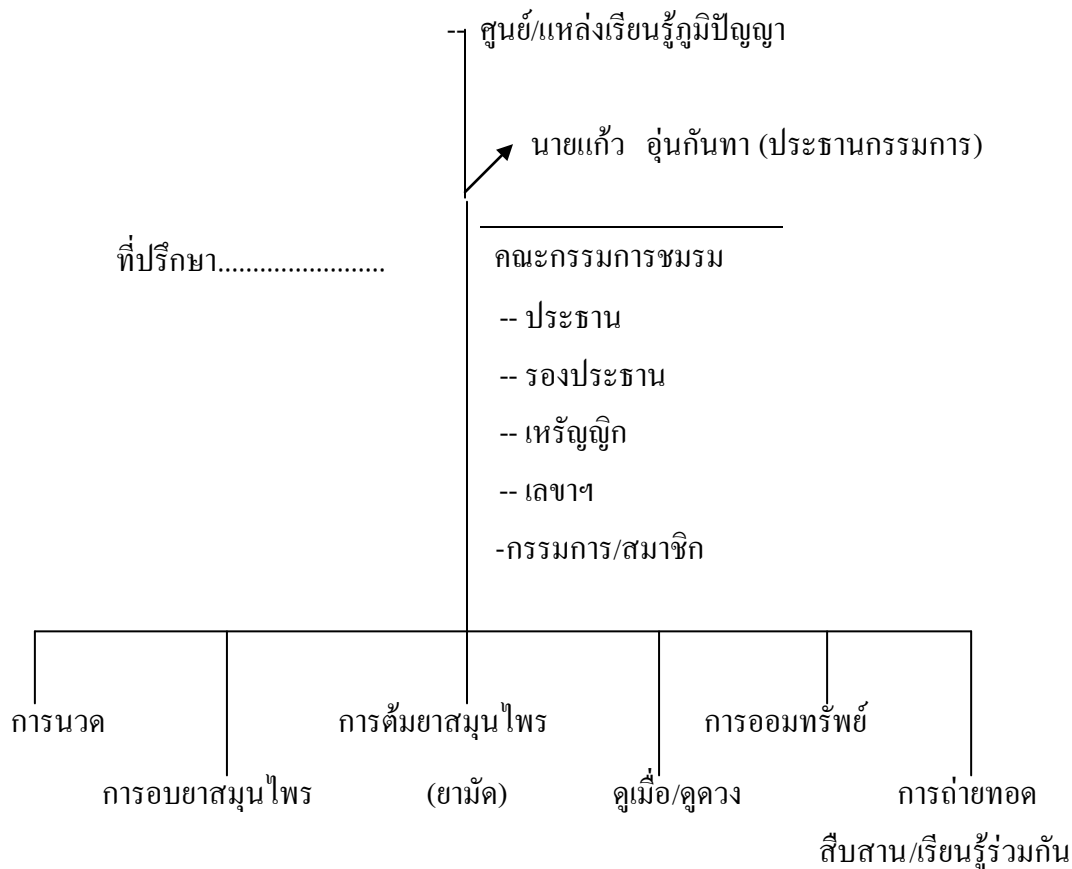
ในปี 2548 ได้มีมติจัดสร้างอาคาร เพื่อเป็น ศูนย์รวมบริการด้านหมอเมือง ขึ้นบริเวณข้างๆ วัดดอนแก้ว ได้รับความร่วมมือจากที่ปรึกษา เช่น พระสงฆ์วัดดอนแก้ว , นายสุพัฒน์ วงศ์ไชย, สมาคมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดลำพูน , โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธิต จ .ลำพูน, กลุ่มหมอเมือง , หน่วยต้นน้ำดี, โรงเรียนบ้านปวง, ผู้นำในตำบลฯ

และช่วงปี 2550-2551 มีผู้ร่วมดำเนินการเพิ่มขึ้น เช่น อ .ณรงค์ ชัยมงคล , อ.พิมพ์ มีสอน , ชมรมหมอเมือง, เครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น ต .บ้านปวง, หน่วยพัฒนาสังคมและมนุษย์ อำเภอทุ่งหัวช้าง อบต. เป็นต้น

กลุ่มหมอเมือง จากปี 2548 ได้พัฒนาและยกระดับกับชมรมหมอพื้นบ้านตำบลบ้านปวง ภายใต้ เครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลบ้านปวง มีคณะกรรมการจัดการบริหาร รางานชมรมฯ โดยมีนายแก้ว อุ่นกันทา เป็นประธาน

ได้มีการจัดเวทีสัมมนาหลายครั้งโดยการสนับสนุนจาก สสส .(ส3) สมาคมพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อก่อเกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนบทเรียนองค์ความรู้ต่างๆ ของหมอเมือง ตลอดจนการจัดรูปแบบองค์กร ให้เข้มแข็งสามารถบริหารและบริการแก่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาขีดความสามารถคนทำงาน/กรรมการและสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

โครงสร้างการจัดการ/บริหารงานของชมรมหมอมือเมืองตำบลบ้านปาง

แนวทางการดำเนินการต่อไป

แนวทางการดำเนินงานสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ

1) **ฐานข้อมูล** ทุนเดิมที่มีอยู่ทั้งข้อมูลทั่วไปและข้อมูลหมอมือเมือง (ประวัติ ความรู้ที่มี การสืบทอด การถ่ายทอด เป็นต้น) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำเป็นฐานข้อมูลและทำลักษณะแผนที่หมอมือเมือง (Social Mapping หมอมือเมืองตำบลบ้านปาง)

2) **การถ่ายทอด** ต้องมาวางกระบวนการร่วมกัน การถ่ายทอดเป็นการยกระดับหมอมือเมือง เป็นมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากขึ้น เช่น การจัดทำสื่อ หนังสือ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องหมอมือเมือง การออกแบบการเรียนรู้ให้กับเด็ก เยาวชน และผู้ที่สนใจ

3) **การเชื่อมโยงสู่การจัดการป่า** มีการประสานพื้นที่สูง เรื่องข้อมูลสมุนไพรที่เคยลงมาศึกษา รวบรวม และหมอมือเมือง/ทีมวิจัยต้องศึกษา สืบหาข้อมูลสมุนไพรในชุมชนในป่าของตัวเอง สมุนไพรที่มีถิ่นอาศัย ไร่ร้าง พบบริเวณไหน เป็นต้น การสำรวจสมุนไพร ตอนนี้ มีพื้นที่ทำการสำรวจและมีการบันทึกตำแหน่งข้อมูลทางภูมิศาสตร์(GPS) คือ หมู่ที่ 4, 8 และ 9

4) **การเชื่อมโยงเครือข่ายระดับอำเภอ /จังหวัด** ต้องพัฒนาระดับตำบลบ้านปางให้เข้มแข็งก่อน แล้วค่อยขยายเชื่อมโยงกับเครือข่ายระดับอำเภอ จังหวัดต่อไป

ซึ่งเป้าหมายหลัก คือ สถานบริการสาธารณะสุขทางเลือก สามารถบริการชาวบ้าน/ชุมชน การนำความรู้เดิมมาประสานกับความรู้ใหม่ เกื้อหนุนกัน บูรณาการร่วมกัน คนในชุมชนสามารถดูแลตัวเองได้แล้ว เชื่อมสู่การจัดการป่า การรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนร่วมกันต่อไป ปัญหาที่พบ คือ ชาวคนเข้ามาสืบทอด คนปัจจุบันขาดศีลธรรม รวมทั้งการไม่รู้ไม่เข้าใจคำเมืองของคนรุ่นใหม่ ซึ่งดำรงความเป็นกำแพง ทำให้ไม่ค่อยมีใครสนใจที่จะเรียนรู้และสืบทอดต่อ และปัญหาการส่งสมุนไพรออกขายนอกประเทศ เช่น มะขามเครือ มีการซุกซนกันมากในพื้นที่ตำบลบ้านปวง ขายกิโลกรัมละ 50-60 บาท เนื่องจากกฎระเบียบป่าชุมชนไม่ครอบคลุมเรื่องสมุนไพร ดังนั้นต้องมีการทำความเข้าใจกันให้มากขึ้น ไม่อย่างนั้นสมุนไพรในป่าก็ลดลงและไม่เหลือให้นำมาใช้ในชุมชนของตนเอง

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ

4. ประเด็นกองทุนสวัสดิการชุมชน : ตำบลเหมืองจี้

ข้อมูลตำบลเหมืองจี้

ตำบลเหมืองจี้ มีผู้สูงอายุในตำบลได้เล่าต่อกันมาว่า แต่ก่อนนั้นพื้นที่ตำบลเหมืองจี้มีสภาพเป็นป่าไม้และมีต้นไม้ชนิดหนึ่งชื่อว่า “ต้นจี้” ขึ้นอยู่หนาแน่นและต่อมามีเจ้านายฝ่ายเหนืออพยพเดินทางมาตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่บริเวณ ป่าจี้ พร้อมทั้งชาวบ้านช่วยกันบุกเบิกป่าจี้เป็นที่ อยู่อาศัย และทำมาหากินในบริเวณนี้ประกอบกับไม่มีแม่น้ำไหลผ่าน จึงได้ช่วยกันขุดคลอง หรือ “น้ำเหมือง” ขึ้น โดยขุดผ่านป่าจี้เพื่อนำมาใช้ในการเกษตร จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้านว่า บ้านเหมืองจี้และใช้เป็นชื่อตำบลมาจนทุกวันนี้

ตำบลเหมืองจี้ มีที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้สุดของอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน อยู่ห่างจากตัวเมืองมากนักประมาณ 16 กิโลเมตร เป็นตำบลที่แยกตัวจากตำบลบ้านแป้น เมื่อปี พ.ศ. 2479 มีจำนวนหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลจะเป็นพื้นที่การเกษตร มีลำน้ำแม่ทาทางด้านทิศตะวันตก จึงทำให้อาชีพส่วนใหญ่ของ ชาวชุมชนมีอาชีพหลัก คือ การทำนา ทำสวน ทำไร่ รับจ้าง มีอาชีพเสริม คือ เย็บผ้า ห่มนวม งานจักสาน แกะสลัก เป็นต้น ปัจจุบันตำบลเหมืองจี้ มี 2,431 ครัวเรือน จากลักษณะทางสังคมแบบเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานความเป็นอยู่ จึงทำให้มีความเป็นอยู่แบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูล และมีความเป็นเครือญาติในชุมชนค่อนข้างมาก

เขตติดต่อของตำบลเหมืองจี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ตำบลบ้านแป้น อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ทิศใต้	ติดต่อกับ ตำบลทาขุมเงิน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ตำบลหนองหาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ตำบลป่าซาง,ตำบลม่วงน้อย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศ ตำบลเหมืองจี้เป็นที่ราบใช้ในการเกษตรและบางส่วนของพื้นที่เป็นภูเขาและป่าไม้

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ลำน้ำแม่ทา ลำเหมืองคอยเต และลำเหมืองคอยครั้ง เหมืองป่ากะยอม และลำเหมืองเล็กๆ อีกหลายสาย หนองน้ำ สระน้ำ ภูเขาที่กักเก็บน้ำ ป่าไม้ ฯลฯ

สภาพทั่วไปของตำบล

ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 14 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

หมู่ที่ 1 บ้านเหมืองจี้หลวง

หมู่ที่ 2 บ้านกู่เส้า

หมู่ที่ 3 บ้านปงชัย

- หมู่ที่ 4 บ้านฝายแป้น
- หมู่ที่ 5 บ้านห้วยส้ม
- หมู่ที่ 6 บ้านป่าดิ่ง
- หมู่ที่ 7 บ้านฝั่งหมิ่น
- หมู่ที่ 8 บ้านเหมืองจีใหม่
- หมู่ที่ 9 บ้านหมูเป็ง
- หมู่ที่ 10 บ้านป่าตัน
- หมู่ที่ 11 บ้านป่าตอง-หนองจาง
- หมู่ที่ 12 บ้านเซตวัน
- หมู่ที่ 13 บ้านกุ่ม-ป่าตองหลวง
- หมู่ที่ 14 บ้านป่าห้า

พื้นที่เขตการปกครอง

ตำบลเหมืองจี มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 34.6 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 21,092 ไร่

ประชากรของตำบลเหมืองจี

ตำบลเหมืองจีมีประชากรทั้งสิ้น 9,344 คน จำนวน 3,375 ครัวเรือน แยกเป็นชาย 4,516 คน หญิง 4,828 คน

ข้อมูลการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลเหมืองจี

จุดเริ่มต้นของการจัดสวัสดิการชุมชนตำบลเหมืองจี มาจากการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในตำบล ที่มักจะมีการพบปะ พูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ในด้านต่างๆ และปรึกษาหารือกันในเรื่อง สุขภาพเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุขึ้น โดยเน้นการออมเงินเป็น หลัก การรวมตัวเพื่อจัดตั้งกลุ่มจึงได้เริ่มขึ้น เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2535 โดยมีกลุ่มผู้สูงอายุเป็นแกน หลักในการบริหารงานของกลุ่ม ซึ่งใน ขณะนั้นมีคณะกรรมการดำเนินงานช่วงแรก 15 คน กำหนดให้มีการ เก็บเงินช่วยเหลือจากสมาชิกรายละ 5 บาทต่อผู้เสียชีวิต 1 คน และมีการปฏิบัติงานในลักษณะ สวัสดิการฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นหลัก

การดำเนินงานกลุ่มได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ต่อมาเมื่อทางกลุ่มผู้สูง ายอายุได้ รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการชุมชน จึงมีความสนใจ ศึกษาข้อมูล และ ได้รับทราบถึงผลดีของ การออมวันละบาท จึงมีแนวคิดที่จะจัดสวัสดิการชุมชนขึ้นในระดับตำบล จากนั้นจึงได้จัดตั้งเป็น “กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเหมืองจี ” ขึ้นมา ในวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2547 มีสมาชิกเริ่มต้น 196 คน ในช่วงแรกของการตั้งกองทุนสวัสดิการ ทางกลุ่มผู้สูงอายุได้จัดทอดผ้าป่าเพื่อเป็นการหาทุนเริ่มแรก ได้เงินจากการทอดผ้าป่าสมทบเข้ากองทุน 13,000 บาท จากนั้นจุดเริ่มต้นของการออมเพื่อเป็นสวัสดิการ

ชุมชนจึงเริ่มขึ้นจากการระดมเงินออมวันละบาทจากสมาชิก หลังจากนั้นได้เกิดการขยายผลโดยมีคณะกรรมการบริหารประจำหมู่บ้านเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ข้อมูลกองทุน ให้ความรู้แก่สมาชิก และเก็บรวบรวมเงินออมประจำหมู่บ้าน จึงทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ

การบริหารจัดการ วิธีการทำงาน

จากพื้นฐานการรวมกลุ่มเกิดจากกลุ่มผู้สูงอายุเป็นหลัก ทำให้คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนเป็นกลุ่มผู้สูงอายุเช่นกัน คณะกรรมการกองทุนในช่วงแรกมีจำนวน 15 คน แบ่งเป็นคณะกรรมการบริหาร 5 คน คณะกรรมการเก็บเงินจำนวน 14 คน ผู้ตรวจสอบ 1 คน และที่ปรึกษา 2 คน คณะกรรมการมีหน้าที่ดูแลสมาชิก สรุปผลงานของกลุ่ม จัดทำบัญชีเงินกองทุน และเป็นวิทยากรในการขยายแนวคิดเรื่องการออมวันละบาท การดำเนินงานกองทุนมีการวางกฎ ระเบียบในการทำงานของคณะกรรมการกองทุนเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติของคณะกรรมการกองทุน และมีการบริหารกองทุนแบบทุกคนมีส่วนร่วม โดยให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

การประชุมของคณะกรรมการจะประชุมร่วมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ในวันอังคารที่ 3 ของเดือนทุกเดือน ณ ที่ทำการกลุ่มผู้สูงอายุ บริเวณสถานีอนามัยตำบลเหมืองจี้ แนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ส่งผลให้คณะกรรมการมีความมุ่งมั่น มีการดูแลเอาใจใส่สมาชิก และการปฏิบัติต่อสมาชิกเป็นอย่างดีทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่และเมื่อเสียชีวิตไปแล้ว โดยมอบเงินช่วยเหลือแก่ครอบครัว ได้เป็นวิธีการที่ชักจูงเชิญชวนแก่สมาชิกใหม่ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งในปี 2549 ได้รับเงินสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์กรมหาชน (พอช.) เป็นจำนวน 100,000 บาท จึงทำให้มีเงินกองทุนเพิ่มมากขึ้น สร้างความมั่นใจในกองทุนมากขึ้น ทำให้มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 603 รายในเดือนมกราคม พ.ศ. 2550 และในปัจจุบัน (มกราคม 2552) มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 1,460 คน

นอกจากนั้นการดำเนินงานของกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลเหมืองจี้ ได้รับการสนับสนุนจากภาคีต่างๆ ในพื้นที่ ได้แก่ สถานีอนามัยตำบลเหมืองจี้ ที่ให้สถานที่บริเวณภายในสถานีอนามัยเป็นที่ทำการกลุ่ม และองค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองจี้ ที่ได้จัดสรรงบประมาณให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชน เพื่อจัดประเพณีรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุของตำบลในวันสงกรานต์ เป็นจำนวน 40,000 บาท

กติกา/เงื่อนไข การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มสวัสดิการชุมชนตำบลเหมืองจี้(ออมทรัพย์วันละบาท)

- สำเนาทะเบียนบ้าน
- สำเนาบัตรประชาชน
- ค่าแรกเข้าเป็นสมาชิก 100 บาท
 - เป็นค่าสมทบกลุ่ม 50 บาท
 - ออมวันละ 1 บาท 30 บาท
 - ค่าสมุด/ใบสมัคร 20 บาท
- จะต้องมีการออมเดือนละ 30 บาททุกเดือน

- รับสมาชิกตั้งแต่ อายุ 0 - 80 ปี
- ไม่จำกัดพื้นที่ของสมาชิกว่าต้องเป็นเพียงผู้ที่อยู่ใน ตำบลเหมืองจี้เท่านั้น (แต่จะต้องมีผู้รับผิดชอบนำเงินออกมาส่งให้กลุ่ม)
- จะต้องเข้าเป็นสมาชิกไม่น้อยกว่า 180 วันจึงจะมีสิทธิ์ได้รับสวัสดิการ
- จะมีการเปิดรับสมาชิก ปีละ 3 ครั้ง
- หากขาดส่งเกิน 2 เดือน จะถูกตัดออกจากสมาชิก และเสียสิทธิประโยชน์ทั้งหมด

ระบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ ตำบลเหมืองจี้

เจ็บ

- สามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลในกรณีที่ไปนอนพักรักษาพยาบาลคืนละ 100 แต่ไม่เกิน 5 คืน ต่อปี (ไม่เกิน 500 บาทต่อปี)

ตาย

- เป็นสมาชิก 180 - 365 วัน ตาย ได้รับค่าทำศพ 2,000 บาท
- เป็นสมาชิก 730 วัน ตาย ได้รับค่าทำศพ 3,000 บาท
- เป็นสมาชิก 1,460 วัน ตาย ได้รับค่าทำศพ 5,000 บาท

* จะเพิ่มตามระยะเวลาการเป็นสมาชิก ปีละ 1,000 บาท แต่จะได้รับเงินค่าทำศพไม่เกิน 10,000 บาท *

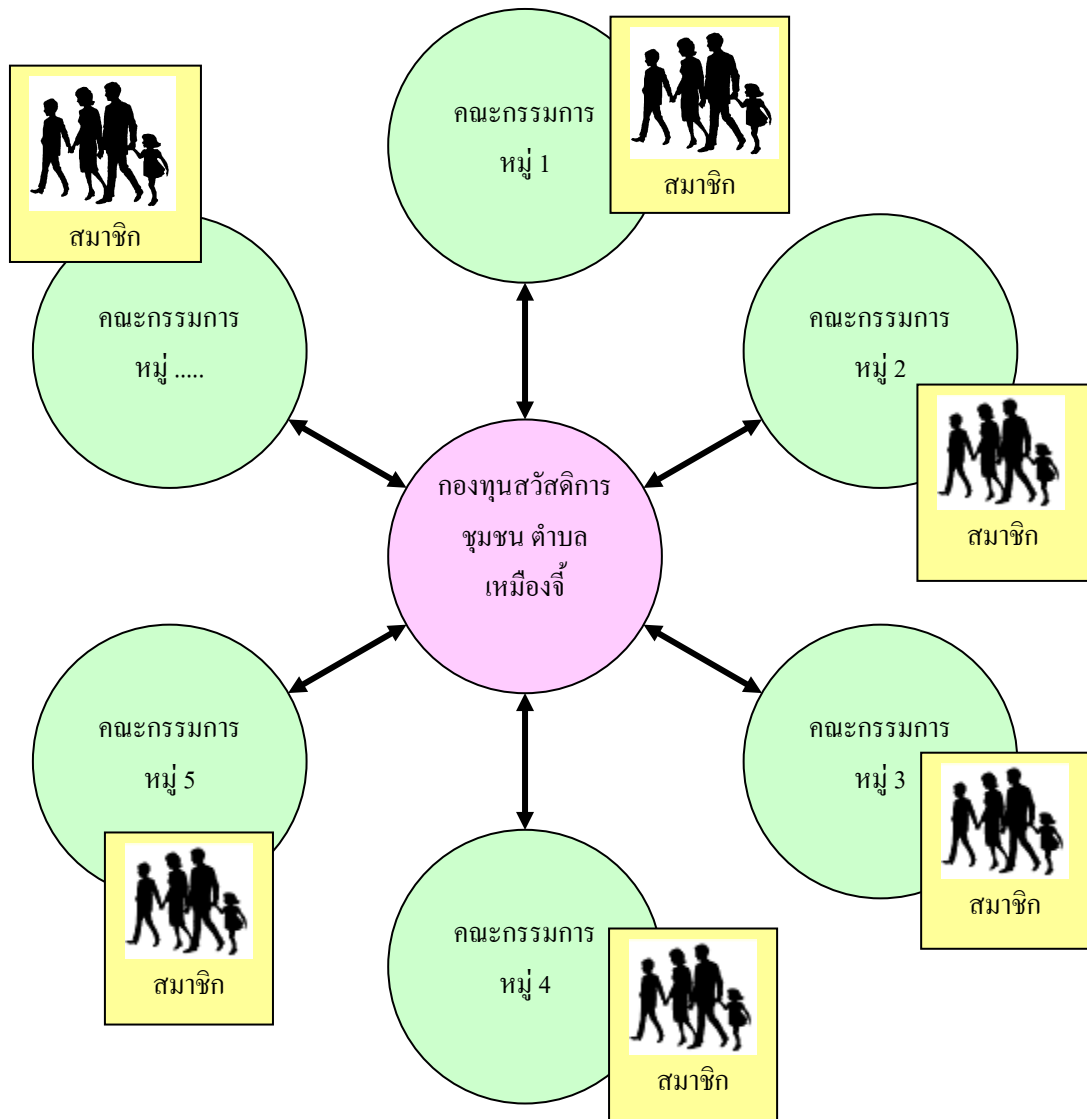
การช่วยเหลือสังคม

- ทางกลุ่มสวัสดิการชุมชนเหมืองจี้ ได้ปล่อยกู้กับเครือข่ายคนพิการเพื่อนำไปลงทุนขายสลากกินแบ่งรัฐบาล โดยจะได้รับดอกเบี้ยเดือนละ 2,000 บาท โดยดอกเบี้ยที่ได้จะนำไปทำกิจกรรมต่างๆ
 - สนับสนุนกิจกรรมดนตรีไทย ดนตรีพื้นเมือง ของเยาวชน
 - ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
 - ค่าอาหารและจัดเวทีของกลุ่ม
 - ให้กลุ่มอาชีพในชุมชนกู้ยืมไปลงทุน

หมายเหตุ สวัสดิการคนทำงานได้รับสงเคราะห์เป็น 2 เท่าของสมาชิกและมีค่าตอบแทน

โครงสร้างกลุ่ม

ณ เดือนกันยายน 2552 ประกอบด้วยสมาชิก 1,560 คน และคณะกรรมการ 28 คน จาก 14 หมู่บ้าน โดยคณะกรรมการ มาจากการคัดเลือกของสมาชิกแต่ละหมู่บ้าน ในสัดส่วน สมาชิก 50 คนต่อคณะกรรมการ 1 คน ซึ่งคณะกรรมการทำหน้าที่หาสมาชิก เก็บเงินออกมาจากสมาชิกส่งในวันที่กำหนดหากมีปัญหากรรมการจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ

กิจกรรม การดำเนินงานของกลุ่ม

- ทางกลุ่มสวัสดิการชุมชนเหมืองจี้ ได้ปล่อยกู้กับเครือข่ายคนพิการเพื่อนำไปลงทุนขายสลากกินแบ่งรัฐบาล โดยจะได้รับดอกเบี้ยเดือนละ 2,000 บาท โดยดอกเบี้ยที่ได้จะนำทำกิจกรรมต่างๆ
 - สนับสนุนกิจกรรมดนตรีไทย ดนตรีพื้นเมือง ของเยาวชน
 - ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน
 - ค่าอาหารและจัดเวทีของกลุ่ม
 - ให้กลุ่มอาชีพในชุมชนกู้ยืมไปลงทุน
- มีเวทีประชุมและส่งเงินออม ทุกๆ วันอังคารในสัปดาห์ที่ 3 ของเดือน
- กิจกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ
- กิจกรรมเข้าค่ายธรรมะ ปฏิบัติธรรม
- เวทีสัญจรประจำเดือน(ประชุมประจำเดือน สัญจรไปตามหมู่บ้านต่างๆ)

การจัดสวัสดิการชุมชน โครงการการออมทรัพย์วันละบาท เริ่มจากกลุ่มผู้สูงอายุเป็นแกนนำในการออมทรัพย์วันละบาท โดยเริ่มจากตนเองก่อนขยายไปหาครอบครัวของสมาชิก แล้วขยายไปสู่บ้านใกล้เคียง จากนั้นทางกลุ่มได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อหาสมาชิกเพิ่ม โดยใช้งานประเพณี หรืองานศพ เพื่อทำความเข้าใจกับคนในชุมชนในเรื่องสวัสดิการชุมชนและหาสมาชิกเพิ่มเติม **โดยชี้แจงเป้าหมายการจัดสวัสดิการของกลุ่ม** คือ การเอื้ออาทร สร้างความเข้าใจ ช่วยเหลือแบ่งปัน ซึ่งกันและกัน และเป็นหลักประกันให้กับลูกหลานต่อไป (สวัสดิการชุมชนไม่ทิ้งกัน เกื้อหนุนกัน เพื่อหลักประกันให้ลูกหลานในอนาคต) พร้อมทั้งยกตัวอย่างให้กับสมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญ ซึ่งที่ผ่านมามีคำถามแรกที่ชาวบ้านถาม คือ เสียชีวิตแล้วได้เงินเท่าไร ทางกลุ่มพยายามทำความเข้าใจตรงนี้ให้ได้ การสร้างความเข้าใจที่ดีที่สุด คือ การแสดงให้เห็นตัวอย่าง เมื่อสมาชิกเสียชีวิตลง ทำให้ชุมชนเห็นว่าทางกลุ่มได้มีการจ่ายเงินสวัสดิการจริง และได้รับสิทธิประโยชน์มากมายจากกลุ่ม เป็นจุดให้มีคนมาสมัครเป็นสมาชิกมากขึ้น รวมทั้งคณะกรรมการเองต้องมีการวางระบบการจัดการที่เอื้อประโยชน์ สะดวกสบายให้กับสมาชิก เช่น สามารถส่งเงินล่วงหน้าได้ หลักฐานการสมัครมีไม่มาก สมาชิกสามารถเบิกเงินได้ตลอดเวลา (หากมีหลักฐานครบตรงตามที่ทางกลุ่มแจ้งไว้)

พ่อกฐกริธา กล่าวว่า “... ปัจจัยในการทำงาน มี 3 ส่วน คือ คณะกรรมการ สมาชิก (เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน) และการบริหารจัดการที่เป็นระบบ มีเป้าหมายชัดเจน จึงจะทำให้กลุ่มสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการยอมรับจากทุกภาคส่วน...”

ปัญหา อุปสรรค

- ความไม่เข้าใจของสมาชิก
- สมาชิกมีรายจ่ายเยอะ เนื่องจากเป็นสมาชิกหลายกลุ่ม
- สมาชิกคาดหวังผลตอบแทนมากเกินไป
- สมาชิกกู้ยืมเงินไปแล้วไม่ปฏิบัติตามสัญญา

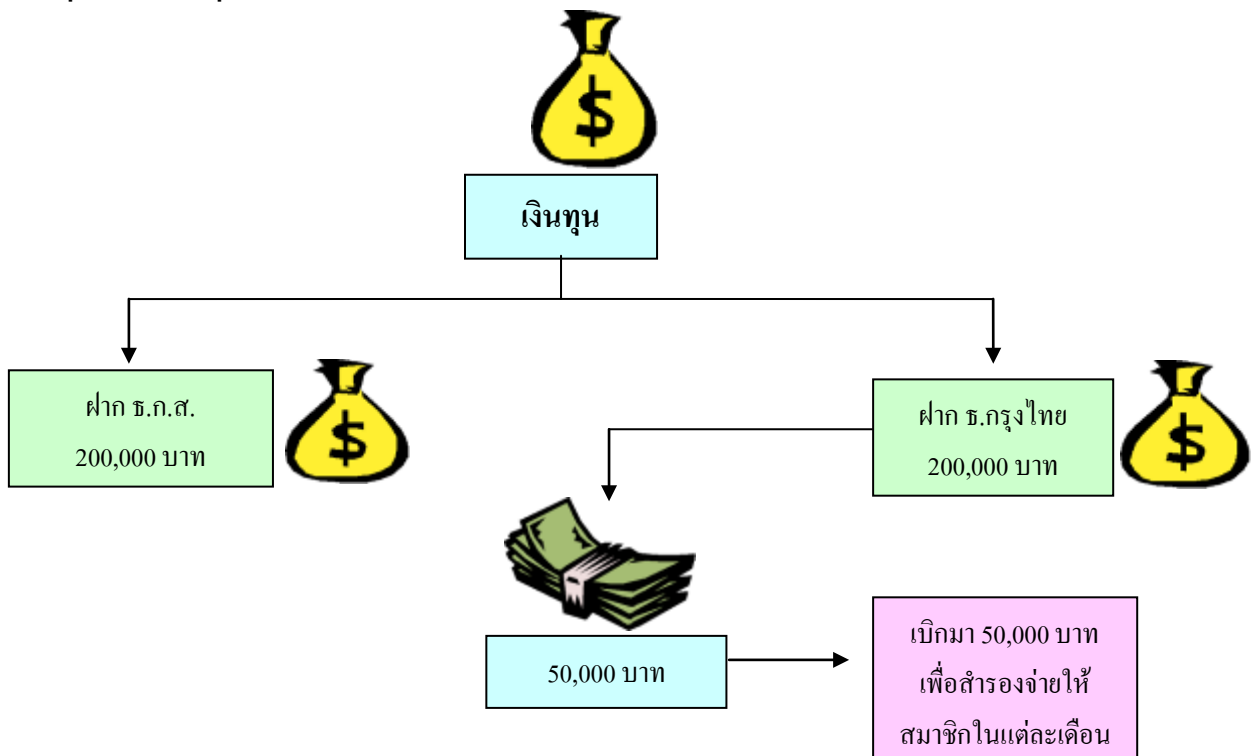
การแก้ปัญหา

- นัดสมาชิกมาพูดคุยถึงปัญหา
- จัดเวทีสัญจร
- กรรมการของแต่ละหมู่บ้านจะต้องเป็นผู้รับรองการกู้เงิน

การถ่ายทอด

เนื่องจากกระบวนการทำงานของกลุ่มเป็นกระบวนการที่เปิดให้สมาชิกและกรรมการ ทราบและรับรู้การทำงานของกลุ่มในทุกขั้นตอน โดยมีเวทีพูดคุยกันทุกเดือน

กองทุนสวัสดิการชุมชนเหมืองจี้

การเปลี่ยนแปลง/ผลที่เกิดขึ้น

จากช่วงแรกของการดำเนินงาน ที่มีจำนวนสมาชิกไม่มาก การปฏิบัติงานที่จริงจังและชัดเจน ได้ทำให้กองทุนมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น และมีเงินกองทุนเพิ่มขึ้นเช่นกัน การเพิ่มขึ้นของเงินกองทุนเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการเข้าไปช่วยเหลือการจัดตั้งศูนย์จักสาน โดยการสนับสนุนเงินให้ยืมจัดตั้งและดำเนินการเป็นจำนวน 30,000 บาท การสนับสนุนกองทุนกลุ่มหัตถกรรมเย็บผ้าผ่านในหมู่บ้าน กิจกรรมการฝึกอาชีพ ซึ่งเมื่อกองทุนหรือกลุ่มต่างๆ สามารถจัดตั้งได้ มีกำไรจากผลประกอบการก็นำมาคืนให้กับกองทุนสวัสดิการ และร่วมสมทบทุนเข้ากองทุนสวัสดิการด้วย ซึ่งในปัจจุบันนี้กองทุนสวัสดิการได้รับการสนับสนุนจากกองทุนต่างๆ ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มจักสาน กองทุนหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจ เป็นต้น

การดำเนินงานของกองทุนที่สนับสนุนการจัดตั้งอาชีพต่างๆ กลุ่มหัตถกรรมในชุมชนที่เกิดขึ้นนั้น ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสมาชิกในชุมชน มีการสร้างอาชีพและสร้างรายได้เพิ่มขึ้น เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มต่างๆ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น อีกทั้งสมาชิกในกลุ่มต่างก็ให้ความสำคัญในเรื่องการออม ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากกลุ่มจักสาน ที่ในปัจจุบันได้มีการให้สมาชิกในกลุ่ม จักสานได้เก็บออมเงิน นอกจากนั้นกองทุนสวัสดิการยังให้การสนับสนุนในเรื่องการจัดสวัสดิการให้กับเยาวชนในชุมชน โดยมีกิจกรรมสำคัญคือ การฝึกอาชีพวางแผนโบราณ การร่วมอนุรักษ์ดนตรีไทย โดยให้เงินสนับสนุนกับกลุ่มเยาวชนในการฝึกอาชีพ โดยในขณะนี้ทางกองทุนฯ ได้เริ่มดำเนินการจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมสมาชิกทุกกลุ่มในชุมชนซึ่งเริ่มจากกลุ่มเยาวชนก่อน

สิ่งที่ได้เรียนรู้และเป้าหมายในระยะยาว

จากพื้นฐานการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนที่เกิดจากความเข้มแข็งของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเป็นหลัก มีการจัดระบบการทำงานที่ชัดเจน โปร่งใส มีวินัย และเป็นธรรมกับทุกฝ่าย ทำให้การดำเนินงานของกลุ่มได้ขยายไปสู่ชุมชนใกล้เคียง โดยผ่านคณะวิทยากรของกองทุนและสมาชิกของกองทุนสวัสดิการในการให้ความรู้ด้านการจัดสวัสดิการชุมชน การให้ความรู้เรื่องการออมวันละบาท และการเป็นต้นแบบในการปฏิบัติงานด้านสวัสดิการ สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนเติบโตอย่างรวดเร็ว และมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น จนทำให้หลายๆ พื้นที่ได้ขอเข้าศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการกองทุนฯ ทั้งในระดับตำบล ระดับอำเภอและระดับจังหวัดอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ กองทุนออมทรัพย์สวัสดิการ จังหวัดขอนแก่น หรือ คณะนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น

สิ่งที่เกิดขึ้นจากการบริหารเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านเหมืองจี บ่งบอกให้เห็นว่าการทำงานด้วยใจที่มุ่งมั่น เป็นธรรม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เน้นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน มีการทำงานที่โปร่งใส เน้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาคีร่วมต่างๆ นั้น ผลที่ได้รับย่อมก่อเกิดประโยชน์ในภาพรวมมากเช่นกัน

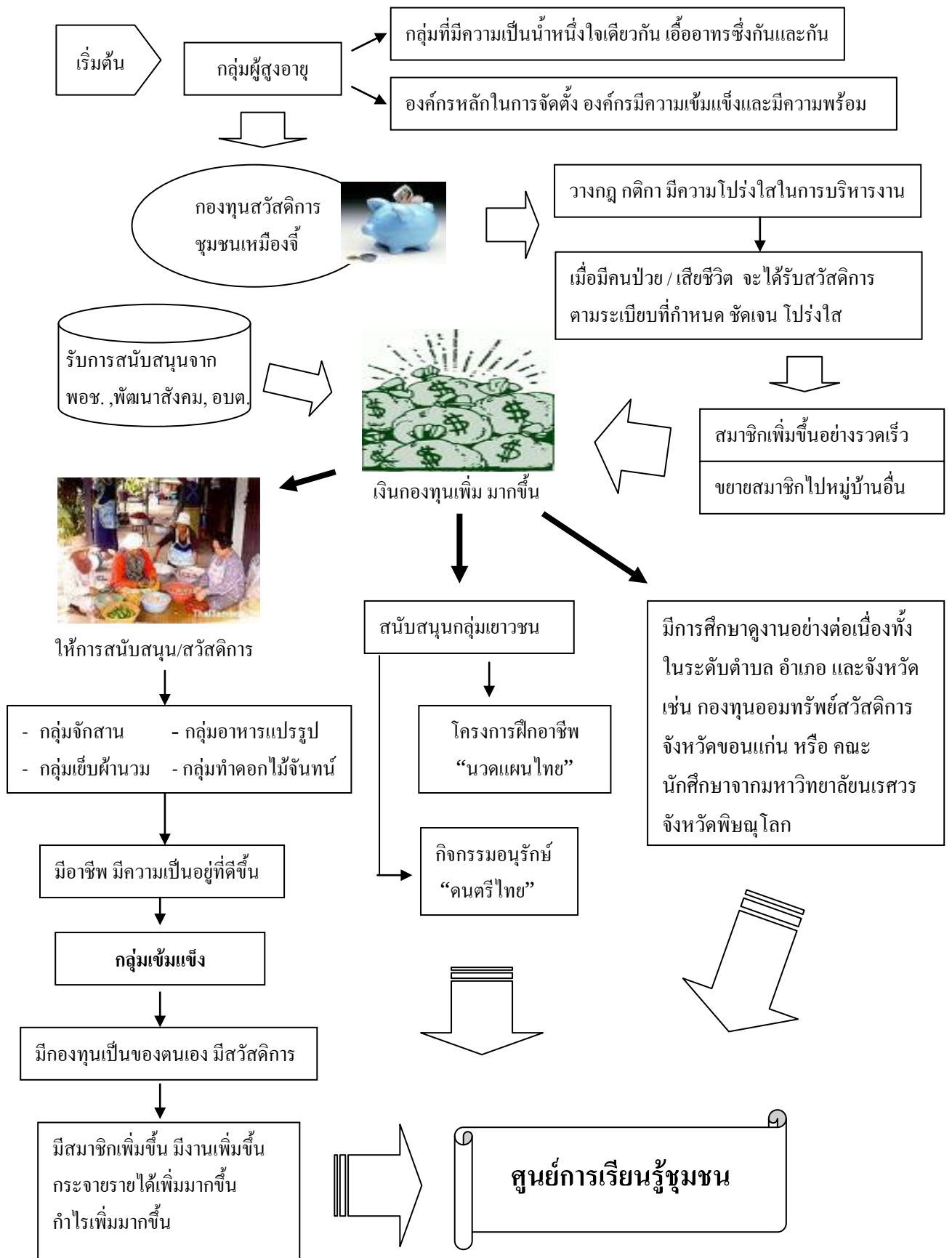
ด้วยศักยภาพของกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านเหมืองจี ที่มีการบริหารที่ดี มีคณะกรรมการมีความสามารถ มีสมาชิกที่หลากหลาย มีคณะทำงานในการเผยแพร่ความรู้ด้านการออมวันละบาท มีกิจกรรมเชื่อมโยง ข้อมูลแผนงานที่ชัดเจน ตลอดจนได้รับและให้ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีภาครัฐคอยให้การสนับสนุน และมีการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับจังหวัด จนเกิดการเผยแพร่ความรู้ และประสบการณ์ให้แก่คณะ กลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารงานของกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านเหมืองจี สามารถส่งเสริมพัฒนาให้เป็นพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในระดับภาคได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถขยายผลด้านการจัดสวัสดิการภาคเหนือได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

ภาพกิจกรรมการดำเนินโครงการ

การพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชนเหมืองจี้

ต.เหมืองจิ อ.เมือง จ.ลำพูน

เงินทุนหมุนเวียนของผู้สูงอายุ

เริ่ม 7 ตุลาคม 2547

กองทุนสวัสดิการชุมชน
ต.เหมืองจิ
14 หมู่บ้าน

❖ การสนับสนุนของหน่วยงานในท้องถิ่น

- อบต.ให้โต๊ะและเก้าอี้เข้าจัดงาน นำรายได้เข้ากองทุน
- จัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน
- มีแผนในการสมทบกองทุนเป็นรายปี

วิสาหกิจชุมชน

- จักสาน
- เย็บผ้าฉวม
- อาหารแปรรูป
- 10% จากการขายสมทบกองทุน

การออมนวันละบาท

1,460 คน

กำลังดำเนินการขยายผล

กองทุนเงินล้าน 14 หมู่บ้าน

- 5% จากดอกผล
- สมทบกองทุนทุกปี

ทอดผ้าป่า
มาเป็นกองทุน

❖ ระเบียบกองทุนสวัสดิการ

- การรับสมาชิก เป็นรายเดือน 30 บาท/ครั้ง
- สิทธิประโยชน์
 1. กรณีเจ็บป่วย นอนโรงพยาบาลเบิกค่ารักษาได้วันละ 100 บาท/5 วัน/2 ครั้ง/1 ปี
 2. กรณีเสียชีวิต รายละ 3,000 บาท
 3. กรณีสงเคราะห์ พิจารณาเป็นรายๆ โดยคณะกรรมการฯ และตัวแทนสมาชิก

❖ คณะกรรมการ

- กรรมการ 17 คน จาก 14 หมู่บ้าน
- บริหารจัดการ
 1. การรับสมาชิก
 2. ดูแลสมาชิก รับเข้า ลာออก
 3. สรุปผลงานกองทุน และจัดประชุมใหญ่ประจำปี
 4. อำนาจหน้าที่ตามตำแหน่งในคณะกรรมการ

❖ สมาชิก

- สมาชิกจาก 14 หมู่บ้าน 1,467 คน มีสิทธิได้รับประโยชน์

❖ กิจกรรมร่วม

- สนับสนุนอาชีพในชุมชน
- แผนชุมชน
- ดูแลพื้นที่กลาง ในการทำเกษตรร่วมกัน และนำรายได้เข้าสมทบ
- สนับสนุนกิจกรรมในการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม เช่น การรดน้ำดำหัว, ปอยหลวง

บทที่ 5

บทสรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องทุนทางสังคมกับระบบการจัดสวัสดิการสังคมในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย : กรณีศึกษาชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน เป็นโครงการศึกษาต่อเนื่องจากปี 2551 โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบทุนทางสังคมด้านสวัสดิการสังคมที่มีในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน 2) เพื่อศึกษาถึงเครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบท และ 3) เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน การศึกษานี้เป็นการ วิจัยเชิงคุณภาพ ประเด็นหลักในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ 1) การอนุรักษ์ป่าชุมชน 2) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน และ 4) กองทุนสวัสดิการชุมชน

รูปแบบทุนทางสังคมด้านสวัสดิการสังคมที่มีในชุมชนชนบทของจังหวัดลำพูน

การศึกษานี้ ได้เลือกรูปแบบทุนทางสังคมกับการจัดสวัสดิการ ใน 4 ลักษณะ ประกอบด้วย 1) การอนุรักษ์ป่าชุมชน 2) หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 3) การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน และ 4) กองทุนสวัสดิการชุมชน จากการศึกษาพบว่า ทุนทางสังคมนั้นมอง 4 ด้าน คือ ต้นทุนเดิมที่มีอยู่ เช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งด้านบุคคล ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม กองทุนต่าง ๆ และการหนุนเสริมจากหน่วยงานทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน แต่ละพื้นที่มีทุนทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป และได้นำทุนที่มีอยู่นั้นมาจัดสวัสดิการให้กับคนในชุมชน ซึ่งการจัดสวัสดิการนั้น ไม่เน้นเพียงแค่การช่วยเหลือ การจ่ายเงินสวัสดิการ แต่เป็นการให้สวัสดิการทั้งด้านการดูแลสุขภาพ การให้กำลังใจ การให้ความช่วยเหลือแบ่งปันกัน การดึงฮีตฮอย (วัฒนธรรมประเพณี) วิถีความเป็นอยู่อย่างพองามมาเป็นหลักในการดูแลซึ่งกันและกัน สอดคล้อง กับ ดร. เสรี พงศ์พิส ,2549 ได้กล่าวว่า “ ทุนทางสังคม (social capital) หมายถึง 2 อย่าง อย่างแรกคือ ระบบคุณค่า ซึ่งประกอบด้วย ตัวคุณค่าที่ร้อยรัดผู้คนเข้าด้วยกัน ให้อยู่เป็นครอบครัว ชุมชน เป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบ จารีตประเพณี วิถีปฏิบัติของชุมชน จะเรียกว่า “ผี” “ขวัญ” หรืออะไรก็ได้แล้วแต่ ซึ่งเชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ กับคนอื่น เป็นพี่เป็นน้อง เป็นกลุ่มเป็นก้อน ไม่อยู่แบบตัวใครตัวมัน ทุนทางสังคมเป็นคุณธรรม ต่างๆ ความไว้วางใจกัน ความเอื้ออาทรต่อกัน การพึ่งพาอาศัยกัน เป็นพรหมวิหารสี่ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ที่ทำให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อย่างที่สอง ทุนทางสังคมเป็นรูปธรรมที่คุณค่าดังกล่าวร้อยรัด จัดระเบียบให้ ปรากฏออกมาเป็นสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน สถาบันหมู่บ้าน สถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ วันนี้มีมากมายหลายสถาบันทางสังคม รวมถึงชมรม สมาคม ขบวนการ เครือข่าย ที่รวมเอาผู้คนเข้ามาร่วมกันด้วย วัตถุประสงค์บางประการ และดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน สังคมไทยมีทุนทางสังคมมากมาย เสียดยว่าคนไทยเรา “ไม่ค่อยเชื่อ ไม่ค่อยรู้ ไม่ค่อยเห็น” จึงไม่ค่อยได้เอามาใช้”

การอนุรักษ์ป่าชุมชน จากการศึกษาป่าชุมชน เห็นว่า พื้นที่ที่มีการอนุรักษ์ป่าชุมชนกันมากขึ้น เพราะว่า ป่าชุมชนเป็นสิทธิร่วมกันของชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลจัดการและใช้ประโยชน์จากป่า รูปแบบการจัดการป่าชุมชนนั้นมีหลากหลาย ซึ่งในชุมชนที่ศึกษาทั้งบ้านป่าไผ่ ตำบลทาปลาดุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน และตำบลบ้านโฮ้ง อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน มีการดูแลรักษาป่ามานาน มีการปรับใช้ พิธีกรรมทางความเชื่อดั้งเดิม จารีตที่สืบทอดกันมา เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ การบวชป่า ความเชื่อในการตัดไม้ ลักษณะต่างๆ พื้นที่ห้ามตัดไม้ รวมกับการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำแนวกันไฟ การปลูกต้นไม้ การทำกฎ กติการ่วมกัน การตั้งคณะกรรมการป่าในการดูแล กิจกรรมเหล่านี้เกิดจากการสมาชิกในชุมชนร่วมกันเข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน การขยายแนวคิดจากรุ่นสู่รุ่น การพาเด็กเยาวชนเข้ามา เรียนรู้ เข้ามาร่วม กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การสร้างสำนึกรักท้องถิ่น รักผืนป่าของตัวเอง เป็นต้น ตรงจุดนี้เป็นการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ชาวบ้านได้เข้ามาใช้ประโยชน์จากป่า เพราะป่าเป็นแหล่งอาหาร เป็นต้นน้ำ ลำธาร การสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ป่า เป็นการสร้างสวัสดิการให้สังคม ไม่ใช่เพียงแค่นักอนุรักษ์ไปดูแลป่า แต่เป็นการจัดสวัสดิการให้กับทุก ๆ ชีวิตที่เกิดขึ้น

หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า ทั้ง 2 ชุมชน คือ บ้านดอนหลวง อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน และบ้านแม่ขนาด อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน เป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตที่ยาวนาน บ้านดอนหลวง เป็นชุมชนชาวยอง ที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่ แต่เดิมนั้นมีการทอผ้าใช้เองในครัวเรือน เมื่อมีการทอผ้ามากขึ้น มีการแบ่งปัน และแบ่งขาย เมื่อมีคนสนใจมากขึ้นก็ทำเป็นเชิงพาณิชย์ มีการ พัฒนาสินค้า พัฒนาผลิตภัณฑ์ ต่างๆ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น จนกลายเป็นแหล่งผลิตสินค้าพื้นเมืองและมีนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมสินค้า ส่วนบ้านแม่ขนาด นั้นเป็นชุมชนชนเผ่า กะเหรี่ยง(กะเหรี่ยงโป /ปกาเกอญอ) มีวิถีชีวิต ความเชื่อ ภูมิปัญญา ท้องถิ่นสืบทอดกันมา แต่ด้วยวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้การท่องเที่ยวก็เลือนหายไปด้วย รวมทั้งคนรุ่นใหม่ ไม่ให้ความสำคัญกับจารีต ประเพณีและพิธีกรรมที่สืบทอดกัน มาหลายร้อยปี ทางชุมชนได้หาแนวทางในการ รักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ในชุมชน เช่น ความเป็นอยู่ พิธีกรรมความเชื่อต่าง ๆ การแต่งกาย ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ การทอผ้าของชนเผ่า และการพัฒนาสถานที่สำคัญในชุมชนอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนคงรักษา วิถีชีวิตดั้งเดิม สถานที่สำคัญของชุมชนให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป โดยการท่องเที่ยวเป็นเพียงการ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลชุมชนให้กับพื้นที่อื่นได้รับรู้ การดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้อยู่ให้กับคนอื่นเข้ามาเรียนรู้ โดยมี เป้าหมายหลัก คือ การสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กรุ่นใหม่ และผู้ที่ สนใจเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนแม่ขนาด นอกจากนี้มี การประสานเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัด เพื่อ เชื่อมเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดลำพูนต่อไป

การรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน เป็นทุนทางสังคมที่เกิดจากความเอื้ออาทร การช่วยเหลือดูแลซึ่งกัน และกัน การรักษาพยาบาล นอกจากรักษาด้าน ร่างกายแล้ว การแพทย์พื้นบ้านเป็นการเข้าไปดูแลสุขภาพจิตใจ ทั้งของผู้ป่วยเอง และของสมาชิกในครอบครัว เป็นการแพทย์แบบองค์รวม คือ ไม่แยกคนไข้ออกจากสมาชิก

ในครอบครัว วิธีการรักษามีหลากหลาย ทั้งการรักษาด้านสมุนไพร การนวด การเป่า การเรียกขวัญ การเลี้ยงผี เป็นต้น ในพื้นที่ตำบลบ้านโสง อำเภอบ้านโสง และตำบลบ้านปาง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดลำพูน มีหมอพื้นเมืองอยู่ค่อนข้างมาก แต่ละคนมีองค์ความรู้แตกต่างกันออกไป มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ทั้งมีการพัฒนารูปแบบการรักษา การผลิตตัวยาให้มีการใช้ที่ง่ายขึ้น การรักษาแบบพื้นบ้านจึงเป็นการเพิ่มทางเลือกหนึ่งให้ผู้เจ็บป่วยได้เข้าถึงการรักษาพยาบาลที่ใกล้ตัวมากขึ้น มีการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ เช่น สมุนไพรกับป่าชุมชน มีการรักษาแบบควบคู่ทั้งแบบปัจจุบันและพื้นบ้าน เป็นต้น

กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นการจัดสวัสดิการโดยชุมชนในลักษณะการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการให้กับสมาชิกในกลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ความช่วยเหลือ อื้ออึ้งกัน เป็นหลักประกันให้กับลูกหลาน ซึ่งพื้นที่ตำบลป่าไผ่ เริ่มจากการรวมกลุ่มของแม่ค้าและพ่อค้าตลาดป่าไผ่ ขยายสมาชิกในชุมชน และพัฒนาจนเป็นเครือข่ายระดับตำบล ในการดูแลซึ่งกันและกันระดับตำบล พื้นที่ตำบลเหมืองจี้ นั้น เริ่มจากกลุ่มผู้สูงอายุรวมตัวกันเป็นกลุ่มสวัสดิการผู้สูงอายุตำบลเหมืองจี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลซึ่งกันและกัน ยามเจ็บป่วย การเอื้ออาทร การช่วยเหลือแบ่งปัน และการสร้างหลักประกันให้กับลูกหลานในอนาคต ทั้งสองพื้นที่นี้มีคณะกรรมการในการดูแลบริหารกลุ่ม มีกฎระเบียบ สร้างข้อตกลงในการจัดสวัสดิการให้ กับสมาชิก การจัดสวัสดิการนั้นนอกจากได้ลักษณะของเงินสนับสนุนยามเจ็บป่วย ทุนการศึกษา ยังเป็นการช่วยเหลือแบ่งปันกัน การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน นำมาสู่สังคมแห่งความเอื้ออาทรแบ่งปันช่วยเหลือกัน โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือเท่านั้น

เครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคม

“ ทุนทางสังคม ” ถือเป็นทุนประเภทหนึ่งที่จะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับความร่วมมือร่วมใจ จึงอาจกล่าวได้ว่าทุนทางสังคมสามารถลดช่องว่างระหว่างคนกับคน คนกับสถาบัน หรือระหว่างสถาบันกับสถาบัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนสามารถทำงานร่วมกันได้ ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่คนได้มองเห็นผลประโยชน์ร่วมกัน มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มองเห็นคุณค่า มีความคาดหวัง และเป้าหมายร่วมกัน (Common purpose) ก็จะทำให้คนหรือสถาบันสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เรียกว่า “ ทุนทางสังคม ” ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันจน บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ (วรวิทย์ โรมรัตนพันธุ์ , 2548 : น.15) ทุนทางสังคมนั้น นอกจากจะเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของผู้คนในชุมชนแล้ว ยังจะก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความเอื้อเฟื้ออื้ออึ้งกัน ยังขยายออกไปในหลายระดับ ทั้งระดับกลุ่ม /องค์กร ระดับชุมชนและเครือข่าย ดังนั้น การให้ชุมชนสามารถใช้ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรและการบริหารจัดการกันเอง จะทำให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนได้อย่างกว้างขวาง และจะเกิดความยั่งยืนกว่าการที่ “คนภายนอก” เข้าไปจัดการให้มากนัก

ในการศึกษาเครือข่ายของทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคมที่มีอยู่ในชุมชนชนบทครั้งนี้ เป็นการศึกษาเครือข่าย 4 ประเด็นหลัก มีรูปแบบและการบริหารจัดการที่แตกต่างกันออกไป แต่มีจุดเชื่อมโยงที่คล้ายคลึงกัน คือ การสร้างการเรียนรู้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพึ่งพาตนเอง ก การรักษาและใช้

ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาสุทนต์ อาภาภโร (2547) ที่เสนอว่า ผลสัมฤทธิ์ของความเป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่ต่อเนื่อง ประกอบด้วย 1) เกิดกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้บุคคลและองค์กรได้มีการปรับตัวในการแสวงหาความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ แนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง 2) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา เป็นการระดมความคิดเห็นและความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม เพราะปัญหาที่ประสบมีความสลับซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับกลุ่มองค์กรอื่นหรือปัญหาอื่นๆ 3) เกิดการพึ่งพาตนเอง เมื่อเครือข่ายมีกระบวนการทำงานที่เข้มแข็งและสามารถแก้ไขปัญหาของเครือข่ายได้แล้ว เครือข่ายและสมาชิกในเครือข่ายก็สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ ทั้งในเรื่องของทุน ทรัพยากร ความรู้และการจัดการ 4) เกิดการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เป็นการร่วมกันพัฒนาและจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น 5) เกิดกระบวนการผลักดันเชิงนโยบาย เพราะบางปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย ซึ่งบางครั้งไม่สามารถแก้ไขด้วยพลังของเครือข่ายที่สูงขึ้น และถ้ายังมีการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลและเสนอข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องแล้ว กระบวนการนั้นก็จะเป็นการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในเชิงนโยบายได้ 6) เกิดอำนาจหรือพลัง พลังอำนาจของการรวมกลุ่ม บางครั้งอาจไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ทางอ้อมที่บรรดากลุ่มหรือเครือข่ายอื่นๆ ให้ความเกรงใจ และสามารถนำมาเป็นการต่อรอง ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้ และจากบทเรียนการจัดระบบสวัสดิการชุมชนที่ชุมชนดำเนินการกันเองในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ตำบลนาหว้า จังหวัดสกลา อำเภไผสาฬี จังหวัณคณรสรรรค์ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัณพะเยา ฯลฯ พบว่าการจัดสวัสดิการชุมชนมีหลักการหรือแนวทางที่สำคัญ ดังนี้

1. ทำจากสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ลอกเขามาทั้งหมด สวัสดิการชุมชนต้องสอดคล้องกับวิถีของแต่ละพื้นที่ ตั้งใจทำโดยลอกเลียนแบบกันไม่ได้ เช่น เห็นชุมชนอื่นให้สวัสดิการผู้สูงอายุเดือนละ 300.- บาท ก็ให้บ้าง อาจไปไม่รอดเพราะเงินไม่พอ ต้องดูว่าคนที่นี้คิดอย่างไร กลุ่มเรามีเงินอยู่เท่าไร เริ่มจากจุดนั้น ควรรู้ก่อนว่าตอนนี้บ้านเราเป็นอย่างไร มี รากเหง้า มีกลไกอย่างไร แล้วจึงกำหนดอนาคตต่อไปว่าบ้านเราจะเป็นอย่างไร ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของเราเอง เพื่อประโยชน์แก่ผู้ด้อยโอกาส

2. เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ทำแบบค่อยเป็นค่อยไป เหมือนต้นไม้ที่แตกทีละ 2 ใบ ต่อไปก็เติบโตเป็นพุ่มใหญ่ หากคิดจัดสวัสดิการแบบรวดเร็วเกินไป โดยที่คนไม่พร้อม ไม่มีส่วนร่วม ไม่รู้สึกเป็นเจ้าของก็จะเหมือนการใส่ปุ๋ยมากเกินไป ต้นไม้อาจจะตายได้เพราะเกินกำลัง ไม่เกิดสวัสดิการที่เป็นของคนในชุมชน

3. เงินเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย ใช้เงินสร้างเงื่อนไข ทำให้คนอยากทำงานอยากทำดี เช่น ใครทำงานเพิ่ม จ่ายเงินสมทบให้ ใครบริหารเงินให้งอกเงยขึ้นมาก็จะจ่ายสมทบให้ สิ่งสำคัญคือ การให้ ความคิด ทำให้คนคิดพึ่งตนเอง ทำความดี ทำงานสร้างเม็ดเงิน หากมีเงินสนับสนุน ควรให้ตามความจำเป็น และพอดี ไม่ใช่ใช้เงินเป็นเป้าหมายหรือหาเงินมาแจกจ่าย

4. ระบบสวัสดิการที่ดีต้องช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกคนได้ แต่มุ่งเน้นคนยากจนและด้อยโอกาส ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตกลงกติกาและใช้ร่วมกัน

5. เป็นองค์รวมที่ทุกอย่างเชื่อมโยง เข้าหากัน กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิดสวัสดิการได้ทุกเรื่อง ตั้งแต่เกิดจนตาย กับคนทุกเพศทุกวัย การสร้างสวัสดิการจะเริ่มจากเรื่องใดก็ได้ โดยจัดสรรผลกำไรส่วนหนึ่งมาทำสวัสดิการ เช่น

- เชื่อมโยงกิจกรรม เช่น เริ่มจากกองทุนเลี้ยงโค กองทุนเต็นท์ กองทุนโต๊ะเก้าอี้ หีบศพ ชุมน้ำสังข์ รวมกันซื้อสินค้าราคาถูก ค่ารักษาพยาบาลทำขวัญเด็กแรกเกิด ผู้ติดเชื้อ ผู้สูงอายุ เบี้ยประชุมผู้นำ ฯลฯ

- เชื่อมโยงคน 3 วัย คือ ผู้สูงอายุ พ่อบ้าน แม่บ้าน เยาวชน ให้เป็นข่ายเดียวกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นกลุ่มเดียวกัน เพราะทั้งหมดคือมาจากคน ๆ เดียวกัน เพียงแต่ต่างเวลา โดยสร้างกิจกรรมร่วมกัน สร้างเงื่อนไขการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรต่อกัน

- เชื่อมโยงกลุ่มคนในชุมชนเข้าด้วยกัน เช่น ในหมู่บ้านมีคน 4 จำพวก คือ 1) กำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน 2) อบต. 3) ประชาคม 4) คนหัวหมอ กิจกรรมจะสร้างให้เชื่อมโยงไว้ทั้งหมด ทำให้มาทำงานร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกันได้ ร่วมมือร่วมใจกัน

- เชื่อมโยงคนกับธรรมชาติ คนสามารถเรียนรู้อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ เช่น การอนุรักษ์ป่า ปูยชีวภาพ

6. ต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเสมอ (ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งมาทำให้ อีกฝ่ายหนึ่งรอรับ) จึงเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และมีศักดิ์ศรี เช่น จัดเงื่อนไขที่ทุกคนมีส่วนร่วมจ่ายสมทบ กันเงินบางส่วนเติมเข้ากองทุน นำดอกผลกองทุนบางส่วนขยายกิจกรรมต่อ ทำให้ทุกคนในกลุ่ม/ชุมชนสามารถเป็นเจ้าของทุนและได้รับสวัสดิการไปในเวลาเดียวกัน

7. ต้องทำด้วยความรักและอดทน โดยจะต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นว่าชาวบ้านสามารถสร้างสวัสดิการของตนเองได้ รักที่จะทำงานเพื่อชุมชน เพื่อส่วนรวม อดทนต่อความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ขอมรับการคิดค้น คำหาญ โดยถือว่าเป็นครู เป็นบทเรียนที่จะก่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาทำให้เขาฉลาดขึ้น ทำงานได้ดีขึ้น

เครือข่ายกองทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการสังคม ในพื้นที่จังหวัดลำพูน ในการศึกษาครั้งนี้ มี 8 พื้นที่ จากปีแรก 4 พื้นที่ และปีที่สองขยายเพิ่มอีก 4 พื้นที่ ซึ่งแต่ละพื้นที่มีการรวม กลุ่มทำกิจกรรมตามความพร้อมและต้นทุนที่มีอยู่ใน ชุมชน มีการเริ่มจากจากกลุ่มเล็ก ๆ ขยายออกไปสู่กว้างมากขึ้น มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนภายในสมาชิกเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง การไปแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่น ๆ และเชื่อมโยงไปยังภาคีเครือข่ายอื่นๆ เช่น เครือข่ายหมอเมืองตำบลทุ่งหัวช้าง มีการเชื่อมกับพื้นที่อื่น มีแนวทางที่จะขยายไปสู่ระดับอำเภอ เครือข่ายกองทุนสวัสดิการตำบลป่าไผ่ และตำบลเหมืองจี้ มีการเชื่อมโยงกับกองทุนสวัสดิการในพื้นที่จังหวัดลำพูนเป็นเครือข่ายสวัสดิการระดับจังหวัดลำพูน มีโครงสร้างคณะกรรมการ และมีการพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนช่วยเหลือ เกื้อหนุน และแลกเปลี่ยน ซึ่งกันและกันได้เริ่มลดลงโดยเฉพาะในชุมชนเขตใกล้เมือง เช่น ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน บ้านดอน ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ทั้งนี้ในพื้นที่เขตนอกเมืองความสัมพันธ์ลักษณะเช่นนี้ยังคงอยู่แต่ก็มีไม่มากเหมือนในอดีต เนื่องการเปลี่ยนแปลงในการวิถีการผลิตที่ชุมชนส่วน

ใหญ่มุ่งผลิตเพื่อการค้าหรือเกษตรเชิงเดี่ยว แทนการผลิตเพื่อการดำรงชีวิต การแลกเปลี่ยนแรงงาน หรือการเอามือเอวกัน จะเกิดขึ้นเฉพาะกับเครือญาติหรือคนใกล้ชิดกันเท่านั้น สอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) การที่ชาวนาชาวไร่ยังคงมีการผลิตในไร่นาอยู่นั้นเป็นลักษณะของการผลิตเพื่อยังชีพและปลูกเชิงพาณิชย์ควบคู่กันไปด้วย การปลูกพืชเพื่อยังชีพของชาวนาภาคเหนือตอนบน ยังคงมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันหรือที่เรียกว่า “การเอามือเอวกัน” ที่เป็นรูปแบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้านแรงงานเป็นวัฒนธรรมอันดีงามประเภทหนึ่ง

แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม

แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายทุนทางสังคมและการจัดสวัสดิการสังคม ในพื้นที่จังหวัดลำพูน จากการศึกษาที่ผ่านมาอาจยังไม่ชัดเจนมากนักในการพัฒนาเครือข่ายในระดับจังหวัด ในบางประเด็น แต่จากพื้นที่ทั้ง 8 พื้นที่ พบว่า เครือข่ายทั้ง 4 ประเด็นที่ศึกษา มีการพัฒนาในลักษณะเครือข่ายทั้งในระดับตำบล อำเภอ และระดับจังหวัด เช่น เครือข่ายสวัสดิการจังหวัดลำพูน มีการรวบรวมรวบรวมเครือข่ายกองทุนสวัสดิการ แต่ละพื้นที่มาพูดคุยแลกเปลี่ยน มีการตั้งคณะทำงานระดับจังหวัด การเชื่อมโยงกับภาคอื่น ๆ และการรองรับกับนโยบาย 1 ต่อ 1 ของรัฐบาล ที่จะสนับสนุนเงินสวัสดิการให้กับกองทุนสวัสดิการ ทางเครือข่ายมีแนวทางที่จะสร้างการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในกลุ่มให้มีความเข้าใจ และขยายเครือข่ายให้มีความครอบคลุมมากขึ้น

เครือข่ายหมอพื้นบ้านหริภุญชัย เป็นการรวบรวมภูมิปัญญาด้านหมอพื้นบ้านในพื้นที่จังหวัดลำพูน ซึ่งทางสมาชิกในพื้นที่ตำบลบ้านโฮ้งและตำบลบ้านปวงเป็นสมาชิกเครือข่ายหมอพื้นบ้านหริภุญชัย แต่ การเชื่อมโยงยังไม่ครอบคลุม หลังจากที่ได้มีการพูดคุยทบทวนข้อมูลในตำบลบ้านปวง พบว่า ในระดับอำเภอ ท้องถิ่นตัวเอง ยังมีหมอพื้นบ้านอีกมากที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชน ทางแกนนำจึงมีแนวคิดร่วมกันที่จะพัฒนาเครือข่ายในระดับตำบลให้เข้มแข็ง ขยายเชื่อมโยงในระดับอำเภอ แล ขยายไปยังพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อพัฒนาหมอพื้นบ้านเป็นทางเลือกให้กับผู้ที่เข้ามารักษาและเข้าร่วมเรียนรู้ รวมทั้งมีการเชื่อมโยงสู่การจัดการทรัพยากรในป่า การศึกษาสมุนไพร การรวมกันดูแลรักษาป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งต้นน้ำ เป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งสมุนไพรให้คงอยู่กับชุมชน แต่ละพื้นที่ที่มีการดูแลรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของตนเอง การสร้างความเข้าใจในกลุ่ม การศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีหลายหน่วยงานที่เข้าไปสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดลำพูน ซึ่งในโครงการนี้อาจยังไม่ได้เข้าถึงข้อมูลระดับภาพจังหวัดมากนัก แต่เป็นการพัฒนาเครือข่ายระดับพื้นที่ การใช้เขตพื้นที่ป่าเป็นตัวขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในแต่ละพื้นที่เป็นการสร้างความ เป็นเพื่อน ความเป็นพี่น้อง การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายจังหวัดลำพูนในการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมด้านการจัดสวัสดิการครั้งนี้ เน้นการได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พบปะพูดคุยกัน รู้ว่าแต่ละคนทำกิจกรรมอะไรบ้าง มีบทเรียน ปัญหา อุปสรรคด้านไหนก็นามาแลกเปลี่ยนกันเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกัน การช่วยเหลือ ความเป็นพี่เป็นน้องเป็นเพื่อนที่มีแนวคิดในทิศทางเดียวกันที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนให้มี

ความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้นเครือข่ายอาจจะไม่มีโครงสร้าง ไม่มีคณะกรรมการ แต่เป็นเวทีกลางในการได้มาแลกเปลี่ยนพูดคุย การสัญจรไปเยี่ยมเยือนแต่ละพื้นที่ การรู้จักพื้นที่ของตนเองและรู้จักพื้นที่ของคนอื่น เพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาตนเอง กลุ่ม เครือข่ายให้มีความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จังหวัดลำพูนเป็นเมืองเล็ก ๆ มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ถือได้ว่าเป็นเมืองที่มีทุนทางสังคมค่อนข้างมาก ทั้งด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ยังคงความเป็นเมืองแห่งพุทธศาสนา สังคมความเป็นพี่เป็นน้อง (เครือญาติ) มีการเกื้อกูลแบ่งปันกันอยู่มาก ดังนั้นการสร้างความเข้าใจในพื้นที่ การสร้างความตระหนัก มองให้เห็นความสำคัญของทุนทางสังคมที่ตนเองมี เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ทำให้สามารถที่จะใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนมาพัฒนาตนเอง ครอบครัว และ ชุมชน สร้างสวัสดิการที่ดี เป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับชุมชนต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ต้องให้ชุมชนได้มองเห็นความสำคัญของทุนทางสังคมของตนเองและเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเอง โดยหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องต้องทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยสนับสนุน แทนการกำหนดแนวทางและให้ชุมชนเป็นผู้ปฏิบัติตาม ในแนวทางการพัฒนาเครือข่ายก็เช่นกัน ต้องยึดหลักทุนทางสังคม ดั้งเดิมของชุมชนในความสัมพันธ์ความเป็นพี่เป็นน้องบนพื้นฐานของวัฒนธรรมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน โดยมีการพัฒนาต่อยอดและขยายผลให้มีการดำรงสืบต่อไปอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กชกร ชินะวงศ์ (บก.). 2550 . กว่าจะเป็น ...การแพทย์พื้นบ้านล้านนา . เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์และคณะ . 2545 . วิธีชุมชนรู้มือการเรียนรู้ที่ทำให้งานชุมชนง่ายได้ผลและสนุก . นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข .
- ขวัญชีวัน บัวแดง .2549. “ตะไคร้/ต้อยและตะยู/ผิเกะในชุมชนปกากะญอ ” ใน อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บก.). อยู่ชายขอบมองลวดความรู้.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน,หน้า75-97.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา .2534. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลง สังคม . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา .2544. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม . กรุงเทพฯ : มูลนิธิวิถีชีวิต.
- ทวิช จตุวรพฤกษ์และคณะ . 2546 . รายงานการวิจัยเรื่อง พลวัตระบบสวัสดิการสังคมของท้องถิ่นกับควมหลากหลายทางวัฒนธรรม . กรุงเทพฯ : สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ .
- ธีรพงษ์ แก้วหาญ . 2544. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคมประชาสังคม . ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ .2531. “ การศึกษาเพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชน ” ใน เสรี พงศ์พิศ(บก.).ทิศทางหมู่บ้านไทย กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน , หน้า 25 – 38.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ .2542. “ การศึกษาเพื่อฟื้นฟูศักยภาพของชุมชน ” ใน เสรี พงศ์พิศ(บก.).ทิศทางหมู่บ้านไทย .กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมู่บ้าน , หน้า 29-40.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ .2547. “กระบวนการสร้างความรู้ของชุมชน ”ในภาสกร อินทุมาร (บก.).ความรู้ท้องถิ่น การจัดการทางสังคม . กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม , หน้า 53-77.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์ . 2543. เก็บที่โล่งแกร่รากหญ้า คัดสรรข้อเขียนทศวรรษว่าด้วยทรัพยากรดิน น้ำ ป่าและอื่นๆ เชียงใหม่ : โครงการต้นน้ำต้นชีวิต มูลนิธิโตโยต้า ชุมชนคนรักป่า.
- ประเวศ วะสี2547. การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งครั้งที่3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน

ไพศาล วิสาโล , พระ. 2544. “พุทธศาสนากับประชาสังคม”ในสันติสุข โสภณศิริ (บก.). **ประชาสังคมและวัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปีชาตกาลนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลรัฐสภาเอกชน , หน้า 1-60.

ยศ สันตสมบัติ . 2542. **ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญา** ที่ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน . เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์ , หน้า 48-49.

ยศ สันตสมบัติ. 2543. “ชุมชนและนโยบายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดเชียงใหม่”ใน **อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บก.). พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : กระบวนทัศน์และนโยบาย**. กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยหน้า91-140

ยศ สันตสมบัติ. 2549. “สตรีนิยมผิวขาวกับความเข้าใจใน ‘เพศสภาพ’และ ‘เพศสัมพันธ์’ในสังคมไทย”ใน **อานันท์ กาญจนพันธุ์(บก.).อยู่ชายขอบมองลวดความรู้**กรุงเทพฯสำนักพิมพ์มติชนหน้า139-170

วรวิติ โรมรัตนพันธ์. 2548. **ทุนทางสังคม**. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

วิชัย รูปขำดี. 2548. “แนวคิดประชากรศาสตร์เพื่อการเฝ้าระวัง ” เอกสารประกอบการอบรมคณะทำงาน จัดทำระบบเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคมระดับจังหวัดในพื้นที่ภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 22-24 มิถุนายน 2548 ศูนย์ฝึกอบรมแม่เมาะ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จังหวัดลำปาง.

วิระดา สมสวัสดิ์. 2545. **พลวัตทางสังคมผ่านสายตานักวิชาการไทย:หลักปิลลิตาย รมิตานนท์**.เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ,มูลนิธิผู้หญิง กฎหมายและการพัฒนาชนบท.

ศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ . 2549. **คุณภาพทางสังคม:วิเคราะห์จากพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กไทย** .กรุงเทพฯ : ศูนย์การเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สุทิตย์ อาภากร , พระมหา. 2547. **เครือข่าย ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**.กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข(สรส.).

เสน่ห์ จามริก และ ยศ สันตสมบัติ , (บก.) . 2536. **ป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนา เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา .

อานันท์ กาญจนพันธุ์ . 2538. “การเปลี่ยนแปลงสังคมกับศักยภาพของ ชุมชนไทย ในฉลอง สุนทรวาณิชย์ (บก.). **วิพากษ์สังคมไทย**.กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยและโครงการวิชาการ สำนักพิมพ์อมรินทร์.

อนันต์ กาญจนพันธุ์ .2538. “ความเป็นชุมชน ”ในซูพินิจเกษมณี(บก.)เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องทิศทางการวิจัยและการพัฒนาทางวัฒนธรรมในภาคเหนือระหว่างวันที่ 28-29 สิงหาคม2535, หน้า168-182

อนันต์ กาญจนพันธุ์ .2544. “มิติทางสังคมของเงื่อนไขและปัญหาในการมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทย ”ใน สุธาวัลย์ เสถียรไทย (บก.). **ธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของประชาชนและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม**.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร.

อนันต์ กาญจนพันธุ์. 2549. “การต่อสู้เพื่อความเป็นคนของคนชายขอบในสังคมไทย”ในอนันต์ กาญจนพันธุ์ (บก.). **อยู่ชายขอบมองลวดความรู้**.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2544. **ภูมิปัญญาล้านนา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์และมูลนิธิภูมิปัญญา.

คณะผู้ดำเนินการ

ที่ปรึกษา

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน

หัวหน้ากลุ่มการพัฒนาสังคม

หัวหน้ากลุ่มสวัสดิการสังคมและสวัสดิการ

หัวหน้ากลุ่มนโยบายและวิชาการ

นายทวิช จตุรพฤกษ์ สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ดร.ทรงวิทย์ เชื้อมสกุล สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นายนพพร นิลณรงค์ คณะกรรมการสถาบันทริอูญชัยจังหวัดลำพูน

คณะผู้จัดทำ

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน

นายสุกิตติ รักษาติ นักพัฒนาสังคม ชำนาญการ

นายจิรทีปต์ ชัดมะโนแก้ว เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล

นายวสันต์ จินะผั่น เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์

นายชาญณรงค์ อุปละกุล เจ้าหน้าที่กองทุน กสจ.

นายชัยพงศ์ พัฒนพิภพ เจ้าพนักงานพัฒนาสังคม

สถาบันวิจัยทริอูญชัยจังหวัดลำพูน

นางวันเพ็ญ พรินทรากุล ผู้ประสานงานสถาบันวิจัยทริอูญชัย

นางสาวศิริขวัญ อุทา เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยทริอูญชัย

นายวรพงศ์ ผูกภู เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยทริอูญชัย

สถานที่ติดต่อ :

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน

ศาลากลางจังหวัดลำพูน ถนนอินทยงยศ

อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน 51000

โทร./โทรสาร 0-5351-1188 , 0-5351-1141

<http://www.lamphun.m-society.go.th>

e-mail : lamphun@m-society.go.th

สถาบันวิจัยหริภุญชัยจังหวัดลำพูน

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดลำพูน

192 หมู่ 2 ตำบลต้นธง

อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 51000

โทรศัพท์ 0-5356-3780

<http://www.hri-lamphun.com>

e-mail : hri_lamphun@hotmail.com